ΕΥΡΩΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΟΔΟΥ ΤΩΝ ΕΥΡΩΣΚΕΠΤΙΚΙΣΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΒΑΘΜΟ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΟΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΠΣΜ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΓΕΩΡΓΙΤΖΙΚΗ ΧΡΥΣΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Κ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Επίκουρος καθηγητής του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2016

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ: ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΜΣ: ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΥΡΩΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΟΔΟΥ ΤΩΝ ΕΥΡΩΣΚΕΠΤΙΚΙΣΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΒΑΘΜΟ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΟΣ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΓΕΩΡΓΙΤΖΙΚΗ ΧΡΥΣΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Κ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Επίκουρος καθηγητής του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2016

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτή την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Χρυσή Γεωργιτζίκη

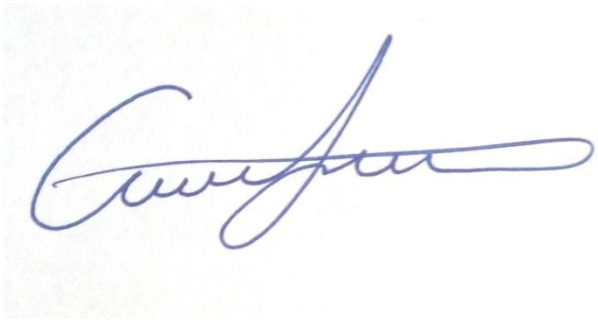

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

1. **Εισαγωγή……....6**
2. **Μέρος Α': Το παρελθόν και το παρόν της Ευρωπαϊκής Ένωσης……..9**
   - 2.1 Ο ρόλος των συνθηκών και οι πρώτες αντιδράσεις……....9
   - 2.2 Διαπραγματεύσεις για «περισσότερη» Ευρώπη 1950-1986……13
   - 2.3 Από την πτώση του τείχους ως τη Συνθήκη του Μάαστριχτ 1989-1993……..19
   - 2.4 Νέες προσπάθειες για πολιτική ένωση: Από τη Συνταγματική Συνθήκη στην οικονομική κρίση 2000-2009……...24
3. **Μέρος Β': Οι αντιδράσεις μετατρέπονται σε εναντίωση - το φαινόμενο του Ευρωσκεπτικισμού……28**
   - 3.1 Ευρωσκεπτικισμός: ερμηνευτικοί προβληματισμοί ενός πολιτικού όρου μιας ιδεολογίας ή ενός νεολογισμού……29
   - 3.2 Τα είδη του Ευρωσκεπτικισμού……32
   - 3.3 Η αιτιότητα: πολιτική, οικονομική, πολιτιστική……33
   - 3.4 Εκπρόσωποι του ευρωσκεπτικιστικού φαινομένου……..36
4. **Μέρος Γ': Τρεις προσεγγίσεις, τρεις περιπτώσεις, ένα συμπέρασμα…..38**
   - 4.1 Μεγάλη Βρετανία: Ένα ευρωσκεπτικιστικό έθνος, πολιτική/οικονομική προσέγγιση……39
     - 4.1.1UKIP: Εγκιβωτισμένος ευρωσκεπτικισμός……..42
     - 4.1.2 Η επιρροή……46
   - 4.2 Γαλλία: η πρωτεργάτης του ευρωπαϊκού οικοδομήματος – πολιτική/πολιτιστική προσέγγιση……49
     - 4.2.1 Το «μικρό» ναι και η άνοδος του Ευρωσκεπτικισμού……51
     - 4.2.2 Τα χρόνια της οικονομικής κρίσης……...55
     - 4.2.3 Front National: Ευρωσκεπτικισμός και Εθνικισμός……57
     - 4.2.4 Η επιρροή……60
   - 4.3 Ελλάδα: ο αδύναμος εταίρος, οικονομική/πολιτιστική προσέγγιση…...62
     - 4.3.1 Ο σοσιαλιστικός Ευρωσκεπτικισμός……...63
     - 4.3.2 Η πολιτική αστάθεια στα χρόνια της κρίσης: η κατάρρευση του δικομματισμού και η εμφάνιση του Ευρωσκεπτικισμού……66
     - 4.3.3 Η υπόσχεση για απαλλαγή από τις επιπτώσεις τις κρίσης: πρώτη φορά αριστερή κυβέρνηση……..68
     - 4.3.4 Η «ανατολή» της Χρυσής Αυγής: τα κατάλοιπα του παρελθόντος……70
     - 4.3.5 Η επιρροή……....74
5. **Επίλογος……..75**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ……79

ΕΥΡΩΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ:

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΟΔΟΥ ΤΩΝ ΕΥΡΩΣΚΕΠΤΙΚΙΣΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΒΑΘΜΟ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΟΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Ευρωσκεπτικισμός αποτελεί ένα πολιτικό ρεύμα σύμφυτο με την προσπάθεια δημιουργίας του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αρχική μορφή του ευρωσκεπτικισμού ήταν περισσότερο μια κριτική στην όλο και μεγαλύτερη επιθυμία των αρχηγών κρατών της Ευρώπης να επεκταθεί η οικονομική ένωση σε πολιτική, η οποία προφανώς απαιτούσε παραχώρηση εξουσιών από τα κράτη μέλη στα υπερεθνικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι πρώτες και πιο έντονες αντιδράσεις σε αυτό το εγχείρημα εντοπίζονται στις αρχές της δεκαετίας του ’90 με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ, από χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και την κυβέρνηση των Συντηρητικών της Margaret Thatcher και από τη Γαλλία, τόσο από την ίδια την κυβέρνηση όσο και από τον αρχηγό του ακροδεξιού κόμματος Jean Marie Le Pen. Οι αντιδράσεις δεν περιορίστηκαν γεωγραφικά, σταδιακά και με την πάροδο των χρόνων παρατηρήθηκε άνοδος κομμάτων, στις χώρες που αποτελούν κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακραίων πεποιθήσεων είτε από τον χώρο της αριστεράς είτε της δεξιάς με κοινό χαρακτηριστικό την έντονη αντίθεσή τους ως προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Ποια είναι όμως τα αίτια της ανόδου των ευρωσκεπτικιστικών κομμάτων από το 1990 ως και σήμερα και ποια τα χαρακτηριστικά τους σε διαφορετικές χώρες της ευρωζώνης; Πως επιδρά η επιτυχία του ευρωσκεπτικισμού στα φιλοευρωπαϊκά κόμματα; Οι θέσεις και οι παρεμβάσεις των κομμάτων αυτών τόσο στο εσωτερικό όσο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επηρεάζουν την έκβαση της ευρωπαϊκής πολιτικής ή αποτελούν άλλοθι στην απροθυμία των «φιλοευρωπαϊκών» κομμάτων να επιτύχουν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση;

Στα παραπάνω ερωτήματα θα προσπαθήσει να απαντήσει η συγκεκριμένη εργασία εστιάζοντας κυρίως στη μελέτη συγκεκριμένων περιπτώσεων ευρωσκεπτικιστικών κομμάτων και των επιδράσεων της επιτυχίας τους στον λόγο και στις πράξεις των κεντρώων-φιλοευρωπαϊκών κομμάτων.

1. Εισαγωγή

Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου η Ευρώπη έπρεπε να ανασυνταχθεί, να μετρήσει τις απώλειές της και να συνεχίσει να υπάρχει στο διεθνές σύστημα αφήνοντας πίσω της αιώνες διαμάχης και καταστροφικών πολιτικών. Μια νέα πολιτική και οικονομική αρχή θα ήταν εφικτή αν τα κράτη της ευρωπαϊκής ηπείρου, κυρίως οι άλλοτε Μεγάλες Δυνάμεις άφηναν πίσω τους δόγματα όπως ο εθνικισμός, ο ρεαλισμός (κυριαρχία του κράτους-έθνους) και η κλειστή οικονομία. Επιτακτικότερη όμως ήταν η αποκατάσταση και η διατήρηση της ειρήνης, σκοπός ο οποίος ήταν πραγματοποιήσιμος, σύμφωνα με πολλούς, μέσω της δημιουργίας μιας ένωσης κρατών της Ευρώπης.[1]

Για να δημιουργηθεί αυτή η ένωση ήταν πρωτίστως απαραίτητη η αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ των κυριότερων αντιπάλων του πολέμου, της Γαλλίας και της Γερμανίας. Τον Σεπτέμβριο του 1946 ο βρετανός πρωθυπουργός Winston Churchill προτείνει την αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ των τελευταίων που θα αποτελούσε και τη βάση για τις «Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης».[2] Ο βρετανός πρωθυπουργός όμως δεν ήταν ο πρώτος που διατύπωσε δημοσίως την ανάγκη για τη δημιουργία μια ένωσης κρατών στην Ευρώπη. Η ανάγκη προϋπήρχε και την ίδια πρόταση εξέφρασε αρχικά το 1923 ο Αυστριακός Coudenhove Kalergi, αρχηγός του Πανευρωπαϊκού Κινήματος, ένας από τους οραματιστές της εποχής του μεσοπολέμου που πίστεψαν σε μια ειρηνική αλλαγή του εθνικιστικού κλίματος που επικρατούσε. Δυστυχώς τα καταστροφικά αποτελέσματα του Α' Παγκοσμίου πολέμου σε ανθρώπινες απώλειες αλλά και σε οικονομικό επίπεδο, δεν άφηναν περιθώρια συνεννόησης αλλά οδήγησαν σε έναν ακόμη πιο ακραίο εθνικισμό, αυτόν που προσπάθησε να επιβάλλει ο Αδόλφος Χίτλερ.[3]

Μετά όμως και τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο εναλλακτικές για ειρηνική συνύπαρξη δεν υπήρχαν, και με την πίεση των ΗΠΑ, δόθηκε μια ώθηση τουλάχιστον για την αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας. Η αμερικανική αυτή ώθηση σηματοδοτείται με την προώθηση του σχεδίου Marshall σκοπός του οποίου

[1]Urwin DW, "*The Community of Europe. A History of European Integration since 1945*" pp. 1-5
[2]Lewis P. David, "*The road to Europe, history, institutions and prospects of European Integration 1945-1993*"pp.13
[3]Ibid. pp.12

ήταν η παροχή οικονομικής βοήθειας στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, ένα σχέδιο που καταδεικνύει ταυτόχρονα ότι η ανάκαμψη της Γερμανίας ήταν ζωτικής σημασίας τόσο για την Ευρώπη όσο και για την ανάπτυξη των εμπορικών κυρίως σχέσεων μεταξύ των δύο ηπείρων.[4] Οι όποιες διαπραγματεύσεις ωστόσο έβρισκαν αντίσταση στο φόβο και την καχυποψία. Η Γαλλία δεν ήταν ακόμη έτοιμη να παραχωρήσει οποιαδήποτε βοήθεια στη Γερμανία ζώντας υπό τον φόβο μιας εκ νέου ενδυνάμωσης του γερμανικού κράτους. Συμφωνία τελικά επετεύχθη ύστερα από μεγάλες πιέσεις που δέχτηκε η Γαλλία κυρίως από τις ΗΠΑ, με μοναδική προϋπόθεση να τεθεί η παραγωγή άνθρακα της Γερμανίας κάτω από τον έλεγχο των συμμαχικών δυνάμεων. Με αυτόν τον τρόπο θα ήταν δύσκολη η εκμετάλλευση της του ορυκτού για τυχόν στρατιωτικού σκοπούς.[5]

Παρά τις πυρετώδεις διαπραγματεύσεις για αποκατάσταση της ειρήνης μεταξύ των παραπάνω χωρών, η πρώτη ενοποιητική κίνηση γίνεται από το Βέλγιο, την Ολλανδία και το Λουξεμβούργο. Στις 17 Μαρτίου (ή 1 Ιανουαρίου) του 1948 τίθεται σε ισχύ η μεταξύ τους τελωνειακή ένωση (The Benelux customs union).[6] Η ένωση αυτή αποτελεί και τον πρόδρομο των εξελίξεων που ακολούθησαν και οδήγησαν εν τέλει στη δημιουργία της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα επόμενα τρία χρόνια, από το 1948 ως και το 1951, οι πολιτικές εξελίξεις στη γηραιά ήπειρο καθιστούν σαφές ότι εκτός από την αμοιβαία συνεργασία-συνεννόηση των χωρών, αρχικά της Δυτικής Ευρώπης, άλλες εναλλακτικές δεν υπάρχουν. Η υπογραφή της Συνθήκης, από την Γαλλία την Μεγάλη Βρετανία και τις χώρες της Benelux, στην Οικονομική, Κοινωνική και Πολιτιστική Συνεργασία αλλά και αυτή των Βρυξελλών που εμπεριείχε μια κοινή ρήτρα για αμοιβαία αμυντική πολιτική, οδηγεί στη δημιουργία του Οργανισμού για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνεργασία τον αμέσως επόμενο μήνα του ίδιου έτους, και αυτό με τη σειρά του οδηγεί στη δημιουργία του Συμβουλίου της Ευρώπης τον Μάιο του 1949.[7]

[4]Dinan Desmond, "*Fifty Years of European Integration. A Remarkable Achievement*", Fordham International Law Journal Vol. 21 Issue 5 Art. 3 2007 pp.1118-1142
[5] Ibid pp.1123-1124
[6] Vanthoor Win, "*A chronological History of the European Union*" Books 1999 pp.4
[7] Ibid. pp.4-5 επίσης http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV:ai0026

Σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά και εντός της ευρωπαϊκής ηπείρου το κλίμα χαρακτηρίζεται από τον φόβο και την καχυποψία. Οι προσπάθειες για ειρήνη είναι κάθε άλλο παρά αναγκαίες, ο Ψυχρός Πόλεμος όμως μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης και των δορυφόρων τους είναι ήδη πραγματικότητα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η Ευρώπη προσπαθεί να ανακτήσει τις δυνάμεις της μετά και τον καταστροφικό Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Σε εθνικό επίπεδο οι όποιες ενοποιητικές διαδικασίες μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών αντιμετωπίζονται με κάποια διστακτικότητα αλλά και καχυποψία. Πολλοί βλέπουν μια μελλοντική αναγέννηση του Γερμανικού κράτους, όπως η Γαλλία, ενώ αρκετοί είναι και αυτοί που φοβούνται μια έκρηξη κομμουνιστικών επαναστάσεων υποκινούμενες από τη Σοβιετική Ρωσία όπως η Μεγάλη Βρετανία. Από την άλλη πολλές χώρες βρίσκονται ουσιαστικά ανάμεσα στους δύο πόλους επιρροής αποδεχόμενοι ουσιαστικά την κηδεμονία μίας εκ των υπερδυνάμεων (Βαλκανικές χώρες).[8] Η κατάσταση αναπόφευκτα οδηγεί, αρχικά έναν μικρό αριθμό χωρών της Δυτικής Ευρώπης, να συνεργαστούν τουλάχιστον σε οικονομικό επίπεδο για να καθησυχάσουν τους φόβους τους, συνεργασία που όμως αποτελεί και έναν τρόπο αποδυνάμωσης, σε ορισμένους τομείς, της κυριαρχίας των γειτόνων τους. Κάτω από την πίεση λοιπόν αυτού του δίπολου ειρήνης-καχυποψίας δρομολογείται η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θέλοντας και η ίδια η Ευρώπη να καταστεί υπολογίσιμη δύναμη στις διεθνείς σχέσεις.

Παρακάτω θα εξεταστούν οι σημαντικότεροι σταθμοί-συνθήκες στην ιστορία της Ε.Ε. Θα αναλυθούν οι λόγοι και οι πολιτικές συγκυρίες κάτω από τις οποίες υπογράφηκαν οι εν λόγω συνθήκες αλλά κυρίως ποιες ήταν οι αντιδράσεις και οι προσδοκίες σε εθνικό επίπεδο για την Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία και την Ελλάδα. Η επιλογή των χωρών αυτών δεν είναι τυχαία, καθώς αντιπροσωπεύουν τρεις διαφορετικές περιπτώσεις κρατών μελών της Ε.Ε αλλά και στις τρεις παρουσιάζεται κυρίως τα τελευταία χρόνια μεγάλη άνοδος των ευρωσκεπτικιστικών κομμάτων. Πώς αντιλαμβάνονται σε εθνικό επίπεδο τη δημιουργία μιας ένωσης κρατών εντός της Ευρώπης; Μια τέτοια ένωση θα πλήξει την κυριαρχία των κρατών ή θα βοηθήσει στην οικονομική και πολιτική τους ανάταση; Ποιοι είναι αυτοί που αντιδρούν σε μια

[8] Κολιόπουλος «*Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία 1789-1945, Από τη γαλλική επανάσταση μέχρι τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο*» Εκδόσεις ΒΑΝΙΑΣ Θεσσαλονίκη 2001 η' ανατύπωση, σελ. 414

ένωση και ποιοι αυτοί που την επιθυμούν; Ποιοι είναι εν τέλει οι λόγοι που οδηγούν σε αυτό το διαχωρισμό; Παραμένει ο εθνικισμός η κύρια πολιτική ιδεολογία των κρατών της Ευρώπης και αν ναι αποτελεί το κύριο εμπόδιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης; Σε αυτά τα ερωτήματα προσπαθεί να απαντήσει παρακάτω η συγκεκριμένη εργασία.

2. Μέρος Α': Το παρελθόν και το παρόν της Ευρωπαϊκής Ένωσης

2.1 Ο ρόλος των Συνθηκών και οι πρώτες αντιδράσεις

Η υπογραφή συνθηκών αποτελούσε την πάγια πρακτική για τη θεσμοθέτηση οικονομικών και πολιτικών συμφωνιών και συνεργασιών στην Ευρώπη από τον Μεσαίωνα ως και τη περίοδο δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι Συνθήκες ήταν και είναι αυτές που ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ των χωρών μελών και ταυτόχρονα καθοδηγούν την ενοποιητική διαδικασία.[9]

Η συνθήκη για την κοινότητα άνθρακα και χάλυβα (ΕΚΑΧ) είναι το πρώτο σημαντικό κείμενο, το οποίο αποτελεί το θεσμικό και στρατηγικό πλαίσιο ώστε να ενισχυθεί η γαλλογερμανική αλληλεγγύη, να απομακρυνθεί ο φόβος του πολέμου και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Των πολιτικών όμως αυτών στόχων προηγούνται οι οικονομικοί, καθώς αυτή είναι η κύρια αποστολή της κοινότητας, η οργάνωση δηλαδή της ελεύθερης κυκλοφορίας του άνθρακα και του χάλυβα και η από κοινού ελεύθερη πρόσβαση, των δύο χωρών, στις πηγές παραγωγής. Υπογράφηκε στο Παρίσι στις 18/4/1951, τέθηκε σε ισχύ ένα χρόνο αργότερα, στις 23/7/1952 και για 50 έτη ως και το 2002.[10]

Αξιοσημείωτη ωστόσο, ιστορικά αλλά και για τους σκοπούς της συγκεκριμένη μελέτης, δεν είναι μόνο η δημιουργία ενός τέτοιου μεγέθους κοινότητας αλλά η πρόβλεψη για την ύπαρξη θεσμών οι οποίοι θα είχαν ως κύρια αρμοδιότητα τον έλεγχο για τη σωστή εφαρμογή και την τήρηση των κανόνων της νέας κοινότητας. Επιγραμματικά τα όργανα που συστάθηκαν ήταν η Ανώτατη Αρχή (High Authority), η οποία αποτελεί πρόδρομο της σημερινής Επιτροπής (Commission), ένα υπερεθνικό

[9] Βοσκόπουλος Γ. «*Ευρωπαϊκή Ένωση, θεσμοί, πολιτικές, προκλήσεις, προβληματισμοί*» εκδόσεις Επίκεντρο Θεσσαλονίκη 2009 σελ.81

[10] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:xy0022

όργανο εποπτείας της αγοράς και της τήρησης των κανόνων ανταγωνισμού το οποίο διέθετε και την εξουσία λήψης αποφάσεων. Το Συμβούλιο των Υπουργών των χωρών που συμμετείχαν στην κοινότητα, αποτελούμενο από έξι αντιπροσώπους της Γαλλίας, της Γερμανίας αλλά και από τις Benelux, και το Δικαστήριο που ήταν αρμόδιο για την ερμηνεία και την εφαρμογή της συνθήκης.[11]

Το σύνολο των όσων προέβλεπε η συνθήκη, των όρων αλλά και των οργάνων μπορεί να απέβλεπαν στην ειρηνική συνύπαρξη των χωρών της Ευρώπης και μακροπρόθεσμα στη δημιουργία των «Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης» παρόλα αυτά οι αντιδράσεις ήταν αναπόφευκτες καθώς κανένα κράτος δεν είχε σκοπό να παραχωρήσει κυριαρχικά δικαιώματα σε καμία ανώτατη υπερεθνική αρχή. Το «κράτος» ήταν και παραμένει ως σήμερα κυρίαρχο στις αποφάσεις που λαμβάνονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πριν ακόμη την υπογραφή της συνθήκης για τη δημιουργία της ευρωπαϊκής κοινότητας άνθρακα και χάλυβα, οι εμπνευστές της ιδέας, Jean Monnet και Robert Schuman κλήθηκαν να υπερασπιστούν το σχέδιό τους (Schuman Plan) όχι μόνο στο γαλλικό κοινοβούλιο αλλά να πείσουν ταυτόχρονα και τις χώρες που εν δυνάμει θα συμμετείχαν στην κοινότητα για τη σημαντικότητα της τόσο σε οικονομικό επίπεδο αλλά κυρίως σε πολιτικό.

Μόλις το σχέδιο ανακοινώθηκε επίσημα από τον Schuman, υπουργό εξωτερικών της Γαλλίας, στις 9 Μαΐου του 1950 οι αντιδράσεις του Γαλλικού κοινοβουλίου ήταν μάλλον ανάμεικτες.[12] Ο κυβερνητικός συνασπισμός αποτελούμενος από τέσσερις κομματικές παρατάξεις μόνο κατά το 1/3 υποστήριξε το Σχέδιο ενώ το υπόλοιπο ποσοστό εξέφρασε κάποιο σκεπτικισμό σχετικά με το βαθμό υιοθέτησης στενών ευρωπαϊκών φορμών. Αλλά και ο πρωθυπουργός Georges Bidault, εκπρόσωπος του ισχυρότερου από τα κόμματα του συνασπισμού το MRP, απορρίπτει το σχέδιο χαρακτηρίζοντάς το «ουτοπία των τεχνοκρατών».[13],[14]

[11] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:xy0022

[12]Berger Michael, "*Motives for the foundation of the ECSC*", The Poznan University of Economic Review 13.3 55 2012 pp. 1-43

[13] Τα κόμματα που συμμετείχαν στον κυβερνητικό συνασπισμό ήταν τα παρακάτω: SFIO French Section of Workers, UDSR Democratic and Socialist Union of the Resistance, The Radicals και το κόμμα που ίδρυσε ο Schuman το MRP Popular Republics Movement

Οι κύριοι αντίπαλοι της κυβέρνησης, το Κομμουνιστικό Κόμμα (PCF- French Communist Party) και το δεξιό κίνημα του Charles de Gaulle (RPF- Rally of the French People) ήταν πλήρως αντίθετοι με το σχέδιο των Monnet και Schuman. Ο De Gaulle το χαρακτήρισε ως ένα συνονθύλευμα άνθρακα και χάλυβα που κανείς δε ξέρει ποιος το διαχειρίζεται αλλά και κανείς δε ξέρει τι θα κερδίσει από αυτό, από την αλλά το Κομμουνιστικό Κόμμα ήταν αντίθετο σε οποιαδήποτε ευρωπαϊκή κοινότητα που θα αντιτίθονταν στην Σοβιετική Ένωση, δεδομένου ότι πλέον ο Ψυχρός πόλεμος ήταν σε εξέλιξη.[15] Το πιο ξεκάθαρο ωστόσο επιχείρημα το οποίο εξηγούσε τις αρνητικές αντιδράσεις στο Σχέδιο διατύπωσε ο Georges Bidault εκφράζοντας ανοιχτά την καχυποψία του στην τοποθέτηση της Ανώτατης Αρχής ως ρυθμιστή της κοινότητας και τον υπερεθνικό χαρακτήρα που εξαιτίας της θα αποκτούσε εν τέλει η κοινότητα, θέση που εξέφρασαν και οι βιομήχανοι της Γαλλίας.[16]

Παράλληλα και η άρνηση της Μεγάλης Βρετανίας να συμμετέχει στην κοινότητα εξήρε την καχυποψία των Γάλλων για τη ωφελιμότητα του Σχεδίου. Το κυβερνόν τότε Εργατικό κόμμα του Clement Attlee, απέρριψε την πρόταση για συμμετοχή στην κοινότητα άνθρακα και χάλυβα αντιδρώντας και αυτό στην ιδέα της υπερεθνικότητας και των νομοθετικών πρωτοβουλιών της Ανώτατης Αρχής. Ο ίδιος ο Attlee εξάλλου ήταν αυτός που εθνικοποίησε την εγχώρια παραγωγή άνθρακα και χάλυβα στη Μεγάλη Βρετανία.[17] Άλλωστε την βρετανική κυβέρνηση απασχολούσε τότε πολύ περισσότερο η θέση της και η επιβίωσή της ως παγκόσμια δύναμη αλλά και η διαχείριση της Κοινοπολιτείας.[18]

Τελικά, η λύση του ζητήματος της υπερεθνικότητας επήλθε μέσω της αντίδρασης των χωρών της Benelux, καθώς ήθελαν να είναι μέλη της κοινότητας αλλά και αυτές αντιτίθονταν στις αρμοδιότητες της Ανώτατης Αρχής, οι οποίες και πρότειναν τη

---

[14]Berger Michael, "*Motives for the foundation of the ECSC*", The Poznan University of Economic Review 13.3 55 2012 pp. 1-43

[15] Berger Michael, "*Motives for the foundation of the ECSC*", The Poznan University of Economic Review 13.3 55 2012 pp. 1-43

[16] Groeneudijk Nico, Gert H. Jan, "*Notes and Communications, A Requiem for the European Coal and Steel Community (1952-2002)*" De Economist No 5 2002 pp. 601-612

[17] http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/attlee_clement.shtml

[18] Berger Michael, "*Motives for the foundation of the ECSC*", The Poznan University of Economic Review 13.3 55 2012 pp. 1-43

δημιουργία ενός ακόμη οργάνου, ενός Συμβουλίου, στο οποίο θα αντιπροσωπεύονταν τα συμφέροντα της κάθε χώρας μέλους στην κοινότητα από τον αρμόδιο υπουργό της κάθε μιας.[19] Η πρόταση συμπεριλήφθηκε στο τελικό κείμενο της Συνθήκης, πράγμα που μάλλον ικανοποίησε κάπως των εθνικό «εγωισμό» των κρατών που τελικά την υπέγραψαν.

Ασφαλώς τα κίνητρα που οδήγησαν στην εκπόνηση του σχεδίου για μια τέτοιου μεγέθους κοινότητα δεν ήταν αλτρουιστικά. Ο φόβος, η καχυποψία αλλά και τα εθνικά συμφέροντα ήταν προφανώς πιο ισχυροί παράγοντες παρά η θέληση για συνεργασία. Ενόσω ο Monnet προετοίμαζε το Schuman Plan είχε στο νου του την αδρανή γαλλική πολιτική, τη Σοβιετική απειλή αλλά και τη κρίση χάλυβα του '49, η οποία απείλησε τη γαλλική βιομηχανία και διακινδύνεψε η εθνική ασφάλεια.[20] Το γαλλικό κράτος επίσης δεν ήθελε να συνεχίσει να είναι εκτεθειμένο σε έναν γείτονα οποίος μπορεί να ξαναγίνει επικίνδυνος και έτσι ήταν μάλλον πρόθυμη να υιοθετήσει ένα ευρωπαϊκό πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο που θα υποστήριζε όμως ταυτόχρονα και θα συμπλήρωνε τις εθνικές της πολιτικές. Η γαλλική κυβέρνηση φαινόταν επομένως να ενδιαφέρεται περισσότερο για τον έλεγχο και την εποπτεία του γερμανικού δυτικού κράτους με σκοπό να μειωθεί η δύναμη του δεύτερο έτσι ώστε να έρθουν οι δύο τους σε ισορροπία, εξασφαλίζοντάς της και την πρόσβαση στον άνθρακα που είχε ανάγκη. Ο Γάλλος πρόεδρος εξάλλου Vincent Auriol είχε ήδη προειδοποιήσει για την ανισορροπία αυτή τον George Marshal.[21]

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα λειτούργησε ως κοινότητα ασφάλειας, ως ένα πείραμα υπερεθνικής διακυβέρνησης αλλά και οικονομικής συνεργασίας. Η εγκαθίδρυση μιας υπερεθνικής δομής κοινότητας ήταν κάτι περίπλοκο και ουτοπικό, όπως πολλοί πολιτικοί της εποχής έθεσαν, για την εθνικιστική Ευρώπη, καθώς προσέβαλλε κατάφωρα τα εθνικά συμφέροντα.[22] Η συνθήκη παρόλα αυτά έγινε δεκτή τουλάχιστον από τα έξι κράτη και λόγω της

[19]Vanthoor Win, "*A chronological History of the European Union*" Books 1999 p.7
[20] Groeneudijk Nico, Gert H. Jan, "*Notes and Communications, A Requiem for the European Coal and Steel Community (1952-2002)*" De Economist No 5 2002 pp. 601-612
[21] Ibid pp. 601-612
[22] Groeneudijk Nico, Gert H. Jan, "*Notes and Communications, A Requiem for the European Coal and Steel Community (1952-2002)*" De Economist No 5 2002 pp. 601-612

πίεσης που ασκούσαν οι ΗΠΑ αλλά και γιατί εν κατακλείδι η ΕΚΑΧ ήταν μια συνθήκη ειρήνης.

Από την υπογραφή της συνθήκης της ΕΚΑΧ ξεκινάει και η συνεχής σύγκρουση μεταξύ διακυβερνητισμού και φεντεραλισμού (υπερεθνικισμού), η διαμάχη για επικράτηση μεταξύ των κρατών και της Ανώτατης Αρχής (Επιτροπής), το δίλλημα Ευρώπη ή όχι. Το όραμα του Jean Monnet για πολιτική ολοκλήρωση δεν είναι καθόλου εύκολο να επιτευχθεί και γίνεται ακόμη πιο εμφανές δεκαετίες αργότερα όταν συνθήκες καθαρά πολιτικού περιεχομένου απορρίπτονται από τους ίδιους τους πολίτες της Ε.Ε.[23]

Όλες οι συνθήκες ορόσημα και μη για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τη μορφή που έχει σήμερα, αντιμετώπιζαν το ίδιο πρόβλημα που δημιούργησε ουσιαστικά η συνθήκη για τον χάλυβα και άνθρακα. Τα εθνικά συμφέροντα και η κυριαρχία του κράτους δε μπορούσε να αντικατασταθεί από έναν υπερεθνικό θεσμό. Είναι ο ίδιος θεσμός που, όπως αργότερα επικαλέστηκαν τα περισσότερα κράτη μέλη, δημιούργησε το δημοκρατικό έλλειμμα. Λαμβάνοντας υπόψη λοιπόν ως σταθερές την έννοια του έθνους-κράτους και τη δυναμική του στην διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της έλλειψης δημοκρατίας που προκαλεί η Επιτροπή, το όργανο της Ένωσης με τον υπερεθνικό χαρακτήρα, θα μελετήσουμε παρακάτω τον πολιτικό λόγο σε Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία και Ελλάδα, τις δεκαετίες από το 1950 ως και τη Συνταγματική Συνθήκη (Συνθήκη της Λισαβόνας του 2007) και πώς ο λόγος αυτός ανέπτυξε δυναμική ώστε να δημιουργήσει μια ισχυρή ομάδα κομμάτων που δεν απορρίπτουν αλλά αμφισβητούν τόσο τις πολιτικές αποφάσεις της Ένωσης, το σύστημα διακυβέρνησης και εν τέλει τον αυτοσκοπό της, την ολοκλήρωση.

2.2 Διαπραγματεύσεις για «περισσότερη» Ευρώπη 1950-1986

Τις επόμενες δεκαετίες που ακολούθησαν την ΕΚΑΧ, ίσως μέχρι και σήμερα, η ολοκλήρωση της Ευρώπης προχώρησε βασισμένη στην επιτυχημένη στρατηγική των Monnet και Schuman, μέσω δηλαδή οικονομικών συνεργασιών μεταξύ των κρατών

[23] Alter J. Karen, Stenberg David, "*The Theory and Reality of the European Coal and Steel Community*" Working Paper No 07-001 January 2007 pp. 1-16

που ήθελαν να συμμετέχουν σε αυτές.[24] Σε πολιτικό επίπεδο ωστόσο οι όποιες προσπάθειες έπεφταν στον τοίχο της εθνικής κυριαρχίας, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την αποτυχία της πρωτοβουλίας και τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (European Defense Community) το 1952. Τα έξι κράτη μέλη της ΕΚΑΧ ήταν πλήρως αντίθετα στην παραχώρηση των κυριαρχικών τους δικαιωμάτων ιδίως όταν αφορούσαν σε θέματα εξωτερικής πολιτικής.[25] Η παταγώδης αποτυχία για συνεννόηση σε πολιτικό επίπεδο ίσως αποτέλεσε και το κίνητρο για τη νέα οικονομική συνεργασία που αποφασίστηκε, χωρίς έντονες αντιδράσεις, λίγα χρόνια αργότερα, τον Μάρτιο του 1957, με την υπογραφή των Συνθηκών της Ρώμης, οι οποίες δημιούργησαν δύο νέες κοινότητες, την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας.[26]

Η σημαντικότητα των παραπάνω συνθηκών έγκειται στο γεγονός ότι δημιουργήθηκε μια γενικευμένη κοινή αγορά, τουλάχιστον για τις έξι χώρες που τις υπέγραψαν, το οποίο πρακτικά σήμαινε την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των υπηρεσιών, των εμπορευμάτων και των κεφαλαίων. Το άρθρο 2 της συνθήκης ΕΟΚ ορίζει ότι: «Η Κοινότητα έχει ως αποστολή, με τη δημιουργία κοινής αγοράς και με τη προοδευτική σύγκλιση των πολιτικών των κρατών μελών, να προάγει την αρμονική ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολο της Κοινότητας, τη σταθερή και διαρκή ανάπτυξη, την αυξημένη σταθερότητα, την ταχεία άνοδο του βιοτικού επιπέδου και τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των κρατών μελών της».[27] Είναι εξίσου σημαντικό όμως να αναφερθεί κανείς και στα θεσμικά όργανα που θεσπίζονται με τη συνθήκη καθώς η Επιτροπή, το μόνο υπερεθνικό όργανο των κοινοτήτων, έχει και την αποκλειστικότητα στη λήψη νομοθετικών πρωτοβουλιών, σε συνεργασία πάντα με το Συμβούλιο των Υπουργών και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.[28]

---

[24] Lewis P. David, "*The road to Europe, history, institutions and prospects of European Integration 1945-1993*" Peter Lang Publishing 1993 p.7

[25] Vanthoor Win, "*A chronological History of the European Union*" Books 1999 p.8

[26] Lewis P. David, "*The road to Europe, history, institutions and prospects of European Integration 1945-1993*" Peter Lang Publishing 1993 p.29-30

[27] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:xy0023&from=SK).

[28] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:xy0023&from=SK).

Η ΕΟΚ ήταν αυτή που δημιούργησε τις προσδοκίες για την πρόοδο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ήταν ένα σχέδιο ειρήνης και ευημερίας το οποίο μέσω της κοινής αγοράς θα εξαλειφόταν ο οικονομικός προστατευτισμός και κατ'επέκταση ο εθνικισμός. Αποτελούσε ένα νέο τρόπο ώστε να ξεπεράσουν τα κράτη τον σωβινισμό αλλά και να συσφιχτούν οι μεταξύ τους σχέσεις.[29]

Η ιστορία όμως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της πολιτικής ολοκλήρωσης στα τριάντα χρόνια από την ίδρυση της ΕΟΚ είναι κυρίως ιστορία αποτυχιών ιδιαίτερα τις δεκαετίες του 1970 και του 1980, ή όπως χαρακτηριστικά τις περιγράφει ο Moravcsik, περίοδοι απαισιοδοξίας και ακαμψίας (Europessimism and Eurosclerosis).[30] Σε αυτή την κατάσταση συνέβαλλε κυρίως η άνοδος στην εξουσία συντηρητικών πολιτικών δυνάμεων, τόσο στην Γαλλία όσο και τη Μεγάλη Βρετανία, τις οποίες αντιπροσώπευαν ισχυρές ηγετικές προσωπικότητες.

Υπό την προεδρία του ο Charles de Gaulle προσπάθησε να προτείνει ένα μοντέλο διευρωπαϊκής συνεργασίας, κυρίως σε θέματα ασφάλειας και άμυνας, και όχι πολιτικής ολοκλήρωσης, ορίζοντας μια ομάδα εργασίας η οποία θα είχε ως έργο της την εκπόνηση ενός σχεδίου που θα εξυπηρετούσε τον παραπάνω στόχο. Ο υπεύθυνος της ομάδας Christian Fouchet, παρουσίασε το 1961 το προσχέδιο μιας συνθήκης η οποία βασιζόταν στην διεθνική συνεργασία με σεβασμό προς την εθνική ταυτότητα και υπόσταση των κρατών που θα συμμετείχαν, υποβαθμίζοντας παράλληλα όργανα με υπερεθνικό χαρακτήρα. Το Σχέδιο Fouchet ωστόσο δεν έγινε αποδεκτό καθώς τα υπόλοιπα κράτη μέλη θεώρησαν ανησυχητική την ενδυνάμωση των διακυβερνητικών οργάνων που πρότεινε το σχέδιο και κατ' επέκταση μια κυριαρχία της Γαλλίας στην εξωτερική πολιτική θα αποτελούσε απειλή για την Ενιαία Αγορά.[31] Ουσιαστικά μέσω του παραπάνω σχεδίου ο De Gaulle αποσκοπούσε στην απόκτηση ισχύος για τη χώρα του, καθώς ήταν αντίθετος σε οποιαδήποτε υποβάθμιση των εθνικών συμφερόντων και ταυτόχρονα ήταν μια προσπάθεια εξισορρόπησης της αμερικανικής ισχύος και του ΝΑΤΟ στην

[29]De Areilza M. Jose, "*The History and Foundation of European Integration: A Contribution to the Debate on the Future of the Union*" Reforming Europe Springer Berlin Heidelberg 2009 pp. 9-21
[30]Moravcsik Andrew, "*Negotiating the Single European Act: national interests and conventional statecraft in the European Community*" International organization 45 (01) 1991 p. 19-56
[31]http://www.cvce.eu/obj/the_fouchet_plans-en-c7c2b3f9-cf51-4a8e-874a-d6c3eda5125a.html

Ευρωπαϊκή ήπειρο.[32] Το πλάνο του De Gaulle ναυάγησε καθώς καμία χώρα από τις έξι δεν ήταν προτιθέμενη να αγνοήσει και να ακυρώσει τις προσπάθειες των προηγούμενων ετών αλλά και να αφήσουν ανοιχτό το ενδεχόμενο, όπως γινόταν σαφές από το Σχέδιο Fouchet, να αναδειχθεί και πάλι κάποια ηγεμονική δύναμη στην Ευρώπη.

Παρά την αποτυχία του σχεδίου του, ο De Gaulle παρέμεινε αδιάλλακτος και αποφάσισε ότι η Γαλλία δε μπορούσε να συνεχίσει να συμμετέχει σε συζητήσεις που αφορούσαν τον «μύθο» της ενωμένης Ευρώπης αποσύροντας την γαλλική αντιπροσωπεία από διακυβερνητικές συνόδους (the empty chair crisis). Στις εν λόγω συζητήσεις συμπεριλαμβάνονταν εκτός άλλων θεμάτων και ο καθορισμός ενός νέου συστήματος λήψης αποφάσεων, στο οποίο κυρίαρχο ρόλο θα κατείχε η Επιτροπή, εξέλιξη που σύμφωνα με τον Γάλλο πρόεδρο θα έθιγε τα γαλλικά εθνικά συμφέροντα.[33]

Η Μεγάλη Βρετανία από την άλλη βρισκόταν σε δίλλημα. Δεν μπορούσε να κάνει αποδεκτή, όπως και τα προηγούμενα χρόνια, την υποβάθμιση της κυριαρχίας της και την υποχρέωση να λογοδοτεί στην Επιτροπή, δεν μπορούσε όμως και να αγνοήσει τον οικονομικό ανταγωνισμό που θα αναπτυσσόταν εξαιτίας μιας οικονομικής κοινότητας έξι χωρών. Το μεγάλο βήμα για την Βρετανία κάνει ο συντηρητικός Macmillan το 1961 καταθέτοντας επίσημη αίτηση για ένταξη της χώρας του στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες χωρίς όμως να γίνει κράτος-μέλος. Δεν κατέστη δυνατό όμως να γίνει η Μ.Β ούτε και μέλος των οικονομικών κοινοτήτων καθώς δεν υπολόγισαν τον ρεαλιστή Charles de Gaulle, ο οποίος απέρριψε την πρόταση των Βρετανών θεωρώντας τη συμμετοχή τους απειλή για την Γαλλία.[34] Την ίδια πολιτική τακτική του De Gaulle ακολούθησε και ο επόμενος πρόεδρος της γαλλικής δημοκρατίας George Pompidou, ενώ και ο τότε υπουργός Οικονομικών της

[32]Βοσκόπουλος Γεώργιος, «*Ευρωπαϊκή Ένωση, θεσμοί, πολιτικές, προκλήσεις, προβληματισμοί*» Εκδόσεις Επίκεντρο Θεσσαλονίκη 2009 σελ.26-27

[33] Dinan Desmond, "*Fifty Years of European Integration. A Remarkable Achievement*", Fordham International Law Journal Vol. 21 Issue 5 Art. 3 2007 pp.1118-1142

[34] Dinan Desmond, "*Europe recast: A history of European Union*" Vol. 373 Basingstoke Palgrave Macmillan 2004 p.6

Γερμανίας Schiller ήταν αντίθετοι σε μια εν δυνάμει συμμετοχή της Αγγλίας επικαλούμενοι τα εθνικά συμφέροντα των χωρών τους.[35]

Παράλληλα όμως και η αλλαγή της κυβέρνησης του Westminster, αναλαμβάνοντας πλέον τα ηνία το Εργατικό Κόμμα με αρχηγό τον Harold Wilson έκανε αρκετά βήματα πίσω ως προς στην ένταξη της Μ. Βρετανίας καταψηφίζοντας τη συνθήκη ένταξης ισχυριζόμενοι ότι οι όροι της δεν ήταν αποδεκτοί. Ζήτησαν επαναδιαπραγμάτευση των όρων και ότι οι Βρετανοί πολίτες θα ήταν αυτοί που τελικά θα αποφάσιζαν για τη μοίρα της χώρας τους μέσω δημοψηφίσματος.[36] Η απόφαση όμως των Βρετανών αποτέλεσε έκπληξη και για τον Wilson αφού αποφάσισαν με ποσοστό 67,2% έναντι 32,8% ότι θέλουν να συμμετέχουν στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες.[37] Τελικά το 1973 ο Heath υπογράφει την ένταξη της Μεγάλης Βρετανίας και λίγα χρόνια αργότερα ακολούθησαν τρεις χώρες του νότου, η Ελλάδα υπό την πρωθυπουργία του Κωνσταντίνου Καραμανλή, η Ισπανία και η Πορτογαλία, αφού πρώτα απαλλάχτηκαν από τα δικτατορικά καθεστώτα.[38]

Και η ένταξη των χωρών του νότου ήταν η τελευταία πράξη ενοποιητικού περιεχομένου για τα επόμενα δέκα χρόνια. Εξαιτίας και του Ψυχρού Πολέμου, που βρισκόταν στο απόγειό του την δεκαετία αυτή, τα γεγονότα σε διεθνές επίπεδο αποσπούσαν την προσοχή των ευρωπαϊκών δυνάμεων από τα εσωτερικά και τα ενοποιητικά σχέδια, έχοντας ταυτόχρονα να αντιμετωπίσουν στα σύνορά τους μια ωρολογιακή βόμβα (Ανατολικό Μπλοκ, Βαλκάνια) που ήταν έτοιμη να εκραγεί.

Το έναυσμα για την επανεκκίνηση των διαπραγματεύσεων για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δόθηκε με την υπογραφή της συνθήκης Schengen(1985), σύμφωνα με την οποία τα σύνορα των κρατών-μελών ήταν πλέον ανοιχτά για τους κατοίκους των χωρών αυτών χωρίς την επίδειξη διαβατηρίων, αλλά και από τον τότε πρόεδρο της Επιτροπή Jacques Delors αναλαμβάνοντας ο ίδιος να προετοιμάσει μια Λευκή Βίβλο

[35] Lewis P. David, "*The road to Europe, history, institutions and prospects of European Integration 1945-1993*" Peter Lang Publishing 1993p.59
[36] Geary J. Michael, "The process of European integration from the Hague to Maastricht 1969-92: An irreversible advance?" Debater a Europa No 6 January 2012 pp. 6-23
[37] Lewis P. David, "*The road to Europe, history, institutions and prospects of European Integration 1945-1993*" Peter Lang Publishing 1993 p.60
[38] Vanthoor Win, "*A chronological History of the European Union*" Books 1999 pp.75,94

για την ολοκλήρωση της αγοράς. Η πρότασή του ήταν να δημιουργηθεί μια ενιαία αγορά αλλά και πολλές αλλαγές στα θεσμικά όργανα των κοινοτήτων.[39]

Η Κοινή Ευρωπαϊκή Πράξη (Single European Act- SEA), όπως ονομάστηκε η πρωτοβουλία του Delors, είχε και αυτή, όπως και οι προηγούμενες συνθήκες, οικονομικό προσανατολισμό. Σκοπός της ήταν να αναθεωρηθούν οι Συνθήκες της Ρώμης και να προωθήσει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση σε οικονομικό, νομισματικό και πολιτικό επίπεδο.[40] Ταυτόχρονα, δίνοντας περισσότερες αρμοδιότητες στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (δεύτερη ανάγνωση των προτάσεων της Επιτροπής), δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην κάλυψη του δημοκρατικού κενού που δημιουργεί ο υπερεθνικός χαρακτήρας της Επιτροπής.[41] Η Κοινή Ευρωπαϊκή Πράξη συνυπογράφεται από τα δέκα πλέον κράτη-μέλη το 1986 στο Λουξεμβούργο ύστερα όμως από πολλούς συμβιβασμούς και παραχωρήσεις.

Η ιστορία των διαπραγματεύσεων για τη SEA δείχνουν, τρεις δεκαετίες μετά τις Συνθήκες της Ρώμης, ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση συνεχίζουν να είναι οι ίδιοι, τα εθνικά συμφέροντα, ο προ-ευρωπαϊκός ιδεαλισμός των περισσότερων αρχηγών κυβερνήσεων αλλά και ο καθοριστικός ρόλος των μεγάλων κρατών μελών των κοινοτήτων.[42]

Η σοσιαλιστική πλέον Γαλλία του Francois Mitterrand καθίσταται αναξιόπιστη τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο εξαιτίας της «εθνικιστικής» οικονομικής πολιτικής που ακολουθεί. Ίσως η υποβάθμιση της χώρας να οδήγησε τον Γάλλο πρόεδρο σε στροφή 180 μοιρών αλλάζοντας πολιτική στάση υιοθετώντας σταδιακά θέση υπέρ μιας νομισματικής ένωσης στην Ευρώπη και πηγαίνοντας ένα βήμα παρακάτω υπερασπιζόμενος μια αμυντική συνεργασία.[43]

Στον αντίποδα, η Μ. Βρετανία, μετά το φιλοευρωπαϊκό της διάλλειμα του Heath, ακολουθούν οι αντιευρωπαϊκές πολιτικές των Εργατικών μέχρι να αναλάβει η

[39] Dinan Desmond, "*Fifty Years of European Integration. A Remarkable Achievement*", Fordham International Law Journal Vol. 21 Issue 5 Art. 3 2007 pp. 1118-1142
[40] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3Axy0027
[41] Dinan Desmond, "*Fifty Years of European Integration. A Remarkable Achievement*", Fordham International Law Journal Vol. 21 Issue 5 Art. 3 2007 pp. 1118-1142
[42] Moravcsik Andrew, "*Negotiating the Single European Act: national interests and conventional statecraft in the European Community*" International organization 45 (01) 1991 pp. 19-56
[43] Ibid, pp. 19-56

συντηρητική Thatcher. Η τελευταία αντιλαμβανόταν την ΕΟΚ ως έναν τρόπο προώθησης του οικονομικού φιλελευθερισμού σε όλα τα επίπεδα της οικονομίας μιας χώρας, όμως βρίσκονταν πλήρως αντίθετη σε οποιαδήποτε θεσμική αλλαγή των συνθηκών που θα υπονόμευε την κυριαρχία του κράτους. Και δεν ήταν η μοναδική καθώς χώρες όπως η Δανία και η Ελλάδα εξέφραζαν απόψεις παρόμοιες του De Gaulle, ασκώντας βέτο όταν θίγονταν «πολύ σημαντικά εθνικά συμφέροντα».[44]

Η γενική εικόνα των δεκαετιών αυτών περιλαμβάνει μια καχύποπτη αριστερά (British Labour Party, French Communist Party, French Socialists) ως προς τον οικονομικό φιλελευθερισμό και κατ'επέκταση ως προς τη δημιουργία μιας ελεύθερης κοινής αγοράς, αλλά και μια δεξιά (Thatcherist wing, the Gaullist, FN Jean-Marie Le Pen) να είναι αντίθετη στο διαμελισμό της εθνικής κυριαρχίας και την υπερεθνικότητα.[45]

Παρόλα αυτά η SEA τέθηκε σε εφαρμογή δημιουργώντας παράλληλα και προσδοκίες για το μέλλον της Ευρώπης. Το μέλλον όμως πρόλαβε τις πρωτοβουλίες για ολοκλήρωση και η ιστορία και τα γεγονότα ήταν αυτά που ώθησαν τους ηγέτες της Ευρώπης να κινηθούν με γρηγορότερο ρυθμό σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες.

2.3 Από την πτώση του τείχους ως την Συνθήκη του Μάαστριχτ 1989-1993

Το τείχος του Βερολίνου πέφτει τον Νοέμβριο του 1989, σηματοδοτώντας τον τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου και με φυσικό επόμενο την ένωση της δυτικής με την ανατολική Γερμανία. Το φάντασμα μιας ενωμένης και ισχυρής Γερμανίας για μια ακόμη φορά προκάλεσε μεγάλο προβληματισμό στους ηγέτες των υπόλοιπων ευρωπαϊκών κρατών με αποτέλεσμα να προταθεί, κυρίως από τον Γάλλο πρόεδρο Mitterrand η άμεση έναρξη των διαπραγματεύσεων για την πολιτική ένωση της Ευρώπης.[46]

Η ένωση του γερμανικού κράτους έθεσε υπό αμφισβήτηση το ευρωπαϊκό οικοδόμημα και την ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, καθώς πολλοί ήταν εκείνοι

[44] Ibid, pp. 19-56
[45] Οπ. παραπάνω, Moravscik pp. 19-56
[46] Vanthoor Win, "*A chronological History of the European Union*" Books 1999 pp.125-6

που υποστήριζαν πως η Γερμανία ίσως να μην είχε πλέον την ανάγκη για μια στενή ευρωπαϊκή συνεργασία. Οι περισσότερο καχύποπτοι θεωρούσαν βέβαιη, για ακόμη μια φορά, την κυριαρχία της Γερμανίας στη γηραιά ήπειρο.[47]

Ο φόβος μιας ανεξάρτητης και εθνικιστικής Γερμανίας μπορούσε να αντιμετωπιστεί, σύμφωνα με τον Delors, μέσω μιας ευρωπαϊκής ομοσπονδίας κρατών. Αυτή ήταν η μοναδική, ικανοποιητική και αποδεκτή απάντηση στο γερμανικό ζήτημα, η δημιουργία μιας πολιτικής ένωσης.[48] Ο στόχος της νομισματικής ένωσης που τέθηκε, ως το επόμενο βήμα για την Ευρώπη, μετά την υπογραφή της SEA, είχε την έντονη υποστήριξη των τεχνοκρατών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, όπως και του προέδρου της Επιτροπής Jacques Delors, η πραγματοποίηση του οποίου ήταν το μέσο επίτευξης της πολιτικής ένωσης.[49]

Παρά το ότι η πλειονότητα των κρατών μελών των Κοινοτήτων ήταν υπέρ της πρότασης Delors, σθεναρά αντίθετη άποψη εξέφρασε η Margaret Thatcher, αφού η πρόταση υιοθετούσε τη λογική της ενδυνάμωσης των λειτουργιών των θεσμικών οργάνων των Κοινοτήτων, λογική πλήρως αντίθετη σε αυτή της εθνικής κυριαρχίας των κρατών που αποτελούσε και πάγια πολιτική ρητορική της Μεγάλης Βρετανίας. Η καχυποψία ωστόσο για το μέλλον της Γερμανίας και μια πιθανή της κυριαρχία ήταν ισχυρότερο κίνητρο για την Βρετανή πρωθυπουργό, προτείνοντας μια διευρυμένη γεωγραφικά Ευρώπη αντί μιας εμβάθυνσης των θεσμών της, έχοντας την πεποίθηση ότι όσα περισσότερα ήταν τα κράτη τόσο δυσκολότερο θα ήταν για την Γερμανία να επιβάλλει τις πολιτικές της.[50]

Οι αντιρρήσεις της συντηρητικής βρετανικής κυβέρνησης αφορούσαν παράλληλα και στα σχέδια για τη δημιουργία της νομισματικής ένωσης και κατ'επέκταση του κοινού τραπεζικού συστήματος που προωθούνταν.[51] Η ένταξη όμως στη νομισματική ένωση, τουλάχιστον στην πρώτη φάση της, την απελευθέρωση δηλαδή

[47] Kuhnharalt Indger, "*The fall of the Berlin Wall and European Integration*" Panorama, Insights into Southeast Asian and European Affairs 20 2009 pp. 47-60
[48] Baun J. Michael, "*The Maastricht Treaty as High Politics: Germany, France and European Integration*" Political Science Quarterly 110.4 1995 pp. 605-624
[49] Όπ. π. Baun pp. 605-624
[50] Ibid, pp. 605-624
[51] Lewis P. David, "*The road to Europe, history, institutions and prospects of European Integration 1945-1993*" Peter Lang Publishing 1993pp.158

της κίνησης κεφαλαίων, είχε ήδη αρχίσει και η Βρετανία παρέμενε αναποφάσιστη. Η, υπό πολλές πιέσεις, παραίτηση της Thatcher 1990 εξασφάλισε εν τέλει τη συμμετοχή της χώρας στο πρώτο στάδιο.[52]

Τον αμέσως επόμενο χρόνο και υπό την προεδρία του Λουξεμβούργο στο Συμβούλιο, παρουσιάστηκε το προσχέδιο της συνθήκης για την ευρωπαϊκή πολιτική ένωση. Τον ίδιο χρόνο στο Μάαστριχτ το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έλαβε ομόφωνα την τελική απόφαση για το κείμενο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη του Μάαστριχτ).[53] Υπογράφηκε στις 7/2/1992 και τέθηκε σε ισχύ από την 1/11/1993.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση μπήκε σε νέο στάδιο με την Συνθήκη του Μάαστριχτ. Δημιουργείται μια Ευρωπαϊκή Ένωση στηριζόμενη σε τρεις πυλώνες (τις προηγούμενες Ευρωπαϊκές Κοινότητες, την ΚΕΠΠΑ και τη Δικαιοσύνη και τις Εσωτερικές Υποθέσεις), οι οποίοι χαρτογραφούν την πορεία της ολοκλήρωσης. Εισάγεται για πρώτη φορά η έννοια της «Ευρωπαϊκής Ταυτότητας» και ενισχύονται σημαντικά οι λειτουργίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, σε μια προσπάθεια να νοιώσουν οι πολίτες των κρατών μελών πιο κοντά στα κέντρα λήψης αποφάσεων αλλά και μέλη μια ενιαίας κοινότητας. Ιδρύεται η οικονομική και νομισματική ένωση και προωθείται η «εν καιρώ» υιοθέτηση ενός ενιαίου κοινού νομίσματος.[54] Εκτός των άλλων προβλέπει και τα τρία στάδια- προϋποθέσεις για την μετάβαση από τα εθνικά νομίσματα στο ενιαίο. Επιγραμματικά τα τρία στάδια είναι τα εξής:

Στάδιο 1ο: είχε ξεκινήσει πριν την υπογραφή της Συνθήκης το 1990 και αφορούσε την απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων.

Στάδιο 2ο: με ημερομηνία έναρξης το 1994, υποδείκνυε τη σύγκλιση των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών της Ε.Ε.

[52] Vanthoor Win, "*A chronological History of the European Union*" Books 1999 pp.146
[53] Ibid, pp.142
[54] Βοσκόπουλος Γεώργιος, «*Ευρωπαϊκή Ένωση, θεσμοί, πολιτικές, προκλήσεις, προβληματισμοί*» Εκδόσεις Επίκεντρο Θεσσαλονίκη 2009 σελ.87

Στάδιο 3ο: καθορίζεται η ημερομηνία κυκλοφορίας του ενιαίου νομίσματος και η δημιουργία μιας ενιαίας κεντρικής τράπεζας, το έτος 1999.[55]

Για πολλούς η συνθήκη αυτή αποτελεί το σημαντικότερο γεγονός-βήμα για την πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Είναι όμως και εκείνοι που υποστήριζαν ότι μπορεί να λύνει κάποια ζητήματα αλλά δημιουργεί ταυτόχρονα νέα προβλήματα αναφορικά με τους πυλώνες στους οποίους στηρίζεται, καθιστώντας την ένωση πρακτικά έναν αφόρητα διακυβερνητικό οργανισμό. Τα κράτη υπογράφοντας τη συνθήκη απέδειξαν μεν ότι ήταν πιο δεκτικά, πολιτικά, να υιοθετήσουν πιο σύνθετες μορφές οικονομικής ολοκλήρωσης, όχι όμως πολιτικής.[56]

Μέχρι και αυτό το χρονικό σημείο αποδεικνύεται από τη βιβλιογραφία ότι το μέλλον της Ευρώπης κρίνεται κυρίως σε διαπραγματευτικό επίπεδο, μεταξύ των αρχηγών κρατών-μελών και οι όποιες δυσκολίες προέκυπταν πρωτίστως εξαιτίας των δυναμικών προσωπικοτήτων των κομμάτων εξουσίας, χωρίς να εμπλέκεται ουσιαστικά κανένας άλλος παράγοντας στην διαμόρφωση και λήψη πολιτικών αποφάσεων. Στην περίπτωση όμως της ιδρυτικής συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι διαπραγματεύσεις αποδείχτηκαν μάλλον ευκολότερες από ότι η επικύρωσή της, σε εθνικό επίπεδο, και σε σχέση με προηγούμενα κείμενα παρόμοιου περιεχομένου. Εξαιτίας της σημαντικότητας και της πολυπλοκότητας της συνθήκης Δανοί και Γάλλοι εκτός της πλειοψηφίας των κοινοβουλίων τους ζήτησαν και την γνώμη των πολιτών τους, μέσω δημοψηφισμάτων, ως επιπλέον συνταγματικό εργαλείο επικύρωσής της.

Το αποτέλεσμα των δημοψηφισμάτων ήταν μάλλον αναπάντεχο και διακινδύνεψε η πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης καθώς, οι Δανοί ψήφισαν με 50,7% «όχι» και οι Γάλλοι οριακά «ναι» με 51,05%.[57] Η παραλίγο αποτυχία υιοθέτησης της συνθήκης της Ε.Ε αναδεικνύει τόσο τα προβληματικά στοιχεία του ως τότε ευρωπαϊκού οικοδομήματος, όσο και ότι οι Ευρωπαίοι ήταν πλέον πιο ενημερωμένοι σε σχέση με το παρελθόν και μπορούσαν να επηρεάσουν, να κρίνουν και να επιβραβεύσουν τις πολιτικές της Ε.Ε.

[55] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV:xy0026
[56] Vanthoor Win, "*A chronological History of the European Union*" Books 1999 pp.143-4
[57] Βοσκόπουλος Γεώργιος, «*Ευρωπαϊκή Ένωση, θεσμοί, πολιτικές, προκλήσεις, προβληματισμοί*» Εκδόσεις Επίκεντρο Θεσσαλονίκη 2009 pp.87

Σύμφωνα με τις θεωρίες σύνδεσης του εκλογικού σώματος και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, μέχρι και τη δεκαετία του 1990, οι πολιτικές ελίτ είχαν τη δυνατότητα να προωθούν τα πολιτικά τους συμφέροντα εξαιτίας της «αδιαφορίας» των πολιτών (permissive consensus).[58] Οι αλλαγές όμως που προωθούνταν μέσω της Συνθήκης του Μάαστριχτ, και κυρίως οι οικονομικές, ευαισθητοποίησαν τους πολίτες και καθόρισαν την συμπεριφορά τους, εκτιμώντας ίσως τις επιπτώσεις που θα είχε στις ζωές τους και στις κοινωνικές ομάδες στις οποίες ανήκαν, η μετάβαση σε ένα ενιαίο νομισματικό σύστημα.[59]

Την περίοδο πριν το Μάαστριχτ οι κοινωνικές ομάδες που επηρεάζονταν από τις πολιτικές των Κοινοτήτων ήταν σχετικά υποστηρικτικές αφού η ανάπτυξη του εμπορίου και οι προσπάθειες για οικονομική σταθερότητα αποτελούσαν θετικές εξελίξεις. Μεγάλη πλειονότητα των πολιτών ωστόσο άρχισε να αντιδρά αρνητικά από τη στιγμή που αντιλήφθηκαν ότι μια νομισματική ένωση θα είχε άμεσες επιπτώσεις στις ζωές τους, καθώς οι πολιτικές λιτότητας, προϋπόθεση για τη μετάβαση στην Ένωση, οδηγούσαν σε περιορισμούς των κοινωνικών προνοιακών παροχών. Επίσης η επέκταση της ολοκλήρωσης σε τομείς όπως της δημόσιας ασφάλειας, υγείας, εκπαίδευσης και πολιτισμού προκάλεσε αρνητικές αντιδράσεις γιατί επενέβαινε σε παραδοσιακά εθνικές πολιτικές και έτεινε να επηρεάσει τον πολιτισμό και την εθνική τους ταυτότητα.[60]

Παρά το ότι η Συνθήκη του Μάαστριχτ ενίσχυσε το ρόλο του Κοινοβουλίου και προώθησε την έννοια της ευρωπαϊκής ταυτότητας οι πολίτες άρχισαν να βιώνουν τις οικονομικές ανισότητες που προέκυπταν, απομακρύνονταν όλο και περισσότερο από τα κέντρα λήψης αποφάσεων και υπήρχε η αίσθηση της απώλειας της εθνικής ταυτότητας.[61] Η συνεχώς αυξανόμενη δυσαρέσκεια και αρνητικότητα βοήθησε στην ανάδειξη πολιτικών δυνάμεων αντίθετων ή τουλάχιστον σκεπτικιστικών ως προς τις προθέσεις της Ε.Ε.

---

[58] Toshkov Dimiter, "*Public opinion and policy output in the European Union: A lost relationship*" European Union Politics SAGE Publications 12 (2) 2011 pp. 169-191

[59] Hooghe Liesbet, Marks Gary, "*Calculations, community and cues*", SAGE Publications 6 (4) pp. 419-443

[60] Eichenberg C. Richard, Dalton J. Russell, "*Post-Maastricht Blues: The Transformation of Citizen support for European Integration 1973-2004*", Acta Politica 42.2 2007 pp.128-152

[61] Hooghe Liesbet, Marks Gary, "*Calculations, community and cues*", SAGE Publications 6 (4) pp. 419-443

2.4 Νέες προσπάθειες για πολιτική ένωση: Από τη Συνταγματική Συνθήκη ως την οικονομική κρίση 2000-2009

Η ενεργή συμμετοχή των ευρωπαίων πολιτών (κυρίως μέσω των δημοψηφισμάτων), άλλαξε δραστικά τις πολιτικές ισορροπίες και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση η οποία γίνεται ολοένα και πιο περίπλοκη τα επόμενα χρόνια μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Οι οικονομικές επιπτώσεις της προώθησης της νομισματικής ένωσης, η διεύρυνση της Ε.Ε σε 27 κράτη-μέλη, με το κάθε ένα από αυτά να προσπαθεί να διεκδικήσει περισσότερα προνόμια σε βάρος των υπολοίπων κρατών, η «εισβολή» της Ένωσης σε εθνικά ζητήματα φαίνεται να έχουν αρνητική επιρροή στην αντίληψη που ως τότε είχαν οι πολίτες για το ευρωπαϊκό οικοδόμημα, προκαλώντας αμηχανία στον πολιτικό κόσμο.

Η αμηχανία των πολιτικών εκφράστηκε σαφέστατα το 1997 με την υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ, ενός κειμένου χωρίς ιδιαίτερη θεσμική αξία, δίνοντας μόνο περισσότερη έμφαση στις αρχές της αναλογικότητας και επικουρικότητας.[62] Η αμηχανία μετατράπηκε σε εκνευρισμό λίγα χρόνια αργότερα με τη Συνθήκη της Νίκαιας. Σκοπός της συνθήκης αυτής ήταν να προετοιμάσει το έδαφος για τα νέα μέλη που θα εισχωρούσαν στην Ε.Ε αλλά και να αναμορφώσει τους θεσμούς της. Η σύγκρουση των χωρών ήταν αναπόφευκτη κυρίως εξαιτίας του περιορισμού του δικαιώματος της αρνησικυρίας σε ορισμένους τομείς αλλά και της αλλαγής του συστήματος κατανομής ψήφων αναλογικά με κάθε χώρα. Οι μικρότερες χώρες ένιωσαν αδικημένες και ότι το νέο σύστημα έδινε την ευκαιρία στις ισχυρότερες να επιβάλλουν τη γνώμη τους. Επίσης αντικείμενο διαμάχης αποτέλεσε η υιοθέτηση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων καθώς πολλές χώρες δεν ήταν έτοιμες να παραχωρήσουν μεγαλύτερες ελευθερίες στους πολίτες τους. Η συγκρουσιακή ατμόσφαιρα των διαπραγματεύσεων αποτυπώθηκε στο αρνητικό αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος που διεξήχθη στην Ιρλανδία. Η συνθήκη μπορεί τελικά να

[62] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3Aai0017 και http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/proportionality.html?locale=el Οι δύο αυτές αρχές καθορίζουν τον τρόπο δράσης της Ε.Ε. Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, η Ε.Ε θα πράττει μόνο όσα είναι απαραίτητα για την επίτευξη των στόχων των Συνθηκών ενώ σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας η Ε.Ε θα επεμβαίνει μόνο όταν τα κράτη-μέλη δε θα μπορούν να ανταπεξέλθουν στην επίτευξη των στόχων αυτών. Βλ.

επικυρώθηκε (2001) από όλες τις χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ιρλανδίας, ωστόσο δεν καθησύχασε τους Ευρωπαίους ηγέτες ούτε όμως γεφυρώθηκαν οι διαφορές μεταξύ των χωρών ή εξαλείφτηκαν τα πάγια ζητήματα που εμπόδιζαν διαχρονικά την ενοποιητική διαδικασία (εθνική κυριαρχία, οικονομικές ανισότητες, δημοκρατικό κενό).[63]

Τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, θέλοντας προφανώς να κατευνάσει τις ανησυχίες των κρατών-μελών και των πολιτών τους, καθιέρωσε στο Laeken το Συνέδριο για το μέλλον της Ευρώπης (Convention on the future of Europe) στο οποίο και σχεδιάστηκε το κείμενο της συνθήκης για το Σύνταγμα της Ευρώπης. Οι βασικότερες καινοτομίες της συνθήκης αφορούσαν τη μείωση των επιτρόπων, την καθιέρωση της διπλής πλειοψηφίας στο Συμβούλιο, τη θέσπιση του Υπουργού Εξωτερικών της Ε.Ε. και την ενσωμάτωση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.[64]

Οι αντιρρήσεις της Μεγάλης Βρετανίας και η επιλεκτική υπογραφή συγκεκριμένων άρθρων ήταν σχεδόν βέβαιες. Κατά τη διαδικασία επικύρωσης όμως συνάντησε ένα μάλλον αναπάντεχο εμπόδιο, αυτό των πολιτών της Γαλλίας και της Ολλανδίας. Το γαλλικό όχι με 54,8% και το όχι των Ολλανδών με 61.6% οδήγησε στην αδρανοποίηση της Συνταγματικής Συνθήκης.[65]

Ο σκοπός της Συνταγματικής Συνθήκης ήταν να αυξήσει την εμπιστοσύνη και την υποστήριξη των πολιτών, μετατρέποντας την Ε.Ε σε ένα χώρο όπου και οι πολίτες θα μοιράζονταν μια κοινή αίσθηση ότι συμμετέχουν στο ενοποιητικό εγχείρημα, με αυτό τον τρόπο θα νομιμοποιόταν και η ίδια η ένωση. Η περισσότερη συμμετοχή ωστόσο δεν φέρνει απαραίτητα περισσότερη εμπιστοσύνη ή νομιμοποίηση.[66]

Η κριτική κατά του κειμένου της Συνθήκης αλλά και η αιτιολόγηση της απόρριψής της επικεντρωνόταν κυρίως στο ότι η Συνθήκη αποτελούσε ουσιαστικά ένα

---

[63] Βοσκόπουλος Γεώργιος, «*Ευρωπαϊκή Ένωση, θεσμοί, πολιτικές, προκλήσεις, προβληματισμοί*» Εκδόσεις Επίκεντρο Θεσσαλονίκη 2009, pp.90-3

[64] Carbone Maurizio, "*From Paris to Dublin: Domestics Politics and the Treaty of Lisbon*", JCER Vol. 5 Issue 1 pp. 43-60

[65] Blanchet Therese, "*The Treaty of Lisbon: A story in History of the making or the Making of a Treaty*" Fordham Interantional Law Journal Vol. 34 Issue 5 Art. 3 2011pp. 1217-1250

[66] Moravcsik Andrew, "*What can we learn from the collapse of the European Constitutional Project?*" Politische Vierteljahresschrift 47.2 2006 pp. 219-241

σύνταγμα και ότι ήταν δυσνόητο.[67] Παρόλα αυτά τα αίτια απόρριψής της από Γαλλία και Ολλανδία εντοπίζονται στη δυσαρέσκεια των πρώτων για την οικονομική και κοινωνική πολιτική που ακολουθούσε η γαλλική κυβέρνηση και είχε αρνητικές επιπτώσεις στην καθημερινότητα των Γάλλων ενώ οι Ολλανδοί αντέδρασαν στη μεγάλη συμμετοχή της χώρας τους (οικονομική) στην Ε.Ε και στο αίσθημα απώλειας της εθνικής τους κυριαρχίας.[68]

Ο τότε πρόεδρος του Συμβουλίου, πρωθυπουργός του Λουξεμβούργου Jean-Claude Junker πρότεινε την παύση της διαδικασίας επικύρωσης της συνθήκης για ένα διάστημα «περισυλλογής». Σε αυτό τα διάστημα προτάθηκαν λύσεις ώστε να ξεπεραστεί η αποτυχία του 2004 αναμορφώνοντας το κείμενο της Συνταγματικής Συνθήκης. Οι αλλαγές περιελάμβαναν την απαλοιφή όλων των συμβόλων και των λέξεων που παρέπεμπαν σε ένα σύνταγμα, την εξαίρεση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων αλλά και ένα νέο όνομα για τον θεσμό του Υπουργού Εξωτερικών.[69]

Τελικά και υπό την προεδρία της Καγκελαρίου Angela Merkel στο Συμβούλιο αποφασίστηκε να υιοθετηθούν οι παραπάνω αλλαγές σε ένα πιο σύντομο και πιο κατανοητό κείμενο, το οποίο θα τροποποιούνταν ουσιαστικά οι συνθήκες του Μάαστριχτ και της Ρώμης. Οι διαπραγματεύσεις διήρκησαν ως το 2007 οπότε και υπογράφηκε το τελικό κείμενο στη Λισαβόνα.[70] Η Συνθήκη της Λισαβόνας ήταν η Συνθήκη για τη λειτουργία της Ε.Ε. Έξι μήνες μετά την υπογραφή της συνθήκης ήταν σειρά των Ιρλανδών να την απορρίψουν, ενώ τα υπόλοιπα εθνικά κοινοβούλια αποφάσισαν να μην χρησιμοποιηθεί το δημοψήφισμα ως μέσω επικύρωσης.[71]

Τον Σεπτέμβριου του 2008 η αμερικανική τράπεζα Lehman Brothers ανακοινώνει την πτώχευση της, εξαιτίας των μη εξυπηρετούμενων στεγαστικών δανείων, και η οικονομική κρίση επεκτείνεται και στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Από αυτό το χρονικό

---

[67] Church H. Clive, Phinnemore David, "*Understanding the Treaty of Lisbon*" Romanian Journal of European Affairs Vol. 10 No 2 June 2010 pp. 1-111
[68] Blanchet Therese, "*The Treaty of Lisbon: A story in History of the making or the Making of a Treaty*" Fordham Interantional Law Journal Vol. 34 Issue 5 Art. 3 2011 pp. 1217-1250
[69] Carbone Maurizio, "*From Paris to Dublin: Domestics Politics and the Treaty of Lisbon*", JCER Vol. 5 Issue 1 pp. 43-60
[70] Blanchet Therese, "*The Treaty of Lisbon: A story in History of the making or the Making of a Treaty*" Fordham Interantional Law Journal Vol. 34 Issue 5 Art. 3 2011 pp. 1217-1250
[71] Βοσκόπουλος Γεώργιος, «*Ευρωπαϊκή Ένωση, θεσμοί, πολιτικές, προκλήσεις, προβληματισμοί*» Εκδόσεις Επίκεντρο Θεσσαλονίκη 2009 pp.108

σημείο έως και σήμερα οι χώρες της ευρωζώνης είχαν να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της κρίσης, που σε μερικές περιπτώσεις όπως αυτή της Ελλάδας, της Πορτογαλίας αλλά και της Ιρλανδίας ο κίνδυνος πτώχευσης των κρατών δεν έχει εκλείψει. Η κακή διαχείριση των δημοσιονομικών τους αλλά και η απογοητευτική προσπάθεια των πλουσιότερων χωρών της Ένωσης να συμβάλλουν στην προσπάθεια διάσωσής τους διαιωνίζει τη συγκρουσιακή ατμόσφαιρα μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε και επιβαρύνει καθημερινά την ποιότητα ζωής των πολιτών, κυρίως των χωρών με οικονομικά προβλήματα. Η αδράνεια και μερικές φορές η απροθυμία για εξεύρεση δραστικών λύσεων γιγάντωσε την αμφιβολία και την αμφισβήτηση των ευρωπαίων προς τα κέντρα εξουσίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ακραίες πολιτικές δυνάμεις βρήκαν χώρο εξάπλωσης και ενδυνάμωσης μέσω της αγανάκτησης των λαών εκφράζοντας την αντίθεση τους ολοένα και περισσότερο προς τις ευρωπαϊκές πολιτικές.[72] Η αυξανόμενη δυσαρέσκεια μάλλον καθήλωσε και τις φιλοευρωπαϊκές πολιτικές δυνάμεις, οι οποίες τα τελευταία χρόνια αποδείχτηκαν στείρες ως προς την υιοθέτηση εμπνευσμένων πρωτοβουλιών για την επίλυση των προβλημάτων αλλά και την πρόοδο της πολιτικής ένωσης.[73]

Η οικονομική κρίση ήταν ίσως η αφορμή να αναδειχτούν οι ανισότητες που προκάλεσε η νομισματική ένωση. Ούτε οι αδύναμες οικονομικά χώρες μπόρεσαν να συγκλίνουν σε ένα γερμανικό οικονομικό σύστημα, ούτε όμως και η Γερμανία είχε τη διάθεση να μεταβάλλει το δικό της σύστημα προς όφελος των ασθενέστερων. Ακόμη και ο Jacques Delors, εμπνευστής της ιδέας του κοινού νομίσματος και της νομισματικής ένωσης, θεώρησε αποτυχημένο το εγχείρημα καθώς δεν μπόρεσε να μεταπείσει τους Γερμανούς να συμβιβαστούν.[74]

Είναι ξεκάθαρο ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση όπως είναι σήμερα είναι εντελώς διαφορετική από τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες του 1950 και του 1970. Ακολουθούν εντούτοις να επικρατούν λογικές των προηγούμενων δεκαετιών που αποτελούσαν και εμπόδια στην πολιτική ολοκλήρωση της Ένωσης. Συνεχίζεται η λογική

[72] De Areilza M. Jose, "*The History and Foundation of European Integration: A Contribution to the Debate on the Future of the Union*" Reforming Europe Springer Berlin Heidelberg 2009 pp. 9-21
[73] Dinan Desmond, "*Fifty Years of European Integration. A Remarkable Achievement*", Fordham International Law Journal Vol. 21 Issue 5 Art. 3 2007 pp. 1118-1142
[74] Moravcsik Andrew, "*Europe after the crisis, how to sustain a common currency*" Foreign Affairs 91 2012 pp. 1-10

προώθησης της οικονομικής ολοκλήρωσης μέσω της οποίας θα έρθει και η πολιτική, οι Γάλλοι εξακολουθούν να φοβούνται την Γερμανική κυριαρχία και το πόσο θα επηρέαζε αυτό το κύρος της χώρας τους, ενώ οι Βρετανοί διατηρούν σταθερή την απόμακρη σχέση που έχουν με την Ε.Ε.[75]

Στις λογικές αυτές έρχεται να προστεθεί τα τελευταία δύο χρόνια και η αίσθηση ανασφάλειας των Ευρωπαίων πολιτών και ο φόβος απώλειας της εθνικής τους ταυτότητας εξαιτίας των τεράστιων προσφυγικών ροών προς τις ευρωπαϊκές χώρες από της χώρες της Ασίας, λόγω των πολυετών πολεμικών συρράξεων αποτέλεσμα του θρησκευτικού φονταμενταλισμού των ακραίων Ισλαμιστών.[76]

Έχοντας ως βάση την παραπάνω βιβλιογραφία θα προσπαθήσω στη συνέχεια να σκιαγραφήσω τις πολιτικές δυνάμεις που αντιτίθενται στο ενωσιακό εγχείρημα, στη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία και την Ελλάδα. Πώς και πότε δημιουργήθηκαν τα κόμματα που αμφισβητούν την Ευρωπαϊκή Ένωση, ποια είναι η ιδεολογική τους βάση, πότε και για ποιους λόγους απέκτησαν υπολογίσιμη δύναμη τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έχει διάρκεια η πολιτική τους ζωή και αν ναι μπορούν τελικά να επηρεάσουν τις πολιτικές αποφάσεις των φιλοευρωπαϊκών δυνάμεων σε σχέση με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση;

3. Μέρος Β': Οι αντιδράσεις μετατρέπονται σε εναντίωση – το φαινόμενο του Ευρωσκεπτικισμού

Σκοπός της παραπάνω ιστορικής αναδρομής, αναφορικά με την πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ήταν η συνοπτική παρουσίαση των σημαντικότερων σταθμών της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης κυρίως μέσω των πολιτικών διεργασιών και του πολιτικού παρασκηνίου που τη διαμόρφωσαν. Πολιτικές συμβιβασμών, συναίνεσης και αντιδράσεων φαίνεται να είναι αυτές που καθόρισαν τη μορφή του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Η αμφιβολία και η δυσπιστία, ως προς το όφελος μιας στενής διακρατικής συνεργασίας, όπως αυτή που ίδρυσε την ΕΚΑΧ, εξακολουθούν να υφίστανται σε

[75] Dinan Desmond, "*Europe recast: A history of European Union*" Vol. 373 Basingstoke Palgrave Macmillan 2004 pp. 9
[76] https://www.foreignaffairs.com/reviews/2015-12-14/european-disunion

όλη την εξελικτική διαδικασία δημιουργίας της Ε.Ε, όπως αυτή είναι σήμερα. Οι προβληματισμοί που προέκυψαν από τις μετέπειτα συνθήκες, οι οποίες σταδιακά προωθούσαν τόσο την οικονομική όσο και την πολιτική ολοκλήρωση των κρατών μελών, άρχισαν να παγιώνονται ως σταθερές πολιτικές αντίδρασης, κυρίως, όταν δυναμικοί ηγέτες αντιτάσσονταν στις ενοποιητικές διαδικασίες και υπερασπίζονταν με ίσως περιττό σθένος τα εθνικά συμφέροντα των χωρών τους.

Με κάθε επιφύλαξη και ως απόρροια του κεφαλαίου που προηγήθηκε, σε αυτό το σημείο, μπορούμε να πούμε σχεδόν επιγραμματικά ότι ο φόβος της απώλειας της εθνικής κυριαρχίας, η αντίθεση στην υπερεθνικότητα, η περιορισμένη συμμετοχή των πολιτών στις αποφάσεις της Ε.Ε, συνέβαλλαν στην ανάπτυξη, τουλάχιστον, της πολιτικής ρητορικής που αμφισβητούσε τις πολιτικές των ευρωπαϊκών κέντρων λήψης αποφάσεων και ίσως αποτέλεσαν τη βάση έκφρασης του λεγόμενου ευρωσκεπτικισμού, έννοια που συνοψίζει την αμφιβολία-αντίθεση ως προς τις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Τι είναι όμως ο ευρωσκεπτικισμός; Αποτελεί πολιτική ιδεολογία η οποία εκφράζεται μέσω συγκεκριμένων πολιτικών δυνάμεων ή απλά έναν πολιτικό όρο-νεολογισμό που περιγράφει τις αντιδράσεις ως προς τις ευρωπαϊκές πολιτικές; Αν χρησιμοποιείται ο ευρωσκεπτικισμός περιγραφικά, οι αντιδράσεις αφορούν συγκεκριμένες πολιτικές της Ε.Ε ή την ίδια την ύπαρξη του οικοδομήματος; Αν όμως πρόκειται για πολιτική ιδεολογία, από ποιους εκφράζεται, ποιους αντιπροσωπεύει και κατά πόσο επηρεάζει την πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης;

3.1 Ευρωσκεπτικισμός: ερμηνευτικοί προβληματισμοί ενός πολιτικού όρου, μιας ιδεολογίας ή ενός νεολογισμού

Η λέξη «Ευρωσκεπτικισμός», και τα παράγωγά του, ενσωματώθηκε στον καθημερινό λόγο τόσο των πολιτικών όσο και των πολιτών κυρίως τις δύο τελευταίες δεκαετίες, αποτελώντας την πιο αποδεκτή επιλογή για να χαρακτηρίσει την έκφραση αμφιβολίας ως προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Ετυμολογικά, ο Ευρωσκεπτικισμός, είναι εμφανές ότι είναι μια λέξη αποτελούμενη από δύο συνθετικά (Ευρώπη και σκεπτικισμός). Το δεύτερο συνθετικό προέρχεται από τους αρχαίους σκεπτικούς φιλοσόφους, οι οποίοι υιοθετούσαν μια στάση

αμφισβήτησης ή και δυσπιστίας.[77] Παραγωγικά, ο Ευρωσκεπτικισμός αναφέρεται στην αμφισβήτηση ως προς την Ευρώπη ή την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, ή σύμφωνα και με το γαλλικό λεξικό Larousse: «*ευρωσκεπτικιστής είναι αυτός που αμφισβητεί την αξιοπιστία ή την χρησιμότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*».[78]

Ο όρος εμφανίστηκε για πρώτη φορά στα Βρετανικά μέσα μαζικής ενημέρωσης, στα τέλη της δεκαετίας του 1980, σαν μια προσπάθεια ομαδοποίησης όλων αυτών που αντιτίθονταν στην συμμετοχή της Μεγάλης Βρετανίας στην ΕΟΚ, και στη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς.[79]Ανάμεσα στους αντιτιθέμενους βρισκόταν και η τότε πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου, Margaret Thatcher, για την οποία χρησιμοποιήθηκε και δημοσίως ο χαρακτηρισμός «ευρωσκεπτικιστής» από τους *Times* το 1986.[80]

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ ωστόσο ήταν αυτή που ενδυνάμωσε την εναντίωση προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, αφού οι αυξημένες αρμοδιότητες των ευρωπαϊκών οργάνων, και κυρίως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που προωθούνταν ενέτειναν τους φόβους για απώλεια της εθνικής κυριαρχίας, κάτι που μάλλον εκφράστηκε και από τα δημοψηφίσματα σε Γαλλία και Δανία, τα οποία έθεσαν σε κίνδυνο την επικύρωση της συνθήκης.[81] Στα τέλη λοιπόν της δεκαετίας του 1980 και αρχές του 1990, και μετά τον εξαιρετικά αντιευρωπαϊκό λόγο της Margaret Thatcher στη Μπριζ, ως απάντηση στα σχέδια του Jacques Delors για εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (τόσο σε οικονομικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο), ο «Ευρωσκεπτικισμός» φαίνεται να παγιώνεται, αρχικά ως η επικρατέστερη επιλογή

[77] Hooghe Liesbet, Marks Gary, "*Sources of Euroscepticism*" Acta Political 42 pp.119-127 2007 pp. 119-127

[78] *« Personne qui doute de la viabilité ou de l'utilité de la construction de l'Union européenne »*,http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/eurosceptique/31736?q=eurosceptique#31662

[79] Crespy Amandine, Verschueren Nicolas, "*From Euroscepticism to Resistance to European Integratio: An interdisciplinary perspective*", Perspectives on European Politics and Society Vol. 10 No 3 pp. 377-393. Εναλλακτικά, χρησιμοποιούνταν ο όρος «anti-marketeers», καθώς η αντιπαράθεση είχε να κάνει ακριβώς με τη δημιουργία της ενιαίας αγοράς που προωθούνταν με την ΕΟΚ.

[80] Hooghe Liesbet, Marks Gary, "*Sources of Euroscepticism*" Acta Political 42 pp.119-127 2007 pp. 119-127

[81] Taggart Paul, Szczerbiak Aleks, "*Parties, Positions and Europe: Euroscepticism in the EU candidate states of Central and Eastern Europe*" European Institute Brighton Sussex 2001 pp. 1-39

περιγραφής της εναντίωσης στην Ε.Ε, αλλά και ως μέρος της ρητορικής αρκετών κομμάτων εντός της Ευρωπαϊκής ηπείρου[82].

Παρόλο την προφανή επεξήγηση του όρου «Ευρωσκεπτικισμός», τουλάχιστον με γραμματικούς όρους, οι ερευνητές που έχουν ασχοληθεί με το φαινόμενο αυτό δεν έχουν καταλήξει σε έναν συγκεκριμένο ορισμό, κυρίως εξαιτίας της ευρείας χρήσης της λέξης, ωστόσο συμφωνούν ότι εκφράζει τόσο την κοινή γνώμη όσο και τον πολιτικό λόγο των κομμάτων.[83]Πολλοί είναι και αυτοί που προσπάθησαν με ακόμη πιο συγκεκριμενοποιημένους νεολογισμούς να αποδώσουν την αμφισβήτηση προς την Ε.Ε.[84] Δύο είναι οι επικρατέστεροι ορισμοί, σύμφωνα με την βιβλιογραφία, σχετικά με τον «Ευρωσκεπτικισμό». Για τον Taggart ο ευρωσκεπτικισμός εκφράζει την ιδέα τόσο μιας πιθανής εναντίωσης, όσο και μιας απόλυτης και σαφής αντίθεσης προς το ευρωπαϊκό οικοδόμημα.[85]Από την άλλη, ο Hix γίνεται ακόμη πιο συγκεκριμένος, ορίζοντας τον ευρωσκεπτικισμό ως μια απάντηση-αντίδραση εναντίον της Ε.Ε από πολίτες και πολιτικά κόμματα των οποίων τα συμφέροντα θίγονται από την διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.[86] Μπορεί ο πρώτος ορισμός να μην περιέχει την αιτιολογία της πιθανότητας και να είναι αρκετά περιεκτικός, εντούτοις και από τους δύο αυτούς ορισμούς γίνεται αντιληπτό ότι η εναντίωση στην Ε.Ε δεν είναι «έμφυτη» αλλά καθορίζεται από εξωτερικούς παράγοντες, κατά τον Hix, δηλαδή από συμφέροντα.

---

[82]Usherwood Simon, Startin Nick, "*Euroscepticism as a Persistent Phenomenon*" Journal of Common Market Studies 51.1 pp. 1-16 2012 pp. 1-259

[83] Crespy Amandine, Verschueren Nicolas, "*From Euroscepticism to Resistance to European Integratio: An interdisciplinary perspective*", Perspectives on European Politics and Society Vol. 10 No 3 pp. 377-393

[84] Crespy Amandine, Verschueren Nicolas, "*From Euroscepticism to Resistance to European Integration: An interdisciplinary perspective*", Perspectives on European Politics and Society Vol. 10 No 3 pp. 377-393 Για να μη γίνει κακή χρήση οι ορισμοί παρατίθονται στην αγγλική , "euro-indifference", "Europhobia", "critical Europeanists", "eurocynicism".

[85] Szczerbiak Aleks, Taggart Paul, "*Theorising Party-based Euroscepticism: Problems of definition, measurement and causality*" Opposing Europe 2008 pp. 238-262. Taggart definition: *"euroscepricism expresses the idea of contingent or qualified opposition as well as incorporating outright and unqualified opposition to the process of European integration"*

[86] Hooghe Liesbet, "What *Drives Euroskepticism, Party-Public cueing, ideology and Strategic Opportunity*" European Union Politics 8,1 pp.5-12 2007 pp. 5-12 Hix definition: *"euroskepticism is the best conceived as a rational response by citizens (and parties) for whom centralized EU power is a threat to their interests -not as deep- seated dissent from the political system. Support of and opposition to European integration are two sides of the same coin – both are contextual responses to changing interests"*

3.2 Τα είδη του Ευρωσκεπτικισμού

Όσο δύσκολο είναι να βρεθεί ένας ενιαίος ορισμός για την έννοια του Ευρωσκεπτικισμού, ακόμη πιο περίπλοκη αποδεικνύεται η εξεύρεση των ιδιοτήτων και των ποιοτικών του γνωρισμάτων. Αν ακολουθήσει κάποιος τη συλλογιστική πορεία των επικρατέστερων ορισμών, όπως αυτοί παρουσιάστηκαν παραπάνω, είναι πιθανό να καταλήξει στο εξής συμπέρασμα: εφόσον υπάρχει η πιθανότητα εναντίωσης στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και αυτή καθορίζεται από συμφέροντα και παίκτες, τότε ο ευρωσκεπτικισμός δεν είναι ένας αλλά πολλοί, όσοι δηλαδή είναι οι εμπλεκόμενοι αλλά όσα και τα συμφέροντα των οποίων θίγονται.

Αν όμως αποδεχτούμε ότι οι άμεσα εκφραζόμενοι μέσω του ευρωσκεπτικισμού είναι οι πολίτες, οι οποίοι πολιτικά αντιπροσωπεύονται σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο από τα πολιτικά κόμματα, τότε μπορούμε να πούμε ότι τα κόμματα είναι αυτά που καθορίζουν και διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό το περιεχόμενο του ευρωσκεπτικισμου.[87]

Σύμφωνα με τους Taggart & Szeczerbiak, υπάρχουν δύο μορφές ευρωσκεπτικισμού:

- Σκληρός Ευρωσκεπτικισμός (Hard Euroscepticism), εντοπίζεται κυρίως σε κόμματα τα οποία θεωρούν ότι οι χώρες τους πρέπει να αποχωρήσουν από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η εναντίωση στο ευρωπαϊκό εγχείρημα αποτελεί βασική αρχή του κόμματος.
- Ήπιος Ευρωσκεπτικισμός (Soft Euroscepticism), εκφράζει κυρίως την αντίθεση σε ορισμένες πολιτικές επιλογές της Ε.Ε ή όταν φαίνεται από τις πολιτικές αυτές ότι θίγονται εθνικά συμφέροντα. Η εναντίωση δεν αποτελεί βασικό αξίωμα του κόμματος. [88]

Αρκετοί ερευνητές προσπάθησαν να περιγράψουν με περισσότερη λεπτομέρεια τις μορφές του ευρωσκεπτικισμού, όπως οι Kopecky & Mudde, υποστηρίζοντας ότι το φαινόμενο μπορεί να εξηγηθεί με περισσότερη σαφήνεια, από τη μία μέσω της στήριξης των ιδεών που χαρακτηρίζουν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και από την

[87] Taggart Paul, Szczerbiak Aleks, "*The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and candidate States*" Opposing Europe Research Network 2002 pp. 1-33
[88] Ibid, Taggart pp. 1-33

άλλη μέσω της στήριξης των πρακτικών της Ε.Ε, κατηγορίες οι οποίες δημιουργούν νέες υποκατηγορίες υποστηρικτών ή μη της Ε.Ε.[89]

Ωστόσο μπορεί να προκύψει και μια τρίτη κατηγοριοποίηση, απόρροια των πολιτικών θέσεων των κομμάτων σχετικά με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Έτσι, υπάρχουν κόμματα που συμβιβάζονται με τις πολιτικές της Ε.Ε, καθώς είναι ο μοναδικός τρόπος μέσα σε μία κοινότητα κρατών να επιτευχθεί οικονομική ανάπτυξη (compromising type). Επίσης, υπάρχουν τα κόμματα που θεωρούν ότι πρέπει να υφίστανται μορφές συνεργασίας μεταξύ των χωρών, αποκλείοντας όμως οποιαδήποτε ένωση που θα επισκίαζε τα εθνικά συμφέροντα και την εθνική κυριαρχία του κράτους (conditional type). Και τέλος απαντώνται και τα κόμματα που απορρίπτουν την Ε.Ε στο σύνολό της και επιζητούν την αποχώρηση της χώρας τους από αυτή (rejecting type).[90]

Όσο περισσότερο ή λιγότερο επιτυχείς είναι οι προσπάθειες αποσαφήνισης του Ευρωσκεπτικισμού, όλες βοηθούν ώστε να κατανοηθεί καλύτερα και σε μεγαλύτερο βαθμό η ολοένα και αυξανόμενη εναντίωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και αν αυτή η εναντίωση τελικά επηρεάζει την ίδια. Πέραν ωστόσο των ορισμών και των μορφών του ευρωσκεπτικισμού πρέπει να κατανοηθούν οι λόγοι που οδήγησαν και συνεχίζουν να ενδυναμώνουν τις επικριτικές φωνές στην Ευρώπη.

3.3 Η αιτιότητα: πολιτική, οικονομική και πολιτιστική προσέγγιση

Ερευνώντας την εκπροσώπηση των πολιτών, σε εθνικό κοινοβουλευτικό επίπεδο, προκύπτει ότι ο Ευρωσκεπτικισμός εκφράζεται στα 22 από τα 28 κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε από κόμματα της αριστεράς είτε της δεξιάς, αν και η πλειονότητα αυτών των κομμάτων αφορά το δεξιό πολιτικό φάσμα και πιο συγκεκριμένα την ακραία του μορφή. Και σε ευρωπαϊκό επίπεδο όμως το 16% περίπου των εδρών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου καταλαμβάνουν ευρωσκεπτικιστικοί κομματικοί συνασπισμοί, οι οποίοι απαρτίζονται ως επί το

[89] Vasilopoulou Sofia, "*Varieties of Euroscepticism: The Case of the European Extreme Right*" JCER Vol. 5 Issue 1 pp. 3-23 2009 pp. 3-23 Οι υποκατηγορίες που προκύπτουν αντίστοιχα είναι: "Europhobe/Europhile, Europtimist/Europessimist, Euroenthusiasts, Eurorejects, Eurosceptics, Europragmatics.

[90] Vasilopoulou Sofia, "*Varieties of Euroscepticism: The Case of the European Extreme Right*" JCER Vol. 5 Issue 1 pp. 3-23 2009 pp. 3-23

πλείστον από κόμματα του ακραίου δεξιού φάσματος.[91]Το γιατί λοιπόν οι πολίτες επιλέγουν, κυρίως τις τελευταίες δύο δεκαετίες, αυτά τα κόμματα να τους αντιπροσωπεύσουν πρέπει να αναζητηθεί και στα δύο επίπεδα διακυβέρνησης της Ε.Ε, εθνικό και υπερεθνικό.

Μετά τις δεκαετίες των ισχυρών πολιτικών αρχηγών και των δυναμικών πολιτικών επιλογών, σε διεθνές αλλά και εθνικό επίπεδο, οι πολίτες φαίνεται να χάνουν την εμπιστοσύνη τους στον θεσμό που τους συνδέει άμεσα με την πολιτική, τα κόμματα. Ίσως εξαιτίας της εύκολης πρόσβασης στην πληροφόρηση ή την βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου μετά το 1990, οι πολίτες αισθάνονται αποκομμένοι από τους θεσμούς που τους εκπροσωπούν και αμφισβητούν ολοένα και περισσότερο την αποτελεσματικότητα των εθνικών τους κυβερνήσεων.[92]

Καθώς η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση επηρεάζει την λειτουργία των κρατών, η απογοήτευση/αμφισβήτηση μεταφέρεται και στο ευρωπαϊκό πολιτικό σκηνικό. Όσο περισσότερο φιλόδοξες και επεμβατικές γίνονται οι πολιτικές της Ε.Ε και όσο πιο αδύναμα εμφανίζονται τα εθνικά κοινοβούλια να υπερασπιστούν την ελευθερία της χάραξης πολιτικής, τόσο οι πολίτες αμφισβητούν την δημοκρατική λειτουργία της Ε.Ε και συνεπώς την αποτελεσματικότητα των κυβερνήσεων τους[93]. Σε αυτή την περίπτωση, επομένως, ο Ευρωσκεπτικισμός βασίζεται στο δημοκρατικό έλλειμμα που προκύπτει από την ύπαρξη κυρίως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, καθώς δεν αποτελεί εκλεγμένο από το λαό θεσμό, και ταυτόχρονα στο φόβο της απώλειας της εθνικής κυριαρχίας από την «επεμβατικότητα» της Επιτροπής σε συνδυασμό με την αναποτελεσματικότητα των εθνικών κυβερνήσεων.[94]

Η αμφισβήτηση ωστόσο της Ε.Ε άρχισε να μετατρέπεται σε εναντίωση εξαιτίας της οικονομικής πολιτικής που ακολουθούσε. Η προώθηση της δημιουργίας της ενιαίας νομισματικής πολιτικής, μέσω της Συνθήκης του Μάαστριχτ, απαιτούσε την

[91] http://www.europarl.europa.eu/portal/el
[92] McLaren Lauren, "*Explaining Mass-Level Euroskepticism: Identity, Interests and Institutional Distrust*" Acta Politica 42 2-3 2007 pp. 233-251
[93] Condruz-Bacescu Monica "*Euroscepticism Across Europe: Drivers and Challenges*", European Journal of Interdisciplinary Studies Vol.6 Issue 2 2014 pp. 52-59
[94] Abts Koen, Heerwegh Dirk, Swyngedouw Marc, "*Sources of Euroscepticism Utalitarian, Interest, Social Distrust, National Identity and Institutional Distrust*" World Political Science Review Vol. 5 Issue 1 Art. 3 2009 pp. 1-24

δημοσιονομική προσαρμογή των χωρών που ήθελαν να συμμετάσχουν, προσαρμογή που επηρέασε άμεσα την καθημερινότητα των πολιτών. Πολλοί θεωρούν ότι από το σημείο αυτό και έπειτα η Ευρωπαϊκή Ένωση περιόρισε σημαντικά την οικονομική κυριαρχία των κρατών, αποδυνάμωσε το κράτος πρόνοιας και εξέθεσε τους πολίτες σε κοινωνικά ρίσκα, όπως η ανεργία.[95]Αυτοί που ένιωθαν ότι τα συμφέροντά τους δεν εξυπηρετούνταν από την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ή ότι ήταν κοινωνικά και οικονομικά αδικημένοι ήταν λογικό να στραφούν εναντίων και της Ένωσης και των κυβερνήσεών τους.[96]

Το έναυσμα, εντούτοις, για την μαζική στήριξη ευρωσκεπτικιστικών πολιτικών δυνάμεων από τους πολίτες των ευρωπαϊκών χωρών, δόθηκε με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης του 2008. Η Ε.Ε προσπάθησε να αντιμετωπίσει την κρίση πρωτίστως μέσω προγραμμάτων διάσωσης των τραπεζών. Η διάσωση όμως των χωρών που επλήγησαν περισσότερο από την κρίση βασίστηκε σε προγράμματα σκληρής λιτότητας. Τα μέτρα οδήγησαν στην εκτόξευση της ανεργίας, μείωση της επιχειρηματικότητας και σε μεγαλύτερη ανασφάλεια.[97] Η απώλεια της εμπιστοσύνης των πολιτών κλόνισε το ευρωπαϊκό οικοδόμημα, καθώς για πρώτη φορά μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο η άκρα δεξιά αποκτά σημαντική θέση ανάμεσα στα κυβερνόντα κόμματα, ενώ νεοφασιστικές πολιτικές ομάδες εισέρχονται στα εθνικά κοινοβούλια.

Η αύξουσα τάση των πολιτών να στηρίζουν, την τελευταία 5ετία, πολιτικές ομάδες οι οποίες ανήκουν στο χώρο της άκρας δεξιάς, σαφώς και αντικατοπτρίζουν τη δυσαρέσκειά τους ως προς τις πολιτικές επιλογές των εθνικών κυβερνήσεων και των ευρωπαϊκών οργάνων. Ταυτόχρονα όμως σημαίνει ότι αποδέχονται και την εθνικιστική ρητορική τους. Αν πράγματι ένιωθαν ότι ανήκουν σε μια ενιαία ευρωπαϊκή κοινότητα και ότι η ταυτότητά τους είναι η ευρωπαϊκή και όχι η εκάστοτε εθνική τότε δεν θα ένιωθαν και την ανάγκη να δηλώνουν και να

[95] Van Elsas T. Kuhn, Vander W. Brug, "*An ever wider gap in an ever closer Union. Rising inequalities and Euroscepticism in 12 West European Democracies 1976-2008*" Socio-Economic Review 2014 pp. 1-37

[96] Abts Koen, Heerwegh Dirk, Swyngedouw Marc, "*Sources of Euroscepticism Utalitarian, Interest, Social Distrust, National Identity and Institutional Distrust*" World Political Science Review Vol. 5 Issue 1 Art. 3 2009 pp. 1-24

[97] Condruz-Bacescu Monica "*Euroscepticism Across Europe: Drivers and Challenges*", European Journal of Interdisciplinary Studies Vol.6 Issue 2 2014 pp. 52-59

υπερασπίζονται ουσιαστικά την ταυτότητά του μέσω αυτών των κομμάτων.[98] Ο φόβος της απώλειας της εθνικής ταυτότητας απορρέει από την ίδια την ιδέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από το νομικό πλαίσιο στο οποίο εκτός της εθνικής προστίθεται και η ευρωπαϊκή ιθαγένεια[99], αλλά και από το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα μουσουλμανικών, κυρίως, πληθυσμών από τις εμπόλεμες ζώνες της ανατολικής Μεσογείου. Οι πολίτες κυρίως των μεγάλων αστικών κέντρων εξέφρασαν, μέσω κυρίως των ακροδεξιών κομμάτων, την αντίδρασή τους για την αδράνεια και σε εθνικό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αλλά και το φόβο τους για περαιτέρω αλλοίωση της εθνικής τους ταυτότητας εξαιτίας της εισχώρησης στην κοινωνία ανθρώπων με διαφορετικά χαρακτηριστικά.[100]

Συμπερασματικά, οι αιτίες της ανόδου του ευρωσκεπτικισμού εντοπίζονται στους τομείς που επηρεάζονται περισσότερο από την διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ανάλογα και με τις συγκυρίες που συντρέχουν σε διεθνές επίπεδο. Ανεξάρτητα όμως την προέλευση των αιτιών (πολιτικό, οικονομικό, πολιτισμικό επίπεδο) το σύνολο αυτών έχει συμβάλει στην άνοδο συγκεκριμένων πολιτικών δυνάμεων, ιδίως του δεξιού φάσματος, οι οποίες φαίνεται, με τη δυναμική που έχουν αναπτύξει τα τελευταία χρόνια, να επηρεάζουν την πορεία της Ε.Ε.

3.4 Εκπρόσωποι του ευρωσκεπτικιστικού φαινομένου

Κάθε κόμμα σε όποιον ιδεολογικά χώρο και αν ανήκει χρησιμοποιεί διαχρονικά το θέμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης για να πετύχει τους στόχους του και σε εθνικό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, από τη στιγμή που η ενεργή τους συμμετοχή εξασφαλίστηκε μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.[101] Η θετική ή η αρνητική στάση που υιοθετείται από τα κόμματα, σε σχέση πάντα με την Ε.Ε, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ιδεολογία που αντιπροσωπεύουν λαμβάνοντας υπόψη ταυτόχρονα αν από αυτή τους τη στάση εξυπηρετούνται οι απαιτήσεις και τα

---

[98] Abts Koen, Heerwegh Dirk, Swyngedouw Marc, "*Sources of Euroscepticism Utalitarian, Interest, Social Distrust, National Identity and Institutional Distrust*" World Political Science Review Vol. 5 Issue 1 Art. 3 2009 pp. 1-24

[99] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT, Άρθρο 20 παρ. 1 ΣΛΕΕ

[100] http://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-crisis-germany-islam-does-not-belong-in-country-a7027361.html

[101] Hooghe Liesbet, Marks Gary, Wilson J. Carole, "*Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration?*" Comparative Political Studies Vol. 35 No 8 pp.965-989 2002 pp. 965-989

συμφέροντα των υποστηρικτών τους.[102] Υπάρχουν ωστόσο και πολιτικά κόμματα, όπως για παράδειγμα το βρετανικό UKIP, τα οποία δημιουργήθηκαν με βάση την αντίθεση τους προς την Ευρωπαϊκή Ένωση αποβλέποντας ασφαλώς σε όσους αισθανόταν ότι η Ένωση έχει αρνητική επιρροή σε εθνικά ζητήματα αλλά και σε ατομικό επίπεδο.

Επομένως η επιλογή ενός κόμματος να εκφράζει ευρωσκεπτικιστικές θέσεις μπορεί να αιτιολογηθεί σύμφωνα με τους παρακάτω παράγοντες:

- τη συγγένεια-συνάφεια του Ευρωσκεπτικισμού με την ιδεολογική βάση του κόμματος και
- το όφελος έναντι των άλλων κομμάτων[103]

Έχει παρατηρηθεί ότι τα κόμματα που εναντιώνονται στο εθνικό πολιτικό και κομματικό σύστημα είναι πιθανότερο να αναπτύξουν αντιευρωπαϊκή ρητορική και συνήθως εντοπίζονται στο περιθώριο του πολιτικού συστήματος, καθώς ο ευρωπαϊκός δρόμος εκλαμβάνεται ως απόφαση των κομμάτων του συστήματος.[104] Οι πολιτικές αυτές ομάδες ανήκουν κυρίως στην άκρη του αριστερού και δεξιού φάσματος του κομματικού συστήματος, καθώς η ιδεολογία τους βασίζεται στην εναντίωση οποιασδήποτε μορφής συμμόρφωσης με το εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές status quo.[105]Για παράδειγμα, τα αριστερά ριζοσπαστικά κόμματα είναι αντίθετα ως προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση καθώς αντιλαμβάνονται τη διαδικασία ως μέσο εξάπλωσης του καπιταλισμού. Από την άλλη, τα ακραία δεξιά κόμματα θεωρούν ότι η Ε.Ε απειλεί την εθνική κυριαρχία και ταυτότητα των χωρών τους. [106] Επίσης υπάρχουν και κομματικοί σχηματισμοί των οποίων η ιδεολογία βασίζεται αποκλειστικά στην αντίθεση προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, όμως η εκλογική τους απήχηση είναι μηδαμινή εκτός του πλαισίου του Ευρωπαϊκού

[102] Szczerbiak Aleks, Taggart Paul, "*Theorising Party-based Euroscepticism: Problems of definition, measurement and causality*" Opposing Europe 2008 pp. 238-262
[103] Όπ. π Szczerbiak pp.236-262
[104] Sitter Nick, "*Euro-scepticism as Party Strategy: Persistence and Change in Party-based Opposition to European Integration*" EUSA 8th Interantional Biennal Conference 2003 pp. 1-22
[105] Sitter Nick, "*Euro-scepticism as Party Strategy: Persistence and Change in Party-based Opposition to European Integration*" EUSA 8th Interantional Biennal Conference 2003 pp. 1-22
[106] Hooghe Liesbet, Marks Gary, "*Sources of Euroscepticism*" Acta Political 42 2007 pp.119-127

Κοινοβουλίου.[107] Ευρωσκεπτικιστικές τάσεις παρουσιάζουν και τα (συμβατικά) (mainstream) κόμματα του ευρύτερου χώρου του κέντρου, χωρίς όμως να είναι ιδεολογικά ευρωσκεπτικιστικά, ή σύμφωνα με τους Taggart & Szczerbiak να ανήκουν στην κατηγορία των εκφραστών του ήπιου ευρωσκεπτικισμού, οι οποίοι εναντιώνονται σε συγκεκριμένες πολιτικές της Ε.Ε και όχι στην ιδέα της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.[108]

Εξαιρετικό ενδιαφέρον ωστόσο παρουσιάζει η περίπτωση των ακραίων δεξιών κομμάτων, γιατί ενώ πράγματι άνηκαν κατά το παρελθόν στο περιθώριο του κομματικού συστήματος, την τελευταία δεκαετία η εκλογική τους απήχηση αυξάνεται σημαντικά και εντός των εθνικών κοινοβουλίων αλλά και του ευρωπαϊκού. Τα κόμματα αυτά έχουν κοινή ιδεολογική βάση την προστασία της εθνικής κυριαρχίας, είτε αυτή απειλείται από πολιτικούς θεσμούς εκτός του κράτους, είτε από την πολυπολιτισμικότητα, είναι συνεπώς «φύσει» ευρωσκεπτικιστικά, αφού η Ε.Ε πρεσβεύει την υπερεθνικότητα και υπερασπίζεται την αποδοχή της διαφορετικότητας.[109]

Φαίνεται λοιπόν ότι οι πολίτες στηρίχτηκαν στη ρητορική αυτών των κομμάτων ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία γιατί σε αυτό το χρονικό διάστημα η ίδια η Ε.Ε καλλιέργησε, με τις αναποτελεσματικές της πολιτικές αντιμετώπισης της οικονομικής και προσφυγικής κρίσης αλλά και της τρομοκρατίας, κλίμα ανασφάλειας και αβεβαιότητας. Οι ευρωσκεπτικιστές της άκρας δεξιάς ανταποκρίθηκαν άμεσα στις προσδοκίες του κόσμου για σταθερότητα και ασφάλεια.

4. Μέρος Γ': Τρεις προσεγγίσεις, τρεις περιπτώσεις, ένα συμπέρασμα

Στο τελευταίο μέρος της παρούσας εργασίας θα εξεταστούν τρεις περιπτώσεις ευρωσκεπτικιστικών κομμάτων του δεξιού φάσματος, τριών κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και η επιρροή που ασκούν στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Τα κριτήρια επιλογής των κομμάτων αυτών ήταν και η

[107] Usherwood Simon, Startin Nick, "*Euroscepticism as a Persistent Phenomenon*" Journal of Common Market Studies 51.1 2012 pp. 1-16. Τα κόμματα αυτά ονομάζονται μονοθεματικά (single-issue parties).
[108] Οπ. π. Sitter pp. 1-22
[109] Hooghe Liesbet, Marks Gary, Wilson J. Carole, "*Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration?*" Comparative Political Studies Vol. 35 No 8 2002 pp.965-989

μεγάλη εκλογική τους άνοδος τα τελευταία χρόνια αλλά και η διαφορετική ιδεολογική τους βάση έκφρασης του ευρωσκεπτικισμού.

4.1 Μεγάλη Βρετανία: Ένα ευρωσκεπτικιστικό έθνος – πολιτική/οικονομική προσέγγιση

Η Μεγάλη Βρετανία αποτελεί εξαιρετική επιλογή έρευνας του Ευρωσκεπτικισμού, καθώς η εναντίωση προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση εκφράζεται και από τη κοινή γνώμη της χώρας αλλά και από τις πολιτικές που προτάσσει η πλειονότητα των κομμάτων.[110]

Οι αιτίες της μαζικής αυτής εναντίωσης, ή τουλάχιστον αμφισβήτησης, δεν προκύπτουν απλώς από το ευρωπαϊκό οικοδόμημα αλλά και από την ίδια την ύπαρξη του βρετανικού κράτους. Το αυτοκρατορικό της παρελθόν, η πολιτική της κουλτούρα και η φιλελεύθερη κοινωνία που αντιπροσωπεύει μοιάζει να την αποκόπτει από την υπόλοιπη ευρωπαϊκή ήπειρο.[111]Επίσης αρκετοί είναι οι ιστορικοί αναλυτές που επιρρίπτουν ευθύνες στην αγγλικανική εκκλησία για την απομόνωση της χώρας από την ήπειρο.[112] Όποιες και να είναι αιτίες δε παύει το γεγονός το Ηνωμένο Βασίλειο να δυσκολεύεται να προσαρμοστεί στην ευρωπαϊκή πραγματικότητα και να αποτελεί εξαρχής όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στη βιβλιογραφία, τον «αμήχανο εταίρο».[113]

Σύμφωνα με τον Grant οι βασικές αίτιες από όπου πηγάζει ο βρετανικός ευρωσκεπτικισμός αφορούν κυρίως τη γεωγραφία, την οικονομία και την ιστορία. Η γεωγραφική θέση των Κασσίτερων Νήσων, διαμόρφωσε ένα εντελώς διαφορετικό ιστορικό υπόβαθρο ανάπτυξης σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο σε σχέση με την ηπειρωτική Ευρώπη. Οι Βρετανοί είχαν την δυνατότητα να μένουν αμέτοχοι στα γεγονότα που διαδραματίζονταν στην ήπειρο παράλληλα όμως να δημιουργήσουν

---

[110] Sutcliff John, "*The roots and Consequences of Euroscepticism: An Evaluation of the United Kingdom Independence Party*" Geopolitics, History and International Relations 4.1 2012 pp.1-27

[111] Fontana Cary, Parsons Craig, "*One Woman's Prejudice: Did Margaret Thatcher cause Britain's Anti-Europeanism?*", JCMS Vol. 53 No 1 2015 pp. 89-105

[112] Yongmin Kim, "*History and Influences of Euroscepticism on British Politics*" 5th Japanese-Korean Conference of British History 2013 pp. 351-371

[113] Gifford C. "*The rise of post-imperial populism: the case of right wing Euroscepticism in Britain*", European Journal of Political Research Vol. 45 No 5 2006 pp. 851-869. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά στο σύγγραμμα του Stephen George "An Awkward Partner: Britain in the European Community"

μια αποικιακή αυτοκρατορία που τους εξασφάλιζε την οικονομική τους ευμάρεια.[114] Η ανάγκη εξάλλου για διατήρηση της οικονομικής ανεξαρτησίας, ακόμη και μετά την κατάρρευση της αυτοκρατορίας, κράτησε τη χώρα εκτός ευρωζώνης.

Επίσης σημαντικός παράγοντας διαμόρφωσης της θέσης των Βρετανών έναντι της Ε.Ε είναι ο ιστορικός ρόλος της χώρας τους στον Β' Παγκόσμιο πόλεμο αλλά και αυτός του γερμανικού κράτους. Μπορεί η Ένωση να δημιουργήθηκε με σκοπό την ειρηνική συνύπαρξη των χωρών που συμμετείχαν στον πόλεμο, η Βρετανία ωστόσο δεν είχε σκοπό να ξεχάσει, τις φρικαλεότητες που προκάλεσε η ναζιστική Γερμανία, ούτε όμως και ότι συνέβαλε ουσιαστικά στον τερματισμό του πολέμου.[115]

Ειδικά στις αρχές της δεκαετίας του 1950, όταν ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις για την ίδρυση της ΕΚΑΧ, και τα δύο μεγάλα κόμματα του Ηνωμένου Βασιλείου, Συντηρητικοί και Εργατικοί, υιοθετούσαν εξαιρετικά αντιευρωπαϊκή ρητορική. Ο αρχηγός των Εργατικών Attlee επισήμανε την απειλή του νεοφιλελευθερισμού που ενέχονταν στη διακρατική αυτή συμφωνία, ενώ οι Συντηρητικοί δεν ήθελαν σε καμία περίπτωση να υποβαθμίσουν την Βρετανική Κοινοπολιτεία εξαιτίας οποιασδήποτε συνεργασίας με την Ευρώπη.[116]Ο αντιευρωπαϊσμός επομένως τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο ήταν περισσότερο επικεντρωμένος στα οικονομικά ζητήματα και σε καμία περίπτωση δεν ήταν διατεθειμένες οι κυβερνήσεις να παραχωρήσουν τη διαχείριση των οικονομικών της χώρας σε τρίτους, για αυτό και έμεινε έξω από την ΕΟΚ.[117]

Παρά τις αρχικές αντιδράσεις των κομμάτων για τη συμμετοχή της χώρας στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά, η οικονομική ανάπτυξη που βίωναν τα κράτη που συμμετείχαν στην κοινότητα αλλά και η αρνητική απήχηση της αποαποικιοποίησης και της αποτυχημένη επιχείρησης της Μ. Βρετανίας στη Διώρυγα του Σουέζ αντέστρεψαν το αντιευρωπαϊκό κλίμα αφού τα οικονομικά οφέλη ήταν ισχυρό

[114] Grant Charles, "*Why is Britain euroskeptic*?" Center of European Reform 2008 pp. 1-8
[115] Ibid pp. 1-8
[116] Forster Anthony, "*Anti-Europeans, Anti-Marketeers and Eurosceptics: The Evaluation and Influence of Labour and Conservative Opposition to Europe*", The Political Quarterly Publishing Co Ltd 2002 pp.299-308
[117] Yongmin Kim, "*History and Influences of Euroscepticism on British Politics*" 5th Japanese-Korean Conference of British History 2013 pp. 351-371

κίνητρο συμμετοχής εν τέλει.[118] Τη συμμετοχή τελικά της χώρας στην ΕΟΚ εξασφάλισε ο Εργατικός Wilson το 1973, παρότι η πρώτη αίτηση είχε κατατεθεί δέκα χρόνια νωρίτερα από τον Συντηρητικό Macmillan.

Το κόμμα που έχει όμως συνδεθεί με τον Ευρωσκεπτικισμό είναι αυτό των Συντηρητικών.[119]Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι οι Συντηρητικοί δεν ανήκουν στο περιθώριο του πολιτικού συστήματος αντίθετα ανήκουν στα mainstream κόμματα και εν δυνάμει κυβερνόντα.[120] Δεδομένης της προσκόλλησης τους στην ιδέα της Κοινοπολιτείας αλλά και στην συντηρητική κληρονομιά των Tories είναι λογικό η οικονομική και πολιτική ανεξαρτησία της χώρας τους να αποτελεί το κατεξοχήν εμπόδιο στην ανάπτυξη σχέσεων με την Ε.Ε.[121]

Το κόμμα αμφιταλαντεύεται συνεχώς μεταξύ της διατήρησης της εθνικής κυριαρχίας και του νεοφιλελευθερισμού, ο οποίος απαιτεί την παραχώρηση κάποιας κυριαρχίας ώστε να επωφεληθεί οικονομικά το κράτος.[122] Η πιο χαρακτηριστική περίοδος αυτού του διχασμού εντείνεται υπό την ηγεσία και πρωθυπουργία της Margaret Thatcher (1979-1990). Αξιομνημόνευτη είναι άλλωστε και η πρώτη αναφορά του όρου «Ευρωσκεπτικισμός» για τις απόψεις της Thatcher.

Η τότε πρωθυπουργός παρά τη συμφωνία της να συμμετάσχει η χώρα στη SEA δεν έκρυψε την δυσπιστία και την αμφιβολία της για το ρόλο των ευρωπαϊκών θεσμών. Ήταν έτοιμη ακόμη και να θυσιάσει το νεοφιλελεύθερο πρόγραμμά της για να υπερασπιστεί την εθνική κυριαρχία της χώρας.[123] Η σκληρή της ρητορική εναντίον της Ε.Ε ίσως οδήγησε και στην παραίτησή της, ωστόσο ο ευρωσκεπτικισμός που κληροδότησε συνέχισε να αναπτύσσεται και πολύ περισσότερο με τη νομισματική ένωση που προωθούσε η Συνθήκη του Μάαστριχτ, και παρά τις προσπάθειες του

[118] Fontana Cary, Parsons Craig, "*One Woman's Prejudice: Did Margaret Thatcher cause Britain's Anti-Europeanism?*", JCMS Vol. 53 No 1 2015 pp. 89-105
[119] Όπ. π. Yongmin Kim pp. 351-371
[120] Gifford C. "*The rise of post-imperial populism: the case of right wing Euroscepticism in Britain*", European Journal of Political Research Vol. 45 No 5 2006 pp. 851-869
[121] Hooghe Liesbet, Marks Gary, Wilson J. Carole, "*Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration?*" Comparative Political Studies Vol. 35 No 8 2002 pp.965-989
[122] Όπ. π Hooghe pp. 956-989
[123] Fontana Cary, Parsons Craig, "*One Woman's Prejudice: Did Margaret Thatcher cause Britain's Anti-Europeanism?*", JCMS Vol. 53 No 1 2015 pp. 89-105

κατέβαλε ο διάδοχός στην ηγεσία του κόμματος Major να εξασφαλίσει καλύτερους όρους σε τυχόν συμμετοχή.[124]

Η φιλοευρωπαϊκή στροφή των Εργατικών από τον Tony Blair και τον Gordon Brown από το 1997 έως και το 2010 όξυνε την ευρωσκεπτικιστική ατζέντα των Συντηρητικών, καθώς ενέταξε το ζήτημα της Ευρώπης στον πυρήνα του κομματικού ανταγωνισμού.[125] Οι Συντηρητικοί επανήλθαν στην εξουσία το 2010 υπό την ηγεσία του David Cameron, μέλος του πυρήνα υποστηρικτών της Thatcher, με σκοπό να ανταποκριθεί στο μάλλον πιο ευρωσκεπτικιστικό εκλογικό κοινό αλλά και στην απαίτηση των ΜΜΕ της Μεγάλης Βρετανίας.[126] Η πρόκληση όμως που είχε να αντιμετωπίσει ο νυν πρωθυπουργός δεν ήταν μόνο οι πολιτικές της Ε.Ε αλλά και η ραγδαία άνοδος του ευρωσκεπτικιστικού UKIP.

4.1.1 UKIP: Εγκιβωτισμένος Ευρωσκεπτικισμός

Το UKIP ιδρύθηκε το 1993 από τον ακαδημαϊκό Alan Sked ως απάντηση στην επικύρωση της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Παρά το γεγονός ότι στην αρχή το ενέταξαν στην ίδια κατηγορία κομμάτων της Άκρας Δεξιάς, όπως το BNP (British National Party), μπόρεσε τις τελευταίες κυρίως δεκαετίες να αποκτήσει την εκλογική απήχηση ώστε να το καταστήσει πλέον έναν μικρό, αλλά σημαντικό πολιτικό κόμμα.[127]

Αρχικά, ο κομματικός λόγος του UKIP περιοριζόταν στην επανάκτηση και προστασία της εθνικής κυριαρχίας της Μεγάλης Βρετανίας, κατ' επέκταση, σκοπός του ήταν η αποχώρηση της χώρας από την Ε.Ε.[128] Τα χαμηλά ποσοστά όμως που σημείωνε το κόμμα, κυρίως σε εθνικό επίπεδο ανάγκασαν τις ηγεσίες του να επαναπροσδιορίσουν τις θέσεις του και να συμπεριλάβουν θέματα που αφορούν και

[124] Forster Anthony, "*Anti-Europeans, Anti-Marketeers and Eurosceptics: The Evaluation and Influence of Labour and Conservative Opposition to Europe*", The Political Quarterly Publishing Co Ltd 2002 pp.299-308
[125] Gifford C. "*The rise of post-imperial populism: the case of right wing Euroscepticism in Britain*", European Journal of Political Research Vol. 45 No 5 2006 pp. 851-869
[126] Όπ. π. Fontana Cary pp. 89-105
[127] Sutcliff John, "*The roots and Consequences of Euroscepticism: An Evaluation of the United Kingdom Independence Party*" Geopolitics, History and International Relations 4.1 2012 pp.1-27
[128] Schneider Carmen, "*Euroscepticism in Right-wing Parties, A comparison of three emerging right-wing parties*" Essay University Twente 2014 pp. 1-39

το εσωτερικό της χώρας, όπως η φορολογία, η υγεία, οι συγκοινωνίες κτλ, διατηρώντας παράλληλα την ιδεολογική του βάση, την εναντίωση στην Ε.Ε[129]

Εξετάζοντας τις θέσεις του UKIP όπως αυτές παρουσιάζονται στο καταστατικό του μπορεί κανείς να τις συνοψίσει ως εξής:

- η διακυβέρνηση της Μ. Βρετανίας αποτελεί αποκλειστικό δικαίωμα και υποχρέωση των θεσμών της χώρας, έτσι οποιαδήποτε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να διακοπεί
- η διαφορετικότητα είναι μέρος της βρετανικής κουλτούρας και πρέπει να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα τόσο των Βρετανών αλλά και όσων βρίσκονται υπό την προστασία του κράτους ανεξαρτήτως φυλής, θρησκείας, εκπαίδευσης κ.α. [130]

Η πρώτη θέση είναι σαφής απόδειξη του αντιευρωπαϊκού πνεύματος που διέπει το κόμμα και εστιάζει κυρίως στις οικονομικές απώλειες που έχει υποφέρει η χώρα από το ποσά που είναι αναγκασμένη να συνεισφέρει στην Ε.Ε αλλά και στην πολιτική εξουσία που ασκεί η δεύτερη ελλείψει νομιμοποίησης.[131] Η αποδοχή της διαφορετικότητας και η προστασία των δικαιωμάτων όλων των ανθρώπων χωρίς καμία διάκριση αποτελεί προσπάθεια διαφοροποίησης του UKIP από τα ακραία εθνικιστικά- νεοφασιστικά κόμματα και έτσι τοποθετεί τον εαυτό του δίπλα στους Συντηρητικούς.[132] Με μια πιο προσεκτική ματιά όμως η θέση υπέρ της διαφορετικότητας φαίνεται να αφορά μόνο αυτούς που βρίσκονται ήδη σε βρετανικό έδαφος και όχι όσους θέλουν να εισέλθουν σε αυτό, αιτιολογώντας έτσι την αντιμεταναστευτική ρητορική που εκφράζουν τα μέλη του κόμματος, η οποία είναι και πάλι προσανατολισμένη στις οικονομικές επιπτώσεις που μπορεί να επιφέρει η μετανάστευση στο κράτος και στους πολίτες του.[133]

---

[129] Sutcliff John, "*The roots and Consequences of Euroscepticism: An Evaluation of the United Kingdom Independence Party*" Geopolitics, History and International Relations 4.1 2010 pp.1-27
[130] www.ukip.org/the-constitution
[131] Yongmin Kim, "*History and Influences of Euroscepticism on British Politics*" 5th Japanese-Korean Conference of British History 2013 pp.351-371
[132] Schneider Carmen, "*Euroscepticism in Right-wing Parties, A comparison of three emerging right-wing parties*" Essay University Twente 2014 pp.1-39
[133] http://www.ukip.org/2016_manifestos ή http://www.voteukipinlondon.com/

Ο επαναπροσδιορισμός των θέσεων, η προσπάθεια αποσύνδεσης από την ακραία δεξιά ιδεολογία αλλά και εξωτερικοί παράγοντες, όπως η οικονομική και μεταναστευτική κρίση φαίνεται σταδιακά να επηρεάζει θετικά την εκλογική απήχηση του ευρωσκεπτικιστικού UKIP, όχι τόσο σε εθνικό επίπεδο αλλά σε ευρωπαϊκό. Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι παρά τη μικρή εκλογική απήχηση που είχε τα προηγούμενα χρόνια σε εθνικό επίπεδο, στις τελευταίες εθνικές εκλογές κατέγραψε για πρώτη φορά διψήφιο ποσοστό, κερδίζοντας μια έδρα στο βρετανικό κοινοβούλιο (βλ. Γράφημα 1).

Γράφημα 1: Εκλογικά αποτελέσματα του UKIP σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, 1997-2014

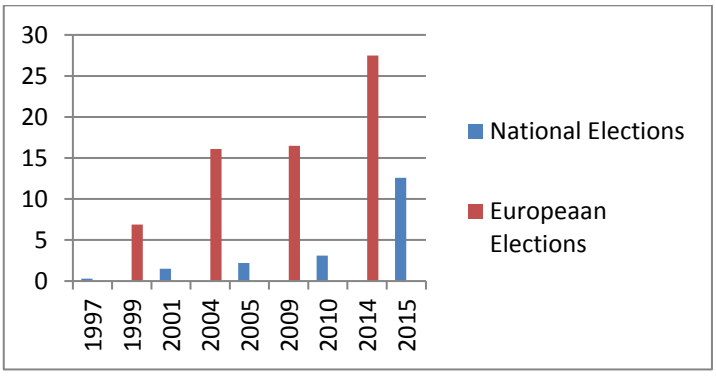

Πηγή: House of Commons Library

Παρά τη δογματική ρητορική, οι πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου το 2004 φαίνεται να ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό με τις θέσεις του κόμματος και ίσως επηρεασμένοι από τα αρνητικά δημοψηφίσματα Δανών και Ιρλανδών για την επικύρωση της Συνταγματικής Συνθήκης, αυξάνουν τα ποσοστά του κόμματος κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες στις ευρωεκλογές του ίδιου έτους, σε σχέση με το προηγούμενο εκλογικό αποτέλεσμα. Στην επόμενη εκλογική αναμέτρηση και ενώ η οικονομική κρίση είναι πλέον γεγονός, το κόμμα κερδίζει ακόμη μια έδρα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το αξιοσημείωτο όμως στις εκλογές του 2009, είναι το γεγονός ότι το UKIP έρχεται δεύτερο στην προτίμηση του κόσμου μετά τους Συντηρητικούς, παραμερίζοντας

τους κυβερνόντες Εργατικούς του Blair στην τρίτη θέση, όπως φαίνεται και στο Γράφημα 2.[134]

Γράφημα 2: Τα ποσοστά επιμερισμού ψήφου σε εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για το Συντηρητικό Κόμμα, το Εργατικό και το UKIP από το 1994-2014

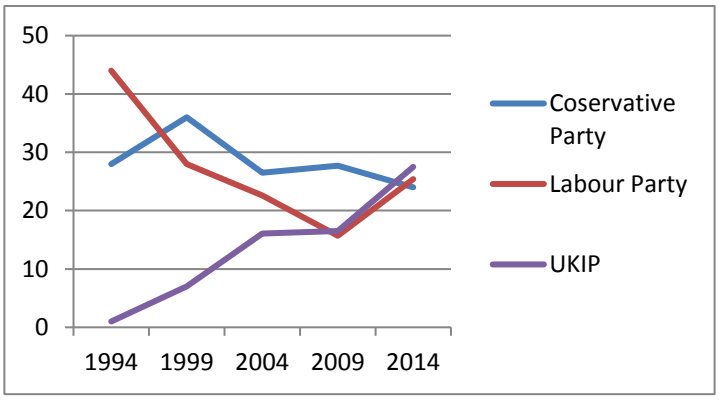

Πηγή: House of Commons Library

Τα υψηλά ποσοστά που καταγράφει το UKIP στις ευρωεκλογές από το 2004 και έπειτα δεν συνδυάζονται και με θεαματική άνοδο στο εσωτερικό της χώρας, είτε γιατί οι πολίτες δεν θεωρούν σημαντικές της εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, σε αντίθεση με της εθνικές εκλογές, είτε γιατί το ίδιο το εκλογικό σύστημα της Βρετανίας δεν ευνοεί την άνοδό του, σημειώνει όμως σταθερή ανοδική πορεία.[135]

Το UKIP μπορεί να ανήκει ακόμη στο περιθώριο του πολιτικού συστήματος της Μ. Βρετανίας και να χαρακτηρίζεται από τον υπόλοιπο πολιτικό κόσμο ως μια ακραία και εκκεντρική μειοψηφία[136], τα ποσοστά του εντούτοις δεν είναι εύκολο να αγνοηθούν. Οι υπόλοιπες επομένως πολιτικές ομάδες έχουν δύο επιλογές για να

[134] Sutcliff John, "*The roots and Consequences of Euroscepticism: An Evaluation of the United Kingdom Independence Party*" Geopolitics, History and International Relations 4.1 2010 pp. 1-27
[135] Όπ. π. Sutcliff επίσης Mary Durkin & Isobel White "Voting systems in the UK" Parliament and Constitution Centre, House of Commons Library 2008, www.parliament.uk, το Βρετανικό εκλογικό σύστημα είναι πλειοψηφικό σε μονοεδρικές περιφέρειες έτσι δεν είναι απαραίτητη απόλυτη πλειοψηφία του κόμματος στο οποίο ανήκει ένας υποψήφιος αλλά ο νικητής να έχει συγκεντρώσει τις περισσότερες ψήφους.
[136] Yongmin Kim, "*History and Influences of Euroscepticism on British Politics*" 5th Japanese-Korean Conference of British History 2013 pp. 351-371

επωφεληθούν του κομματικού ανταγωνισμού, είτε να στραφούν υπέρ της ιδέας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είτε να συνεχίσουν, ίσως με περισσότερο ενθουσιασμό, να ακολουθούν την ευρωσκεπτικιστική τους παράδοση. Στο βρετανικό παράδειγμα φαίνεται ότι ακολουθείται η δεύτερη τακτική. Η επιλογή των κυβερνητικών κομμάτων να υιοθετήσουν πιο σκληρή στάση απέναντι στην Ευρώπη θα μπορούσε να υποσκάψει ακόμη και την ίδια τη θέση της Βρετανίας εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

4.1.2 Η επιρροή

Ο πρώτος αρχηγός κόμματος στη Βρετανία που χρησιμοποίησε ευρωσκεπτικιστική ατζέντα και λόγο με σκοπό να αποκτήσει περισσότερους οπαδούς, ήταν ο Iain Duncan Smith των Συντηρητικών, μετά και τη δεύτερη συνεχόμενη ήττα του κόμματός τους από τους Εργατικούς στις εθνικές εκλογές του 2001.[137] Παρόλα αυτά, η επιλογή της συγκεκριμένης ρητορικής δεν είχε αποτέλεσμα και οι Εργατικοί παρέμειναν στην εξουσία για μία ακόμη τετραετία.

Η παραπάνω τακτική όμως επέφερε καρπούς στο UKIP, λίγα χρόνια αργότερα, το 2004, κερδίζοντας δώδεκα θέσεις στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κάτι που δεν άφησε ανεπηρέαστα αρκετά μέλη του Συντηρητικού κόμματος. Η ευρωσκεπτικιστική πτέρυγα των Συντηρητικών ζητούσε ολοένα και περισσότερο το κόμμα να εντείνει την αντίθεσή του στις πολιτικές που υιοθετεί η Ε.Ε και εν μέρει οδήγησαν τον αρχηγό τους David Cameron να αποσύρει τους ευρωβουλευτές του από το EPP (European People's Party),[138]κάτι που επιχείρησε και ο Smith να κάνει, αποτυχημένα βέβαια, το 2001.[139] Οι αντιδράσεις όμως των ευρωσκεπτικιστών του Συντηρητικού Κόμματος συνεχίστηκαν και τα επόμενα χρόνια εκφράζοντας την δυσαρέσκειά τους στις ευρωπαϊκές απαιτήσεις κυρίως σε θέματα μετανάστευσης και κοινωνικής πολιτικής.[140]

Υπό τις παρούσες συνθήκες και, πρωτίστως, εξαιτίας του ευρωσκεπτικισμού που εκφράστηκε μέσω του UKIP και της συνεχόμενης πίεσης από μέλη του κόμματός

[137] Ibid, Yongmin Kim pp. 351-371
[138] Όπ. π. Sutcliff John pp. 1-27
[139] Οπ.π Yongmin Kim pp. 351-371
[140] https://www.ft.com/content/452bbe04-8990-11e3-abc4-00144feab7de

του, ο Cameron απομάκρυνε ακόμη περισσότερο τη Βρετανία από την Ε.Ε υποσχόμενος την αποχώρηση της χώρας από το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και την επανάκτηση του κρατικού ελέγχου από την Ε.Ε, σε θέματα που αφορούν το κοινωνικό κράτος και κράτος δικαίου.[141] Η ευρωσκεπτικιστική στάση του Cameron είναι πιθανό να οδήγησε και στην δεύτερη συνεχόμενη νίκη των Συντηρητικών το 2015, ωστόσο δεν ανέκοψε την ανοδική πορεία του UKIP, το οποίο όπως ειπώθηκε παραπάνω (βλ. Γράφημα 1), το 2015 για πρώτη φορά σημειώνει σε εθνικές εκλογές ποσοστό πάνω του 12% και αποκτά και μια θέση στο κοινοβούλιο.

Η σημαντικότερη όμως υπόσχεση του Συντηρητικού αρχηγού, πριν ακόμη οδηγήσει το κόμμα του σε εκλογική νίκη στις εθνικές εκλογές του 2010, ήταν η διεξαγωγή δημοψηφίσματος για την παραμονή της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.[142] Ο πρωθυπουργός δεν μπορούσε να αγνοήσει τις ευρωσκεπτικιστικές φωνές του κόμματός του, όπως αυτή του Boris Johnson, πρώην δημάρχου του Λονδίνου,[143] και η πίεση που του ασκήθηκε γενικότερα από την ευρωσκεπτικιστική πτέρυγα του κόμματός του, δε μπορούσε παρά να οδηγήσει τελικά τον Cameron να ορίσει την 23η Ιουνίου 2016 ως ημέρα διεξαγωγής του δημοψηφίσματος.

Τα ποσοστά του δημοψηφίσματος ήταν οριακά, με 51.9% επικράτησε η απομάκρυνση της χώρας από την Ε.Ε και το υπόλοιπο 48.1% τάχθηκε υπέρ της παραμονής της Βρετανίας στην Ένωση.[144] Παρά τη δημοκρατικότητα του θεσμού, τα ποσοστά απέδειξαν ότι ένα ερώτημα που μπορεί να τεθεί σε ένα δημοψήφισμα μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο διχασμού ανάμεσα σε έναν λαό ακόμη και στην περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας που δεν αποτελούσε και πλήρες μέλος της Ε.Ε, ίσως όμως λειτουργήσει και ως μεγεθυντικός φακός αναδεικνύοντας βαθύτερα και πιο διαχρονικά προβλήματα της κοινωνίας.

Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να αναφερθεί το γεγονός ότι οι Βρετανοί που τάχθηκαν υπέρ της αποχώρησης από την Ε.Ε ήταν μεγαλύτερης ηλικίας και κυρίως από περιοχές της χώρας που αντιμετώπιζαν οικονομικά προβλήματα όπως η

[141] Ibid, pp. 351-371
[142] Goodwin Matthew, Milazzo Gaitlin, "*Britain, the European Union and the Referendum: What Drives Euroscepticism?*" Europe Programme Clatham House 2015 pp. 1-12
[143]http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-eu-referendum-35616946
[144] http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results

Κορνουάλλη αλλά και τα κεντρικά της χώρας.[145] Από την άλλη μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι υπέρ της παραμονής της χώρας στην Ένωση ήταν περιοχές οι οποίες έχουν ελάχιστη αντιπροσώπευση στο Βρετανικό Κοινοβούλιο, όπως η Σκωτία και η Β. Ιρλανδία, περιοχές οι οποίες όμως επωφελούνταν από την οικονομική στήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.[146]

Αξιοσημείωτη είναι όμως και η γεωγραφική κατανομή των ψήφων υπέρ της αποχώρησης της Βρετανίας από την Ε.Ε σε αντιστοιχία με τον επιμερισμό των ψήφων στη χώρα για τις Ευρωεκλογές του 2014 όπου νικητής αναδείχθηκε το ευρωσκεπτικιστικό UKIP. Σε ένα αρχικό στάδιο τουλάχιστον μπορεί να παρατηρήσει κάποιος ότι και στις δύο περιπτώσεις οι ψήφοι συμπίπτουν γεωγραφικά.[147]

Η απόφαση του λαού της Μεγάλης Βρετανίας έγινε σεβαστή από τον πρωθυπουργό Cameron ωστόσο η παραίτησή του επιβάρυνε τη νέα πρωθυπουργό Theresa May με τη διαδικασία αποχώρησης της χώρας από την Ε.Ε, διαδικασία η οποία δεν είναι γνώριμη ούτε στα όργανα της Ένωσης καθώς καμία χώρα δεν αποχώρησε από αυτή. Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λισαβόνας μια χώρα μπορεί να αποχωρήσει από την Ε.Ε ενεργοποιώντας το άρθρο 50 το οποίο προβλέπει την εθελούσια αποχώρηση ενός κράτους μέλους.[148] Άγνωστες ωστόσο είναι και οι επιπτώσεις σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο που θα έχουν να αντιμετωπίσουν τόσο η Μεγάλη Βρετανία όσο και η Ε.Ε.

Οι Ευρωσκεπτικιστές ηγέτες της Μ. Βρετανίας κυρίως από τη Thatcher ως και τον πρώην πρωθυπουργό Cameron έχουν σίγουρα επηρεάσει, είτε αρνητικά είτε θετικά, την πορεία της χώρας στην Ε.Ε, δεδομένου ότι συμμετέχει επιλεκτικά στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (δεν αποτελεί μέλος της ευρωζώνης ούτε και της ζώνης Schengen). Ωστόσο, η απόφαση του δημοψηφίσματος είχε την οριστική επίπτωση στη σχέση του Συντηρητικού Κόμματος με την Ευρώπη και φυσικά σημαντικές επιπτώσεις για την ίδια τη χώρα τόσο για τη χώρα αλλά και το μέλλον του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Όσοι έχουν ασχοληθεί με το ζήτημα

[145] http://www.bbc.com/news/uk-politics-36616028
[146] http://edition.cnn.com/2016/06/24/europe/eu-referendum-britain-divided/
[147] http://www.bbc.com/news/uk-politics-27576104
[148] http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/withdrawal_clause.html

επικεντρώνουν την προσοχή τους περισσότερο στις οικονομικές επιπτώσεις μιας αποχώρησης αλλά και στη επιρροή της χώρας (ως μεμονωμένο κράτος) σε διεθνές επίπεδο.[149] Για την Ευρωπαϊκή Ένωση όμως τα πράγματα ίσως αποδειχτούν χειρότερα, η αποχώρηση μιας χώρας μπορεί να λειτουργήσει ως ντόμινο και πολλά κράτη μέλη που είναι δυσαρεστημένα από τις πολιτικές της Ένωσης να ακολουθήσουν το παράδειγμα της Βρετανίας και να αποφασίσουν την έξοδό τους από την ευρωπαϊκή κοινότητα[150].

4.2 Γαλλία: η πρωτεργάτης του ευρωπαϊκού οικοδομήματος – πολιτική/πολιτιστική προσέγγιση

Όπως και στην περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας, έτσι και σε αυτή της Γαλλίας θα μπορούσε κανείς να ανατρέξει στις ιστορικές πηγές για να μελετήσει τη συμπεριφορά του γαλλικού κράτους ως προς τα υπόλοιπα κράτη της ευρωπαϊκής ηπείρου μέσω των σχέσεων που διατηρούσε με αυτά και κατ' επέκταση να κατανοήσει και τη σχέση της χώρας με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο θα ήταν ανώφελο να επιστρέψει κανείς στη φιλοπόλεμη Ευρώπη των προηγούμενων αιώνων, καθώς μετά τη δημιουργία της Ένωσης, η Ευρώπη αντιπροσωπεύει την ειρήνη και την αρμονική συνύπαρξη των λαών, αυτός τουλάχιστον ήταν ο αρχικός σκοπός. Η πρόθεση αλλά και η πρωτοβουλία για επίτευξη ειρήνης μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο ανήκει στην Γαλλία, με την πρότασή της για τη δημιουργία της ΕΚΑΧ.

Μπορεί η Γαλλία λοιπόν να ανήκει στα ιδρυτικά μέλη της Ε.Ε και να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι αυτής, παρόλα αυτά η συμπεριφορά της δεν χαρακτηρίζεται από υπέρμετρο ενθουσιασμό, χωρίς όμως να εναντιώνεται στο ενωσιακό εγχείρημα. Για το λόγο αυτό είναι δύσκολο να προσδιοριστούν η γαλλική κοινή γνώμη και οι πολιτικοί ηγέτες της χώρας ως ευρωσκεπτικιστές ή μη.[151] Αναμφίβολα οι πολιτικοί θεσμοί είναι αυτοί που καθορίζουν κατά κύριο λόγο τη στάση των χωρών τους έναντι της Ε.Ε, στη Γαλλία όμως, μέχρι και πριν από λίγα χρόνια, παρατηρούνταν το εξής παράδοξο: παρά την αυξανόμενη επιρροή της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στη

[149] http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2016/02/graphics-britain-s-referendum-eu-membership
[150] http://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/18/what-would-happen-to-the-eu-after-a-brexit/
[151] Duseigneur Guillaume, "*Views from Inside: The Various Aspects of French Political Parties' Europeanization*" Lille-France SP 2010 pp. 1-15

χώρα και παρά την εμπλοκή της στη διαμόρφωση του οικοδομήματος, κανένα σχεδόν κόμμα δεν χρησιμοποιούσε το ευρωπαϊκό θέμα στον προγραμματικό του λόγο, τουλάχιστον στον βαθμό που μια τέτοια ρητορική θα επέφερε εκλογικά κέρδη.[152]

Μια από τις βασικότερες αιτίες αυτής της «αποσιώπησης» είναι απλά το γεγονός ότι η Γαλλία είναι αυτή που δημιούργησε την Ε.Ε. Ο μισός αιώνας συμμετοχής της στην κοινότητα και ο ηγετικός της ρόλος έχει εντυπωθεί στη συνείδηση του κόσμου, ενώ οι πολιτικές δυνάμεις της χώρας θεωρούν δεδομένη την παρουσία της Γαλλίας στη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.[153] Επίσης σημαντικός παράγοντας είναι το γεγονός ότι μέχρι και το τέλος της δεκαετίας του 1980 η πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης βρισκόταν κυρίως στα χέρια των πολιτικών ελίτ με συνέπεια τη μικρή εμπλοκή των κομμάτων σε αυτή. Οι πολιτικές ή τεχνοκρατικές αυτές ελίτ, ορίζοντας τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της Ε.Ε διαμόρφωσαν ταυτόχρονα και τη στάση της χώρας.[154]

Η δυναμική παρουσία όμως της Γαλλίας στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δε σημαίνει απαραίτητα και την στήριξη της ίδιας της ιδέας της ενωμένης Ευρώπης. Μπορεί ο Jean Monnet να ήταν υπέρμαχος της συνύπαρξης των κρατών και για πολλούς ένας οραματιστής, η προεδρία εντούτοις του Charles de Gaulle κατέστησε σαφές ότι η κοινότητα δεν είναι τίποτα παραπάνω για τη Γαλλία παρά ένα μέσο επίτευξης των γαλλικών εθνικών συμφερόντων, τα οποία πρέπει να υπερτερούν των ευρωπαϊκών, θέση που έχει παγιωθεί εντός του συνόλου του γαλλικού πολιτικού γίγνεσθαι.[155]

Μετά και τη Συνθήκη του Μάαστριχτ τα κόμματα ανέλαβαν ενεργότερο ρόλο στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής χωρίς όμως και πάλι να αποτελεί η Ε.Ε κεντρικό θέμα του προγραμματικού τους λόγου. Σε αυτή την περίπτωση προστίθεται

---

[152] Flood Chris, "*Euroscepticism: A problematic concept*" UACES 32nd Annual Conference and 7th Research Conference Queen's University, Belfast September 2002 pp. 1-22

[153] Drake Helen, "*Europe in the 2002 French election*" 8th EUSA Biennal International Conference March 2003 Nashville Tennessee USA pp. 1-26

[154] Lequesne Christian, "*France and the European Union: a story of reason rather than love*" NUPI December 2014 pp. 1-4. Τρία είναι τα βασικά στοιχεία που πρέπει να χαρακτηρίζουν την Ένωση, να συμμετέχουν πάντα από δύο μεγάλες δυνάμεις, να επεκταθεί η ολοκλήρωση και σε πολιτικό επίπεδο και ως πολιτικό σύστημα να έχει στοιχεία και υπερεθνικά και διακυβερνητικά.

[155] Topaloff Liubomir Kiriloff, "*Cuing Euroscepticism, or what parties make of it. European Integration and the Strategic Use of its Consequences*" Northeastern University Boston, Massachusetts December 2009 pp. 1-395

και η επιρροή του εκλογικού συστήματος και διακυβέρνησης, ως αιτία εξήγησης της αποφυγής της δημόσια συζήτησης για την Ένωση. Και οι κυβερνήσεις αλλά και ο πρόεδρος της γαλλικής δημοκρατίας εκλέγονται άμεσα από το λαό, μέσω δύο διαφορετικών εκλογικών αναμετρήσεων (προεδρικές και κοινοβουλευτικές), πρακτική που μπορεί να οδηγήσει σε «συγκατοίκηση» δύο διαφορετικών πολιτικών ομάδων. Είναι λοιπόν σημαντικό για τη διατήρηση της πολιτικής σταθερότητας να μην υπάρχουν μεγάλες συγκρούσεις τόσο σε εθνικά όσο και σε ευρωπαϊκά ζητήματα, εξάλλου η Γαλλία μπορεί να επωφεληθεί από την Ε.Ε μόνο αν είναι ισχυρή.[156] Είναι πιο σύνηθες τα κόμματα είτε της αριστεράς είτε της δεξιάς πτέρυγας, όσον αφορά την εξωτερική πολιτική, να πολιτικολογούν για ζητήματα περισσότερο γενικά και του διεθνούς περιβάλλοντος, όπως η παγκοσμιοποίηση, ο οικονομικός φιλελευθερισμός ή το ρόλο της Γαλλίας στον ΝΑΤΟ ή τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου, παρά για την Ε.Ε.[157]

Οι δεκαετίες όμως που ακολούθησαν της Συνθήκης του Μάαστριχτ έτειναν να γίνουν πιο «ευρωκεντρικές» και μάλλον πιο ευρωσκεπτικιστικές, ακολουθώντας τον νόμο της Φυσικής της δράσης και της αντίδρασης. Είναι λοιπόν σημαντικό να εντοπίσουμε ποιες πολιτικές αποφάσεις και ποιων, ήταν αυτές που άλλαξαν τον προσανατολισμό της Γαλλίας και ποιες αιτίες γενικότερα οδήγησαν τελικά στην εμφάνιση του ευρωσκεπτικισμού στη χώρα.

4.2.1 Το «μικρό ναι» και η άνοδος του Ευρωσκεπτικισμού[158]

Οι σημαντικότερες στιγμές της Ε.Ε συνέπεσαν με την προεδρία του François Mitterrand, αρχηγού του Parti Socialiste (PS). Όταν ανέλαβε τα καθήκοντά του το 1981 προσπάθησε να αντιμετωπίσει τον οικονομικό φιλελευθερισμό που προωθούνταν μέσω των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, αλλά και τα οικονομικά

[156]Ibid Topaloff, pp. 1-395

[157] Goodliffe Gabriel, "*Twenty years after the Maastricht: Euroscepticism and the politics of European Economic integration in France*" Annual Conference of the Political Studies Association, March 2013 pp. 1-61

[158] http://www.humanite.fr/node/40054 Ο χαρακτηρισμός του αποτελέσματος του δημοψηφίσματος του 1992 για την επικύρωση της Συνθήκης του Μάαστριχτ, «petit oui» (δηλαδή μικρό ναι) ανήκει στον δημοσιογράφο Philippe Tesson του περιοδικού Le Quotidien de Paris

προβλήματα που αντιμετώπιζε η χώρα με μεταρρυθμίσεις, σύμφωνες με τα σοσιαλιστικά ιδεώδη που πρέσβευε το κόμμα του.[159]

Πολύ γρήγορα όμως, και εξαιτίας της αποτυχίας των μέτρων που εφάρμοσε ο Mitterrand αντιλήφθηκε τη χρησιμότητα της Κοινότητας σε οικονομικό επίπεδο και επεδίωξε μαζί με τον τότε πρόεδρο της Επιτροπής Jacques Delors, και πρώην υπουργό των οικονομικών, να ανανεώσουν το πλαίσιο των Κοινοτήτων μέσω μιας νέας συμφωνίας. Η υπογραφή της SEA και σε συνδυασμό με τις εξαιρετικά φιλικές σχέσεις με τον γερμανό ομόλογό του Helmut Kohl, κατέστησε τον σοσιαλιστή Mitterrand υπέρμαχο της ευρωπαϊκής οικονομικής ολοκλήρωσης.[160]

Στο εσωτερικό της χώρας ωστόσο ο Mitterrand στις βουλευτικές εκλογές του 1986 ήρθε αντιμέτωπος με τη δυσαρέσκεια του κόσμου, αφού δε μπόρεσε να επιλύσει τα οικονομικά προβλήματα της χώρας, και ήταν υποχρεωμένος πλέον να «συγκατοικεί» με τον δεξιό-γκολιστή Jacques Chirac, αλλά και να δεχτεί στο κοινοβούλιο 35 βουλευτές του ακροδεξιού Front National.[161]

Μπορεί η SEA να υπογράφηκε με συνοπτικές διαδικασίες, η επικύρωση όμως της Συνθήκης του Μάαστριχτ που ακολούθησε το 1993 αποδείχτηκε δύσκολη υπόθεση. Το αρνητικό αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος στη Δανία προκάλεσε τριβές μεταξύ του προέδρου και του κοινοβουλίου με αποτέλεσμα την υποχώρηση του Mitterrand και την ανακοίνωση δημοψηφίσματος και στη Γαλλία.[162]

Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος για την συμμετοχή της χώρας στην Ε.Ε ήταν οριακά θετικό (51%) το οποίο μεταφράστηκε είτε ως εναντίωση του κόσμου προς την ανικανότητα πολιτικών να λύσουν τα εσωτερικά προβλήματα, και κυρίως τα οικονομικά, είτε ως εναντίωση στην Ε.Ε η οποία απειλούσε την εθνική κυριαρχία

[159] Goodliffe Gabriel, "*Twenty years after the Maastricht: Euroscepticism and the politics of European Economic integration in France*" Annual Conference of the Political Studies Association, March 2013 pp. 1-61

[160] Usherwood McDougall Simon, "*Beyond Party Politics: Opposition to the European Union in France and the UK, 1985-1999*" University of London 2003 pp.70-71

[161] Ibid Usherwood, Σελ 71. Η θεαματική είσοδος του Front National οφείλεται στην αλλαγή του εκλογικού συστήματος, από αυτή των δύο εκλογικών αναμετρήσεων σε απλή αναλογική.

[162] Όπ. π. Usherwood pp. 1-259

της χώρας.[163] Αυτό που κατάφερε όμως το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος και το περιεχόμενο της Συνθήκης του Μάαστριχτ ήταν η μετάβαση των πολιτικών αποφάσεων που αφορούσαν στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, από τις πολιτικές ελίτ στα πολιτικά κόμματα και η εμφάνιση-ενίσχυση του αντιευρωπαϊκού αισθήματος αντίστοιχα.[164]

Μέρος της Συνθήκης του Μάαστριχτ ήταν και η δημιουργία της Ενιαίας Νομισματικής Ένωσης και η υιοθέτηση, εν καιρώ, ενός κοινού νομίσματος. Η συμμετοχή ωστόσο στην EMU προϋπέθετε την αναδιάρθρωση των εθνικών οικονομιών έτσι ώστε να συγκλίνουν οι οικονομίες των χωρών που θα ήταν μέλη της ευρωζώνης. Στην περίπτωση της Γαλλίας η αναδιάρθρωση απαιτούσε σκληρά μέτρα λιτότητας, την εφαρμογή των οποίων ανέλαβε η δεξιά κυβέρνηση του RPR (Rassemblement pour la République) αρχηγός του οποίου ήταν ο τότε πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας, Jacques Chirac.[165]

Ο κόσμος αρχίζει να αντιλαμβάνεται και να συνδέει τα οικονομικά του προβλήματα με την διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και το αίσθημα της δυσαρέσκειας άρχισε να βρίσκει το δρόμο του μέσα από κόμματα των άκρων του πολιτικού συστήματος.[166] Το ακραίο δεξιό Front National αποκτάει μεγαλύτερη εκλογική απήχηση και αρχίζει να εκφράζει εντονότερα την εναντίωση του στην Ε.Ε.[167]

Το πολιτικό κόστος της αναδιάρθρωσης της οικονομίας για χάρη της νομισματικής ένωσης δεν άφησε ανεπηρέαστο τον Γάλλο πρόεδρο, καθώς δύο χρόνια μετά την ανάληψη των καθηκόντων του ήρθε αντιμέτωπος με το εκλογικό αποτέλεσμα των βουλευτικών εκλογών του 1997 που τον υποχρέωσε και αυτόν σε «συγκατοίκηση»

---

[163] Topaloff Liubomir Kiriloff, "*Cuing Euroscepticism, or what parties make of it. European Integration and the Strategic Use of its Consequences*" Northeastern University Boston, Massachusetts December 2009 pp. 1-395

[164] Lequesne Christian, "*France and the European Union: a story of reason rather than love*" NUPI December 2014 pp. 1-4 & Usherwood McDougall Simon, "*Beyond Party Politics: Opposition to the European Union in France and the UK, 1985-1999*" University of London 2003 pp. 1-259. Μέλη του δεξιού RPR και του UDF τάχτηκαν ανοιχτά εναντίων της συμμετοχής της χώρας στην Ε.Ε

[165] Goodliffe Gabriel, "*Twenty years after the Maastricht: Euroscepticism and the politics of European Economic integration in France*" Annual Conference of the Political Studies Association, March 2013 pp. 1-61

[166] Ibid Goodliffe pp. 1-61

[167] Flood Chris, "*Euroscepticism: A problematic concept*" UACES 32nd Annual Conference and 7th Research Conference Queen's University, Belfast September 2002 pp. 1-22

με τον σοσιαλιστή πρωθυπουργό Lionel Jospin.[168] Για πρώτη φορά σε αυτή την εκλογική εκστρατεία ο Chirac εναντιώθηκε ανοιχτά κατά της Ε.Ε η οποία έμελλε να γίνει από αυτό το σημείο και έπειτα εργαλείο του κομματικού ανταγωνισμού.[169]

Η «υποχρεωτική συνεργασία» μεταξύ του RPR και του PS από το 1997 ως και το 2002 χαρακτηρίζεται από συγκρούσεις καθώς η ιδεολογία του ενός στεκόταν εμπόδιο στο άλλο αναφορικά με την πολιτική που έπρεπε να ακολουθηθεί στο θέμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.[170] Παρόλα αυτά και οι δύο πολιτικοί αρχηγοί, Chirac και Jospin συμφώνησαν στην πολιτική προοπτική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης παρουσιάζοντας το 2002 το προσχέδιο της Συνταγματικής Συνθήκης.[171] Η χρονική περίοδος όμως από το 2002 ως και το τέλος της προεδρίας Chirac, σημαδεύτηκε από δύο γεγονότα που μάλλον έπληξαν την εικόνα της Γαλλίας εντός της Ε.Ε.

Οι αρχηγοί των δύο μεγάλων κομμάτων, Chirac (RPR) και Jospin (PS) ήταν για ακόμη μια φορά υποψήφιοι στις προεδρικές εκλογές του 2002, σε αυτήν όμως την εκλογική εκστρατεία ήταν πολύ πιο προσεκτικός ο λόγος τους σχετικά με την Ε.Ε αφού σε αυτές τις εκλογές υπήρχαν οκτώ ακόμη υποψήφιοι οι οποίοι τάσσονταν κατά του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.[172] Την έκπληξη ωστόσο έκανε ο αρχηγός του Front National, Jean-Marie Le Pen, ο οποίος βρέθηκε στον πρώτο γύρο των εκλογών να καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση εξασφαλίζοντάς τη συμμετοχή του στον δεύτερο γύρο, αφήνοντας πίσω του τον σοσιαλιστή υποψήφιο Jospin. Μπορεί ο Le Pen να έχασε με μεγάλη διαφορά από τον αντίπαλό του Chirac στον δεύτερο γύρο, αυτό όμως δεν ακυρώνει εντούτοις το ποσοστό του εκλογικού σώματος που ψήφισε τον ακροδεξιό πολιτικό. Πολλοί ήταν αυτοί που θεώρησαν την ψήφο αυτή απλά ως ψήφο διαμαρτυρίας εναντίον της ανεπάρκειας της κυβέρνησης να αντιμετωπίσει τα εσωτερικά προβλήματα που ταλάνιζαν τη χώρα και τίποτα παραπάνω.[173]

---

[168] Όπ. π. Usherwood pp. 1-259
[169] Όπ. π Goodliffe pp. 1-61
[170] Όπ. π Drake pp. 1-26
[171] Ibid Drake pp. 1-26
[172] Όπ. π Flood pp. 1-22
[173] Flood Chris, "*Euroscepticism: A problematic concept*" UACES 32nd Annual Conference and 7th Research Conference Queen's University, Belfast September 2002 pp. 1-22, το FN χαρακτηρίστηκε "all-purpose protest party"

Η ίδια αιτιολογία χρησιμοποιήθηκε από τον πολιτικό κόσμο της Γαλλίας, τρία χρόνια αργότερα, όταν ο λαός αποφάσισε τη μη επικύρωση της Συνταγματικής Συνθήκης στο δημοψήφισμα του 2005, [174] με αποτέλεσμα το πάγωμα της Συνθήκης μέχρι οι εξελίξεις να ευνοήσουν την επικύρωσή της.[175]

Παρόλα αυτά η ύπαρξη των ακροδεξιών-ευρωσκεπτικιστικών κομμάτων και η ανοδική τους πορεία, κυρίως την επόμενη δεκαετία, δε μπορούσε πλέον να αφήσει ανεπηρέαστα τα μεγάλα κόμματα, οδηγώντας τα στην υιοθέτηση πιο επικριτικής στάσης έναντι της Ένωσης, η οποία στο μεταξύ εμφανιζόταν ως εκείνη που δρομολογούσε τις σκληρότερες για την οικονομική θέση των πολιτών αποφάσεις.[176]

4.2.2 Τα χρόνια της οικονομικής κρίσης

Ο διάδοχος του Chirac στην αρχηγία του κόμματος, το οποίο μετονομάστηκε από RPR σε UMP (Union pour un Mouvement Populaire), αλλά και στην προεδρική θέση, Nicolas Sarkozy, προσπάθησε να καταστήσει το κόμμα του φιλοευρωπαϊκό αλλά και αυτό που μέσω της Ε.Ε θα αναδείκνυε την Γαλλία ως μια ισχυρή χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο.[177] Αφήνοντας τα γκωλικά κατάλοιπα της εθνικής κυριαρχίας, επικεντρώθηκε περισσότερο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας αλλά και στην ενεργότερη συμμετοχή της Γαλλίας στις πολιτικές αποφάσεις της Ε.Ε, κράτησε ωστόσο σκληρή στάση σε θέματα μετανάστευσης, ήταν αντίθετος στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας και τόνισε ιδιαίτερα τα θέματα ασφάλειας και δικαιοσύνης.[178]

Η παραπάνω ρητορική αλλά και η δυναμική προσωπικότητα του Sarkozy συνέβαλαν στη συσπείρωση του εκλογικού σώματος προς το UMP με αποτέλεσμα ευρωσκεπτικιστικά κόμματα όπως το FN να απολέσουν μέρος των ψηφοφόρων τους.

---

[174] http://www.lemonde.fr/constitution-europeenne/article_interactif/2005/05/29/la-france-rejette-nettement-le-traite-constitutionnel_655407_631760.html

[175] Βοσκόπουλος Γεώργιος, «*Ευρωπαϊκή Ένωση, θεσμοί, πολιτικές, προκλήσεις, προβληματισμοί*» Εκδόσεις Επίκεντρο Θεσσαλονίκη 2009 94-108

[176] Goodliffe Gabriel, "*Twenty years after the Maastricht: Euroscepticism and the politics of European Economic integration in France*" Annual Conference of the Political Studies Association, March 2013 pp. 1-61

[177] Halikopoulou Daphne, Nanou Kyriaki, Vasilopoulou Sofia, "*The paradox of Nationalism: The Common Denominator of Radical Left and Radical Right Euroscepticism*" European Journal of Political Research 51.4 2012 pp. 504-539

[178] http://www.lemonde.fr/societe/article_interactif/2006/10/16/tous-les-programmes_822922_3224_8.html

Παρατηρώντας για παράδειγμα τα ποσοστά του FN, την περίοδο προεδρίας-κυβέρνησης του UMP, σημείωνε μονοψήφια ποσοστά σε όλες σχεδόν τις εκλογικές αναμετρήσεις συμπεριλαμβανομένου και των ευρωεκλογών όπως φαίνεται και στους Γράφημα 3.[179]

Γράφημα 3: Συγκριτικός πίνακας ποσοστών του UMP και του FN σε προεδρικές, κοινοβουλευτικές, τοπικές εκλογές την περίοδο διακυβέρνησης του UMP

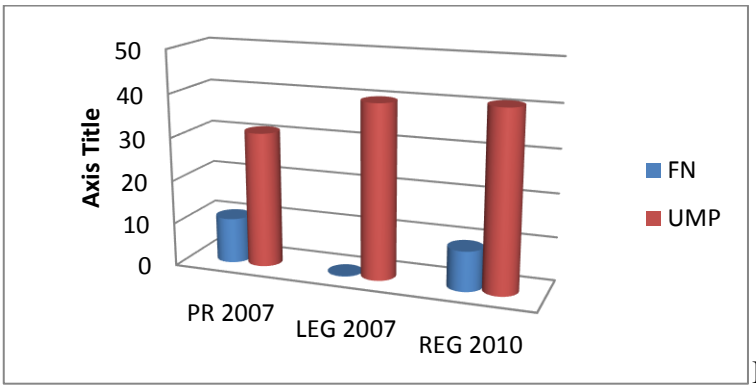

Πηγή:Le Sénat

Ωστόσο η θητεία του Sarkozy διήρκησε μόνο μία πενταετία καθώς οι χειρισμοί του Γάλλου προέδρου στο θέμα της οικονομικής κρίσης που ξέσπασε ένα χρόνο μετά την εκλογή του αποδείχτηκαν ανεπαρκείς. Οι πιέσεις που δέχτηκε από την γερμανική καγκελαρία για αύξηση του ποσού συνεισφοράς της χώρας στο ευρωπαϊκό ταμείο αλλά και τη λήψη αυστηρών μέτρων λιτότητας που απαιτούνταν για την αποφυγή της κρίσης, οδήγησε στην συμφωνία ενός οικονομικού πακέτου για τη χώρα που δεν μπορούσε να γίνει αποδεκτό από τις υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις.[180] Υποσχέθηκε να αφήσει τον λαό της Γαλλίας να αποφασίσει για την αποδοχή του πακέτου, οι πιέσεις όμως από την καγκελάριο Merkel, αλλά και ο φόβος για ένα δεύτερο «όχι», όπως αυτό του 2005, ανάγκασαν τον Sarkozy να πάρει πίσω την υπόσχεσή του για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος.[181] Σε συνδυασμό με τα άλυτα και αυξανόμενα οικονομικά προβλήματα της χώρας, οι πολίτες επέλεξαν στις προεδρικές και βουλευτικές εκλογές του 2012 το PS να αναλάβει τα ηνία της χώρας, ενώ παράλληλα αυξήθηκαν και πάλι τα ποσοστά των ευρωσκεπτικιστικών κομμάτων. Εξάλλου ο νέος πρόεδρος του σοσιαλιστικού κόμματος François

[179] Επίσης Γράφημα 5
[180] money.cnn.com/2011/12/05/news/international/sarkozy_merkel_fiscal_pact/
[181] http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/nicolas-sarkozy/9109563/France-election-2012-Nicolas-Sarkozys-EU-fiscal-pact-referendum-copout.html

Hollande είχε υποσχεθεί τον επαναπροσδιορισμό της οικονομικής πολιτικής της Ε.Ε και την επαναδιαπραγμάτευση του πακέτου Sarkozy.[182]

Ο Hollande από το 2012 ως και σήμερα έχει να αντιμετωπίσει την οικονομική κρίση, την επιβλητική παρουσία της Γερμανίας στην Ε.Ε αλλά και το αυξανόμενο ρεύμα μεταναστών που φτάνει στη Γαλλία από τις εμπόλεμες περιοχές της Ανατολής, ωστόσο φαίνεται να απομακρύνεται από τις προγραμματικές του δηλώσεις και να συνεχίζει την πολιτική Sarkozy στο όνομα της ευρωπαϊκής συνεργασίας και ενότητας.[183]

Πλέον όμως δε μπορεί να αγνοηθεί το γεγονός ότι το Front National, καθιερώθηκε στη γαλλική πολιτική σκηνή ως η τρίτη μεγαλύτερη πολιτική δύναμη στη χώρα, η οποία επωφελήθηκε ιδιαίτερα τα τελευταία δύο χρόνια από τις τρομοκρατικές επιθέσεις που έπληξαν τη καρδιά της Γαλλίας και της Ε.Ε.

4.2.3 Front National: Ευρωσκεπτικισμός και Εθνικισμός

Το FN δεν είναι ένα κόμμα που δημιουργήθηκε στηριζόμενο στον αντιευρωπαϊσμό αλλά αποτελεί ένα εθνικιστικό δεξιό κόμμα που είναι μέρος του πολιτικού συστήματος της Γαλλίας από το 1972. Αποτέλεσε το πολιτικό σκέλος του εθνικιστικού κινήματος Ordre Nouveau, το οποίο ιδρύθηκε το 1969 κυρίως από νέους και φοιτητές με κύριο εκπρόσωπο τον Jean-Marie Le Pen.[184]

Στο πρώτο πρόγραμμα του κόμματος το 1972, παρουσιάζονται οι βασικές του θέσεις και σύμφωνα με τον Camus θα μπορούσαν να αντιπροσωπεύουν ένα μείγμα επαναστατικού εθνικισμού και συντηρητισμού.[185] Συγκεκριμένα, ήταν εναντίον του οικονομικού φιλελευθερισμού, της παγκοσμιοποίησης και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ενώ σε κοινωνικό επίπεδο η διατήρηση της εθνικής ταυτότητας ήταν

[182] Όπ.π Goodliffe pp. 1-61
[183] Ibid Goodliffe pp. 1-61
[184] Camus Jean-Yves, "*Chapter 1. Origine et formation du front national (1972-1981)*, in Nonna Mayer et Pascal Perrineau, Le Front national à découvert Presse de Sciences Po «Références» 1996 pp. 17-36
[185] Ibid Camus pp. 17-36

εξαιρετικά σημαντικός στόχος του κόμματος, κάτι που εξηγεί και τη σκληρή αντιμεταναστευτική του ρητορική.[186]

Καταλυτικός παράγοντας για την αύξηση της εκλογικής απήχησης του κόμματος, καθώς μέχρι και το 1981 ήταν σχεδόν ανύπαρκτη, ήταν η συμμετοχή του στις τοπικές εκλογές της πόλης Dreux το 1983 σε συνεργασία με το RPR.[187] Αναντίρρητα η συμμετοχή του FN σε εκείνες τις εκλογές του έδωσε αρκετή ώθηση στις ευρωεκλογές του επόμενου χρόνου ώστε να συγκεντρώσει το 10,95% των ψήφων και να κερδίσει 10 έδρες (βλ. Γράφημα 4).

Γράφημα 4: Συγκεντρωτικός πίνακας αποτελεσμάτων στις Ευρωεκλογές από το 1984-2014 των UMP(πρώην RPR), PS και FN

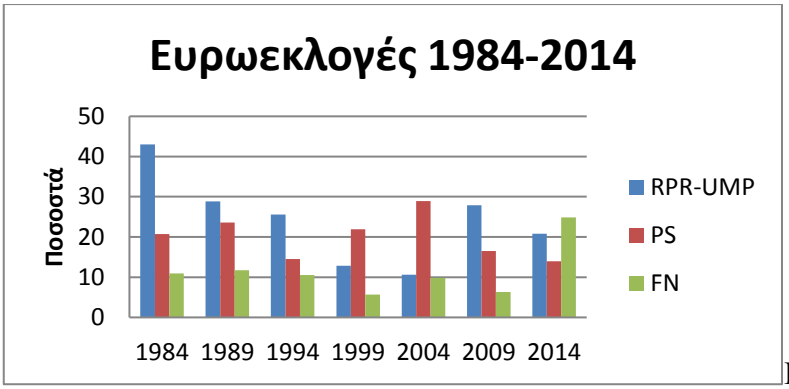

Πηγή: Le Sénat

Από το σημείο αυτό και έπειτα τα ποσοστά του FN κυρίως στις προεδρικές εκλογές είναι ως επί τω πλείστον διψήφια. Λίγο πριν τη συζήτηση για τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, στις προεδρικές εκλογές του 1988 ο Jean-Marie Le Pen έρχεται τέταρτος σε ποσοστά με 14,39% και έκτοτε καθιερώνει την παρουσία του στους τέσσερις πρώτους υποψηφίους των προεδρικών εκλογών. Αξιοσημείωτη ωστόσο παραμείνει η δεύτερη θέση που λαμβάνει το 2002 στον πρώτο γύρω τον προεδρικών εκλογών με ποσοστό άνω του 16%.

[186] Heinsworth Paul, "*The extreme right in France: The rise and rise of Jean Marie Le Pen's Front National*" Representation Vol. 40 No 2 2004 pp.104-114
[187] Ibid Heinsworth pp. 104-114

Γράφημα 5: Ποσοστά του Front National στις προεδρικές εκλογές από το 1974-2012

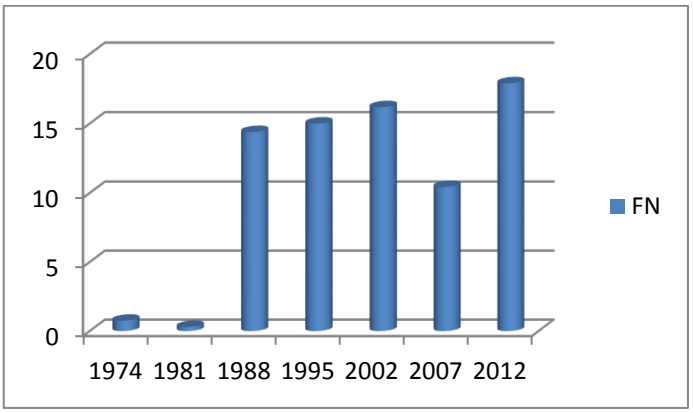

Πηγή:Le Sénat

Τα χαμηλά ποσοστά που σημείωνε το κόμμα μετά την νίκη του UMP το 2007 αλλά και εξαιτίας της μεγάλης ηλικίας του ιδρυτή και αρχηγού του κόμματος Jean Marie Le Pen, οδήγησαν στην αλλαγή ηγεσίας το 2011, με την κόρη του Marine Le Pen να αναλαμβάνει τα ηνία του Front National.[188] Η βάση της ρητορικής του FN δεν άλλαξε δραστικά, παρέμεινε πιστό στην εναντίωση προς την παγκοσμιοποίηση, την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και τον οικονομικό φιλελευθερισμό, ωστόσο η Marine Le Pen προσπάθησε να απαλλάξει το κόμμα από χαρακτηρισμούς όπως ρατσιστικό και ξενοφοβικό και να το καταστήσει ένα πατριωτικό και όχι ένα ακροδεξιό κόμμα.[189]

Οι θέσεις εξάλλου του FN όπως αποτυπώνονται στον προγραμματικό του λόγο υπερασπίζονται την εθνική κυριαρχία τη Γαλλίας, την οικονομική της ανάπτυξη και τη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας με προτάσεις που αφορούν όλο το φάσμα του γαλλικού κράτους. Από τα παραπάνω απορρέει και η εναντίωση του κόμματος προς την Ε.Ε, την οποία και κατηγορεί για εκτεταμένη επεμβατικότητα, και αναποτελεσματική διαχείριση κρίσεων, όπως η οικονομική και η προσφυγική.[190]

Ο λιγότερο εξτρεμιστικός λόγος βοήθησε το Front National να ανακτήσει δυνάμεις κάτι που αποδεικνύεται από την επιτυχία του στις Ευρωεκλογές του 2014, καθώς κατέκτησε την πρώτη θέση με ποσοστό 24,86% και καταλαμβάνοντας 23 από τις 72

[188] http://www.bbc.com/news/world-europe-12201475 **France's National Front picks Marine Le Pen as new head**
[189] http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/12059738/Marine-Le-Pen-revives-plan-to-rename-Front-National.html
[190] www.frontnational.com

έδρες.[191] Εξίσου σημαντική ήταν η επίδοση του κόμματος στις περιφερειακές εκλογές ένα χρόνο αργότερα, το 2015, αφού στον πρώτο γύρω η επιρροή του εκτιμήθηκε στο 28% περίπου αφήνοντας πίσω τους Les Républicains και το PS.[192]

Μπορεί το Front National να μην έχει ακόμη αποκτήσει τη δύναμη να καταλάβει την εξουσία παρόλα αυτά φαίνεται ότι η επιρροή που ασκεί στον γαλλικό λαό ολοένα και αυξάνεται όσο αυξάνονται και τα προβλήματά του, όσο η θέση τη Γαλλίας εντός της Ε.Ε αποδυναμώνεται. Και οι τελευταίες εξελίξεις όμως, μετά το αρνητικό για τη συμμετοχή της Βρετανίας στην Ε.Ε αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος στη Γηραιά Αλβιόνα, ενδέχεται να επηρεάσουν τη δημοτικότητα του κόμματος είτε αρνητικά είτε θετικά. Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι η ίδια η Marine Le Pen υποσχέθηκε στο γαλλικό λαό δημοψήφισμα παραμονής ή εξόδου της Γαλλίας από την Ένωση σε περίπτωση που κερδίσει τις προεδρικές εκλογές που θα διεξαχθούν το 2017.[193]

4.2.4 Η επιρροή

Το Front National αποτελεί το κύριο κόμμα του πολιτικού συστήματος της Γαλλίας το οποίο στηρίζει φανερά από τις πρώτες μέρες της ίδρυσής του την αποχώρηση της χώρας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, σε αντίθεση με τα υπόλοιπα των οποίων ο προγραμματικός λόγος αγνοούσε την Ευρώπη. Η άνοδος ωστόσο του ευρωσκεπτικιστικού FN, ταυτόχρονα με τις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις στο ευρωπαϊκό έδαφος, ανάγκασε όλες σχεδόν τις πολιτικές δυνάμεις της χώρας να υιοθετούν θέσεις που συνδέονται άμεσα με την Ένωση. Οι περισσότεροι εντούτοις πολιτικοί αρχηγοί, κυρίως των μεγάλων κομμάτων, επέλεγαν ιδίως στις προεκλογικές εκστρατείες τους να υποστηρίζουν τη θέση της Γαλλίας εντός της Ένωσης.

Όταν ο Jacques Chirac ήρθε αντιμέτωπος με τον αντιευρωπαϊκό και αντιμεταναστευτικό λόγο του Jean Marie Le Pen, στον δεύτερο γύρο των προεδρικών εκλογών του 2002, δε μπορούσε παρά να στηρίξει την συνέχιση της

[191] Lequesne Christian, "*France and the European Union: a story of reason rather than love*" NUPI December 2014 pp. 1-4
[192] https://www.theguardian.com/world/2015/dec/07/front-national-triumph-french-elections-mainstream-parties-reeling
[193] http://www.thelocal.fr/20160624/france-up-next-le-pen-hails-brexit-vote-and-demands-referendum

ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης καθώς μέσω αυτής θα μπορούσε το Γαλλικό κράτος να αντιμετωπίσει τα όποια προβλήματα αντιμετώπιζε.[194] Την ίδια τακτική ακολούθησε και ο Nicolas Sarkozy όταν ανέλαβε την ηγεσία του UMP. Η στήριξη προς το ευρωπαϊκό οικοδόμημα ήταν δεδομένη με απώτερο σκοπό ασφαλώς να εξασφαλίσει η Γαλλία μεγαλύτερα οφέλη.

Από την άλλη ο διάδοχος του Sarkozy στην εξουσία, François Hollande παρά τις όποιες αντιρρήσεις του ως προς τον τρόπο λειτουργίας της Ε.Ε, οι οποίες εκφράστηκαν μέσω των προτάσεών του στην προεκλογική του εκστρατεία το 2012, δεν εναντιώθηκε στο ευρωπαϊκό εγχείρημα αλλά υποσχέθηκε τον αναπροσανατολισμό των ευρωπαϊκών πολιτικών.[195]

Σήμερα τα δύο μεγαλύτερα κόμματα φαίνεται να συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν είτε τον ευρωσκεπτικισμό είτε τα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει η Ευρώπη με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Ίσως στην περίπτωση του UMP (Les Républicains) τα κατάλοιπα του γκωλισμού να έχουν βγει για ακόμη μια φορά στην επιφάνεια κατηγορώντας την Ε.Ε για κακούς χειρισμούς και ανικανότητα αντιμετώπισης των προβλημάτων αλλά και προβάλλοντας το πόσο σημαντικά είναι τα γαλλικά συμφέροντα ωστόσο δε ζητά την αποχώρηση της χώρας από την Ε.Ε αλλά την επανίδρυση ουσιαστικά της κοινότητας.[196] Από την άλλη το κυβερνόν κόμμα PS πολύ περιεκτικά θέλει να ενισχύσει τον ρόλο της χώρας εντός της Ε.Ε.[197]

Η χλιαρή ρητορική των δύο κομμάτων αλλά και η μη επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι Γάλλοι πολίτες, δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν την άνοδο του ακροδεξιού FN.[198] Η «αδιαφορία» των λοιπών πολιτικών δυνάμεων προς την αυξανόμενη δημοτικότητα του Front National μπορεί να οδηγήσει σε αποτελέσματα όμοια με αυτά της Μ. Βρετανίας και τότε το ευρωπαϊκό οικοδόμημα δε θα βρεθεί απλώς σε κίνδυνο, αλλά στα πρώτα στάδια διάλυσης.

[194] https://www.theguardian.com/world/2002/apr/22/thefarright.france
[195] http://www.liberation.fr/france/2012/01/26/les-60-engagements-de-hollande_791303
[196] www.sarkozy.fr "Mon Project"
[197] www.ps.com
[198] http://www.economist.com/news/leaders/21646205-frances-mainstream-parties-must-do-more-counter-far-right-national-front-resistible

4.3 Ελλάδα: ο αδύναμος εταίρος – οικονομική/πολιτιστική προσέγγιση

Η Ελλάδα δεν ανήκει στα ιδρυτικά μέλη της Ε.Ε ούτε αποτέλεσε μεγάλη δύναμη της ευρωπαϊκής ηπείρου, όπως η Μεγάλη Βρετανία ή η Γαλλία, παρόλα αυτά έγινε το δέκατο μέλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από τα πρώτα κιόλας χρόνια της ίδρυσης τους.[199]

Το πρώτο βήμα για τη συμμετοχή της χώρας στο ενωσιακό εγχείρημα έγινε το 1959 από τον τότε πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Καραμανλή, αρχηγό της δεξιάς παράταξης ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις), ο οποίος κατέθεσε αίτηση για τη Συμφωνία Σύνδεσης Ελλάδας και ΕΟΚ με απώτερο σκοπό τη σταδιακή ένταξη της χώρας σε όλες τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες.[200] Από τα κυριότερα σημεία της συμφωνίας αυτής ήταν η πλήρης τελωνιακή ένωση της Ελλάδας με τις υπόλοιπες χώρες μέλη, η κατάργηση των δασμών του εξωτερικού εμπορίου, η παροχή χαμηλότοκων δανείων με στόχο την αναπτυξιακή πορεία της χώρας και η ελεύθερη μετακίνηση προσώπων και υπηρεσιών.[201]

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής υπήρξε υπέρμαχος τόσο της ένταξης της Ελλάδας στις κοινότητες όσο και της ίδιας της ιδέας της ενοποίησης των χωρών της Ευρώπης. Σύμφωνα με τον ίδιο, οι ΕΚ αποτελούσαν τη μεγαλύτερη προστασία της Δημοκρατίας και ταυτόχρονα το μέσο για να σταθεροποιηθούν όλες οι δομές του κράτους.[202]

Μετά τον αιματηρό Εμφύλιο (1946-1949) και εμμέσως του Ψυχρού Πολέμου, υποστηρικτές ή μη της συμμετοχής της Ελλάδας στις ΕΚ μπόρεσαν να αντιληφθούν ότι και ο τότε πρωθυπουργός: η Ελλάδα θα μπορούσε να ανακάμψει οικονομικά και να αποφύγει την «κομμουνιστική απειλή» αν προσανατολιζόταν εκ των δυτικών της.[203] Το μοναδικό κόμμα που εξέφραζε την πλήρη αντίθεσή του στις ενταξιακές

[199] Lewis P. David, "*The road to Europe, history, institutions and prospects of European Integration 1945-1993*" Peter Lang Publishing 1993 pp. 18
[200] Verney Susannah, "*An exceptional case? Party and popular Euroscepticism in Greece, 1959-2009*" South European Society and Politics, 16:01 pp.51-79
[201] http://www.kathimerini.gr/840425/article/epikairothta/ellada/h-syndesh-ths-elladas-me-thn-eok
[202] Καρτάκης Ε., Παπαθανασόπουλος Βασίλης, *«Ο πολιτικός λόγος του Κωνσταντίνου Καραμανλή»* ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ Γ' ΕΚΔΟΣΗ 2004 Σελ 236-237
[203] Verney Susannah, "*An exceptional case? Party and popular Euroscepticism in Greece, 1959-2009*" South European Society and Politics, 16:01 pp.51-79

διαπραγματεύσεις του Καραμανλή ήταν η ΕΔΑ (Εθνική Δημοκρατική Αριστερά), μέσω του οποίου αντικατοπτρίζονταν ξεκάθαρα οι αντι-ιμπεριαλιστικές θέσεις του τότε παράνομου όμως ΚΚΕ (Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας).[204]

Οι προσπάθειες εντούτοις του αρχηγού της ΕΡΕ να διασφαλίσει την πολιτική σταθερότητα της χώρας δεν επιτεύχθηκαν. Για επτά συναπτά έτη από το 1961 ως και το 1967 ανέλαβαν την εξουσία επτά διαφορετικές κυβερνήσεις μεταξύ του Κωνσταντίνου Καραμανλή και της ΕΡΕ και του Γεωργίου Παπανδρέου αρχηγού της Ένωσις Κέντρου. Η πολιτική αυτή αστάθεια ήταν και μία από τις αιτίες του πραξικοπήματος του 1967 όπου ο στρατός ανέλαβε την εξουσία ως και το 1974.[205] Συνέπεια της Δικτατορίας των Συνταγματαρχών ήταν και η αποχώρηση της χώρας από το Συμβούλιο της Ευρώπης για να προλάβουν κυρίως οι έχοντες την εξουσία τη καταδίκη της χώρας για καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.[206]

Το τέλος τη δικτατορίας επήλθε με την παράνομη εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε την αιτία ώστε να εκδηλωθούν έντονα αντι-δυτικά αισθήματα τόσο από την πλευρά του πολιτικού κόσμου της χώρας όσο και από τους πολίτες, κατηγορώντας τη σύμμαχο στη ΝΑΤΟ Αμερική για απραξία και την Ευρώπη για ανούσιες δηλώσεις στήριξης προς την Ελλάδα. Από το 1974 και έπειτα ο Ευρωσκεπτικισμός φαίνεται να κατακτά έδαφος και να εκπροσωπείται από την πλειονότητα των κομμάτων της εποχής.[207]

4.3.1 Ο σοσιαλιστικός ευρωσκεπτικισμός

Παρόλα αυτά με την αποκατάσταση της Δημοκρατίας στην Ελλάδα, με πρωθυπουργό και πάλι τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και τη Νέα Δημοκρατία (ΝΔ) πλέον, η χώρα έκανε το δεύτερο μεγάλο βήμα προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση κάνοντας αίτηση για την πλήρη συμμετοχή στην ΕΚ τον Ιούνιο του 1975. Αυτός

[204] Ibid Verney pp.51-79
[205] Kassimeris Christos, "*Causes of the 1967 greek coup*" Democracy and Security 2:1-12 2006 pp. 61-72
[206] Nafpliotis Alexandros, "*Britain and the Greek colonels: Accommodating the Junta in the Cold War*" IB Tauris & Co Ltd 2012 pp. 46
[207] Όπ.π. Verney pp. 51-79

ήταν, κατά τον Καραμανλή, και ο μόνος τρόπος να διασφαλιστεί η δημοκρατία και η σταθερότητα στη νότια Ευρώπη. [208]

Οι αντιδράσεις για την επικύρωση της συνθήκης ήταν αναμενόμενες από την αριστερά και κυρίως από το ΚΚΕ, το οποίο αποχώρησε από το κοινοβούλιο κατά τη διαδικασία επικύρωσης. Ο Ευρωσκεπτικισμός όμως σε συνδυασμό με την αντι-δεξιά ρητορική εκφράστηκε εντονότερα από το νεοϊδρυθέν σοσιαλιστικό κόμμα του Ανδρέα Παπανδρέου, γιού του αρχηγού της Ένωσις Κέντρου Γεωργίου Παπανδρέου.[209]

Το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ) ιδρύθηκε το 1974 και εξαρχής παρουσιάστηκε ως ένα αντισυστημικό κόμμα που εκφράζεται κυρίως μέσω αντι-ιμπεριαλιστικών θέσεων. Οι στόχοι του εξάλλου ήταν η αποχώρηση της Ελλάδας από τη Βορειοατλαντική Συμμαχία, η απομάκρυνση των Αμερικανικών βάσεων από το ελληνικό έδαφος και η αποχώρηση της χώρας από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.[210] Ειδικά για την περίπτωση της ΕΚ το κόμμα υποστήριζε πως μια στενή σχέση με την Ευρώπη θα επέφερε σημαντικά πλήγματα στην οικονομία και την ανάπτυξη της Ελλάδας αλλά και θα υποβάθμιζε τα εθνικά της συμφέροντα.[211]

Από τον αντιευρωπαϊκό λόγο όμως και την εναντίωση προς τη Δύση ο Ανδρέας Παπανδρέου όντας πρωθυπουργός της Ελλάδας από το 1981 πραγματοποίησε στροφή 180° ως προς την εξωτερική πολιτική που ακολουθούσε τα προηγούμενα χρόνια αναφορικά με την ΕΚ και κατέστησε σαφές ότι η θέση της χώρας είναι εντός της Κοινότητας. Είχε προηγηθεί η παραχώρηση δανείου από την Ευρώπη για να αντιμετωπιστεί η αρνητική οικονομική πορεία της χώρας.[212]

Μετά την ήττα του ΠΑΣΟΚ στις εκλογές του 1989, η Νέα Δημοκρατία ανέλαβε και πάλι την εξουσία για λιγότερο από μία ωστόσο τετραετία. Το 1993 η πρωθυπουργία του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, ο οποίος βρισκόταν εκείνη την εποχή στο τιμόνι του κόμματος έληξε άδοξα ύστερα από την αποχώρηση βουλευτών της κυβέρνησης και

[208] https://www.theguardian.com/world/2015/jul/03/greece-in-europe-a-short-history
[209] Οπ.π Verney pp. 51-79
[210] Marliere Philippe, "*Social Democratic parties in the European Union, history, organization, policies*" Palgrave Macmillan 1999 pp. 110-112
[211] Οπ. π Verney pp. 51-79
[212] Ibid Verney pp. 51-79

τη δημιουργία νέου κομματικού σχηματισμού υπό τον πρώην βουλευτή και Υπουργών των Εξωτερικών Αντώνη Σαμαρά.[213] Το αποτέλεσμα των εκλογών του 1993 εξαιτίας της πτώσης της κυβέρνησης της ΝΔ ήταν η εγκαθίδρυση του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία για σχεδόν είκοσι χρόνια, ως και το 2004. Κατά τη δεύτερη αυτή φάση της πολιτικής κυριαρχίας του ΠΑΣΟΚ, υπό τον νέο αρχηγό του Κώστα Σημίτη η χώρα συνέχισε με γοργότερα και σταθερότερα βήματα τη διαδρομή της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και το 2001 έγινε πλέον και μέλος της Νομισματικής Ένωσης υιοθετώντας το Ευρώ ως νόμισμα του κράτους.[214]

Έκτοτε, και παρά τις συχνές αλλαγές στο τιμόνι των κυβερνήσεων, τα κόμματα εξουσίας παρήγαγαν σταθερά έναν φιλοευρωπαϊκό, πλην όμως γενικόλογο, λόγο, ο οποίος πάντως αρκούσε για να τα ταυτίσει με τις σκληρές ευρωπαϊκές πολιτικές για την οικονομία που άρχισαν να συζητιούνται λίγα χρόνια αργότερα με την έναρξη της οικονομικής κρίσης στην Ευρώπη. Οι παθογένειες του πολιτικού συστήματος της Ελλάδας, όπως τα υψηλά ποσοστά διαφθοράς και οι πελατειακές σχέσεις πολιτικών και πολιτών οδήγησαν στην ανατροπή του ΠΑΣΟΚ από την εξουσία δίνοντας την ευκαιρία το 2004 στη ΝΔ του Κώστα Καραμανλή (ανιψιού του Κωνσταντίνου Καραμανλή του πρεσβύτερου) να αναλάβει την εξουσία.[215] Η διαφθορά όμως των πολιτικών προσώπων δε μπόρεσε να καταπολεμηθεί ούτε από την κυβέρνηση της ΝΔ και τα οικονομικά σκάνδαλα που βγήκαν στο φως της δημοσιότητας οδήγησαν τον Καραμανλή στην προκήρυξη εκλογών δύο χρόνια πριν τη λήξη της θητείας της κυβέρνησης.

Η πτώση όμως της κυβέρνησης Καραμανλή και η ανάληψη της εξουσίας το 2009 για ακόμη μια φορά από το ΠΑΣΟΚ με αρχηγό τον Γεώργιο Παπανδρέου το νεότερο, συνέπεσε με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης στην Ευρώπη η οποία έμελλε να πλήξει όχι μόνο την οικονομία της Ελλάδας αλλά και την πολιτική της σταθερότητα. Από το χρονικό αυτό σημείο ως και σήμερα η χώρα βιώνει μια από τις δυσκολότερες καταστάσεις στην ιστορία της και το πολιτικό σύστημα μοιάζει ρευστό και ανέτοιμο

[213] Verney Susannah, "*An exceptional case? Party and popular Euroscepticism in Greece, 1959-2009*" South European Society and Politics, 16:01 pp.51-79
[214] Verney Susannah, "*The end of socialist hegemony: Europe and the Greek parliamentary election of 7th March 2004*" Brighton Sussex European Institute 2004 pp. 1-38
[215] Ellinas A. Antonis, "*The rise of the Golden Dawn: The new face of the far right in Greece*" South European Society and Politics 18.4 2013 pp. 543-565

να αντιμετωπίσει τα προβλήματα του κράτους. Από την άλλη ο Ευρωσκεπτικισμό κερδίζει ολοένα και μεγαλύτερο έδαφος με δυνάμεις κυρίως της Άκρας Δεξιάς να μετακινούνται από το περιθώριο στην κεντρική πολιτική σκηνή της χώρας.

4.3.2 Η πολιτική αστάθεια στα χρόνια της κρίσης: η κατάρρευση του δικομματισμού και η εμφάνιση του Ευρωσκεπτικισμού

Η κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου και του ΠΑΣΟΚ ήταν αυτή στα χέρια της οποίας ξέσπασε η κρίση στη χώρα. Η κυβέρνηση Παπανδρέου αποφασίζει να ζητήσει βοήθεια από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αλλά και από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο προκειμένου να αντιμετωπίσει τα τεράστια δημοσιονομικά ελλείμματα της χώρας.[216]

Η αυστηρή λιτότητα που επέβαλλαν η Ε.Ε και το ΔΝΤ προκάλεσαν τριγμούς στην κυβέρνηση, ενώ η κοινωνική δυσαρέσκεια αυξανόταν συνεχώς. Το κλίμα που επικρατεί σχετικά με την κατάσταση της χώρας στις αγορές δυναμιτίζεται δύο χρόνια μετά, από την ανακοίνωση του πρωθυπουργού για διεξαγωγή δημοψηφίσματος στο οποίο οι πολίτες θα ενέκριναν τα μέτρα που προτείνει το ΔΝΤ και η ΕΚΤ.[217] Μετά την εσωτερική αναταραχή που προκλήθηκε αλλά και τις πιέσεις από την Ε.Ε η κυβέρνηση Παπανδρέου υποχρεώνεται σε παραίτηση και τη διακυβέρνηση της χώρας αναλαμβάνει κυβέρνηση ειδικού σκοπού υπό τον τραπεζίτη Λουκά Παπαδήμου. Για πρώτη φορά στην ιστορία των δύο μεγάλων κομμάτων το διάστημα 2011-2012 αποφασίζουν να σχηματίσουν κυβέρνηση συνεργασίας με τη στήριξη ενός ακόμη κόμματος του ακροδεξιού φάσματος, του έντονα ευρωσκεπτικιστικού ΛΑΟΣ.[218] Η κυβέρνηση συνεργασίας δε θα αντέξει για μεγάλο χρονικό διάστημα καθώς ο αρχηγός του ΛΑΟΣ απέσυρε τους βουλευτές του από την κυβέρνηση καθώς δεν μπόρεσε να συμφωνήσει με μέτρα που προβλεπόταν από το ΔΝΤ/ΕΚΤ να επιβληθούν στην ελληνική κοινωνία για την διάσωση της οικονομίας.[219]

---

[216] http://www.nytimes.com/2010/04/24/business/global/24drachma.html?_r=0

[217] http://www.spiegel.de/international/europe/euro-referendum-papandreou-is-right-to-let-the-greeks-decide-a-795297.html

[218] https://www.theguardian.com/world/2011/nov/10/lucas-papademos-greece-interim-coalition

[219] http://www.kathimerini.gr/450135/article/epikairothta/politikh/trigmoi-ston-laos-meta-thn-apoxwrhsh-apo-thn-kyvernhsh

Η συνεχής αναταραχή, το κλίμα αβεβαιότητας, η επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης στων Ελλήνων πολιτών αποτέλεσαν βασικούς παράγοντες ώστε να χάσουν οι πολίτες την εμπιστοσύνης τους προς τα μεγάλα κόμματα και να στραφούν σε αυτά που τουλάχιστον εξέφραζαν την αγανάκτησή τους. Από την οικονομική κρίση βγήκαν κερδισμένοι όσοι βρίσκονταν ως τότε στο περιθώριο του πολιτικού συστήματος ενώ ο μεγαλύτερος χαμένος ήταν το άλλοτε αντι-συστημικό ΠΑΣΟΚ.[220]

Όπως φαίνεται και από το παρακάτω γράφημα στο μεγαλύτερο διάστημα της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας τα δύο κόμματα ΠΑΣΟΚ-ΝΔ ήταν αυτά που αφενός εναλλάσσονταν στην εξουσία, αφετέρου κυμαίνονταν περίπου στα ίδια ποσοστά ψήφων χωρίς μεγάλες αποκλίσεις. Από το 2009 και έπειτα ωστόσο παρατηρείται καθοδική πορεία και για τα δύο μεγάλα κόμματα, με τη ΝΔ να σημειώνει το χαμηλότερο ποσοστό της στις πρώτες εκλογές του 2012 με ποσοστό 18,85% και το ΠΑΣΟΚ 13,18% την ίδια χρονιά, ενώ τρία χρόνια αργότερα και ενώ η ΝΔ ανέκτησε μέρος των ψηφοφόρων της, και το ΠΑΣΟΚ έλαβε μονοψήφια ποσοστά κάτω του 7% και στις δύο εκλογικές αναμετρήσεις του 2015.

Γράφημα 6: Η εκλογική πορεία της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ 1974-2015

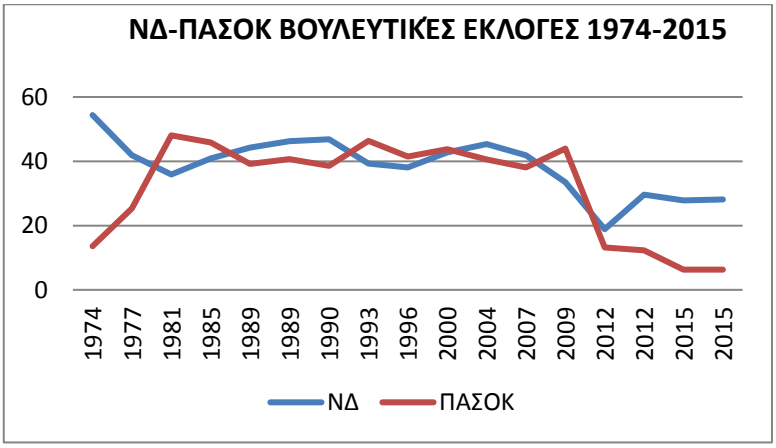

Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών

Μπορεί για μια ακόμη διετία (2012-2015) η ΝΔ με αρχηγό τον Αντώνη Σαμαρά να ανέλαβε τη διακυβέρνηση του κράτους ωστόσο οι αντιπολιτευτικές φωνές είχαν

[220] Κωνσταντινίδης Ιωάννης, «*Ο αντι-ευρωπαϊσμός ως παράπλευρη συνέπεια της προσφυγής στα άκρα*»Jean Monnet IRA ACTION Πανεπιστήμιο Μακεδονίας 2013 σελ. 1-4

δυναμώσει τόσο εντός του Κοινοβουλίου ώστε τελικά να απολέσει τάχιστα την εκλογική της υπεροχή και να ηττηθεί πριν τη συμπλήρωση των τριών ετών διακυβέρνησης. Από το 2015 ως και σήμερα την εξουσία έχει αναλάβει ο ΣΥΡΙΖΑ (Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς) σε συνεργασία με το δεξιό κόμμα των Ανεξάρτητων Ελλήνων (ΑΝΕΛ).

4.3.3 Η υπόσχεση για απαλλαγή από τις επιπτώσεις της κρίσης: πρώτη φορά αριστερή κυβέρνηση

Από το 1981 η Ελλάδα αποτελούσε επίσημο μέλος της ΕΚ, κάτι που έγινε σταδιακά αποδεκτό από όλες τις πολιτικές ομάδες της εποχής παρά τις αρχικές τους αντιρρήσεις. Ακόμη και το ΚΚΕ, το οποίο διατηρούσε σκληρή στάση απέναντι στην προοπτική ενοποίησης της Ευρώπης και τη συμμετοχή της Ελλάδας σε αυτή, προς το τέλος της δεκαετίας του 1980 φαίνεται να αποδέχεται τουλάχιστον την υπάρχουσα κατάσταση.

Το ΚΚΕ το 1989 είχε σχηματίσει κυβέρνηση συνεργασίας με τη ΝΔ και για να μη χαθεί ίσως η προοπτική να βρίσκεται σε κυβερνητικό σχήμα αν όχι να αναλάβει το ίδιο την εξουσία μετρίασε τους τόνους τουλάχιστον ως προς τα ευρωπαϊκά ζητήματα και αποδέχτηκε τη θέση της Ελλάδας στην Ευρώπη. Η αποδοχή αυτή εκ μέρους της αντιευρωπαϊκής αριστεράς οδήγησε και στη δημιουργία μιας συνεργασίας του ευρύτερου αριστερού χώρου ιδρύοντας τον Συνασπισμό με βασικότερες θέσεις την αντίθεσή του στον εθνικό απομονωτισμό, τον εκδημοκρατισμό των οργάνων της Ε.Ε και την προστασία της ελληνικής γεωργίας.[221]

Ο Συνασπισμός από το 1991 και έπειτα συνέχισε μόνος του την πορεία του στο ελληνικό πολιτικό σύστημα, καθώς του ΚΚΕ αποσπάστηκε από αυτό επιστρέφοντας στις αρχικές αντι-ιμπεριαλιστικές/ αντιευρωπαϊκές του θέσεις, χωρίς ωστόσο να ασκεί μεγάλη επιρροή, καθώς η πρώτη φορά που πέρασε το κατώφλι του Κοινοβουλίου ήταν το 1996 με ποσοστό 5,12% και κερδίζοντας 10 έδρες, ενώ και μέχρι το 2012 παρέμεινε σε εξίσου χαμηλά ποσοστά εκλογικής απήχησης.

[221] Verney Susannah, "*An exceptional case? Party and popular Euroscepticism in Greece, 1959-2009*" South European Society and Politics, 16:01 pp.51-79

Στα πρώτα χρόνια της ύπαρξής του το κόμμα δε θα μπορούσε να χαρακτηριστεί καθαρά ευρωσκεπτικιστικό ίσως και καθόλου παρά την αριστερή του φύση, αφού σύμφωνα και με την κοινή διακήρυξη με τον ευρωπαϊκό του σύμμαχο, η θέση της Ελλάδας είναι εντός της Ε.Ε, παρότι η τελευταία καλούνταν να στρέψει την προσοχή της περισσότερο στους πολίτες και να καταστεί λιγότερο τεχνοκρατική και οικονομικά προσανατολισμένη.[222]

Σταδιακά όμως η στάση του Συνασπισμού έναντι της Ε.Ε άρχισε να σκληραίνει ενώ άλλαζαν οι ηγεσίες του κόμματος. Ενώ είχε ψηφίσει υπέρ της Συνθήκης του Μάαστριχτ, όντας μέρος ακόμη της συμμαχίας με το ΚΚΕ, στις Συνθήκες της Νίκαιας και του Άμστερνταμ δήλωσε παρών ενώ καταψήφισε την Συνταγματική Συνθήκη και αυτή της Λισαβόνας.[223] Όταν ανέλαβε την ηγεσία του κόμματος ο σημερινός πρωθυπουργός Αλέξης Τσίπρας τα ποσοστά του ΣΥΡΙΖΑ (σε αλλαγή του ονόματος είχε προχωρήσει ο προηγούμενος αρχηγός του Συνασπισμού Αλέκος Αλαβάνος) συνέχισαν να είναι μονοψήφια. Η μεγάλη άνοδος του κόμματος όπως φαίνεται και στο Γράφημα 7 συνέπεσε με την οικονομική κρίση λαμβάνοντας ουσιαστικά τη θέση του ΠΑΣΟΚ ως δεύτερο κόμμα.[224]

Γράφημα 7: Τα ποσοστά του ΣΥΡΙΖΑ και ΠΑΣΟΚ 1996-2015

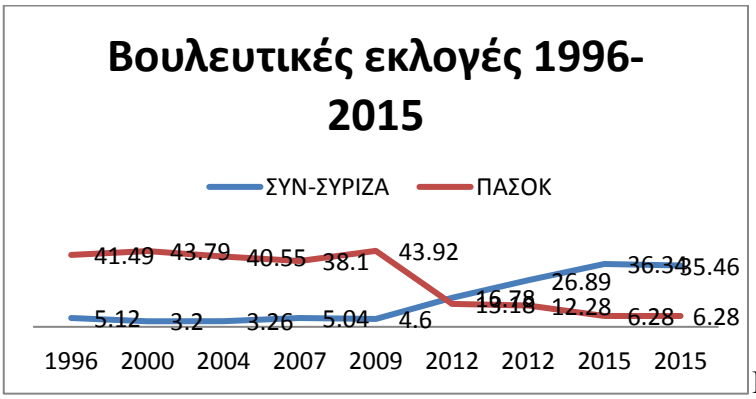

Πηγή:Υπ. Εσωτερικών

[222] http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=5502
[223] Bitzilekis Alexandros & Andeweg Rudy, "*The Dynamics of Party-based Euroscepticism during the Economic Crisis in Greece*" Essay Universiteit Leiden 2013 pp. 1-64
[224] Ibid Bitzilekis pp. 1-64

Η «προσκόλληση» των προηγούμενων κυβερνήσεων στις μνημονιακές πολιτικές δημιούργησαν εύφορο έδαφος ώστε ο ΣΥΡΙΖΑ να αναπτύξει έναν ήπιο ευρωσκεπτικισιτκό λόγο, με τον όποιο στόχευε στην αλλαγή των όρων των Μνημονίων Συνεργασίας που είχαν υπογράψει οι προηγούμενες κυβερνήσεις με ΔΝΤ και ΕΚΤ υποσχόμενος την ανάκαμψη της οικονομίας και την ελάφρυνση των ελληνικών νοικοκυριών από την πληθώρα φόρων που τους είχαν επιβληθεί.[225]

Ύστερα από τέσσερις εκλογικές αναμετρήσεις εντός δύο ετών και ένα δημοψήφισμα ο ΣΥΡΙΖΑ εξασφάλισε τη θέση του ως κυβερνών κόμμα το 2015 εγκαθιδρύοντας για πρώτη φορά στην ιστορία της χώρας αριστερή κυβέρνηση.

Ο ΣΥΡΙΖΑ ωστόσο ως κυβερνών κόμμα πια, όπως και στην περίπτωση του ΠΑΣΟΚ του 1981, έπρεπε να ακολουθήσει μια πολιτική που θα συμβάδιζε με τις απαιτήσεις της Ε.Ε, τουλάχιστον. Έτσι η οικονομική κρίση συνεχίζει να υφίσταται όπως και η αγανάκτηση του κόσμου από τις πολιτικές λιτότητας, γεγονός που έγινε εμφανές στις τελευταίες εκλογικές αναμετρήσεις. Ο ελληνικός λαός δε στράφηκε μόνο στην αριστερά αλλά για πρώτη φορά από τη Χούντα των Συνταγματαρχών το 1967, οι πολίτες επέλεξαν να εισέλθει στο Κοινοβούλιο το 2012 η Χρυσή Αυγή, ένα ακροδεξιό κόμμα και για πολλούς νεοναζιστικό, εκπλήσσοντας όχι μόνο τον πολιτικό κόσμο της Ελλάδας αλλά και της Ευρώπης.[226]

4.3.4 Η «ανατολή» της Χρυσής Αυγής: τα κατάλοιπα του παρελθόντος

Η ιστορία της Χρυσής Αυγής δεν ξεκινάει από την μεγάλη της εκλογική επιτυχία το 2012, όταν και έλαβε 6,97% και εισήλθε στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, αλλά οι ρίζες της εντοπίζονται στο δικτατορικό καθεστώς του 1967-1974.

Μπορεί ο Γεώργιος Παπαδόπουλος, υποκινητής του πραξικοπήματος και δικτάτορας, να καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη μπόρεσε ωστόσο στα μέσα της δεκαετίας του 1980 υπό τις οδηγίες του να δημιουργήσει την Εθνική Πολιτική

[225] http://www.naftemporiki.gr/story/898199/to-epikairopoiimeno-programma-tou-syriza-parousiase-o-al-tsipras
[226] http://greece.greekreporter.com/2012/05/06/shock-to-democracy-nazi-friendly-party-golden-dawn-enters-greek-parliament/

Ένωση (ΕΠΕΝ) από πρώην υποστηρικτές του καθεστώτος του. Μέλη της νεολαίας του κόμματος ήταν ο σημερινός αρχηγός της ΧΑ Νίκος Μιχαλολιάκος και ο πρώην βουλευτής του ακροδεξιού ΛΑΟΣ (νυν βουλευτής της ΝΔ) Μάκης Βορίδης.[227]

Η Χρυσή Αυγή στις αρχές του 1980 ήταν η ονομασία ενός έντυπου περιοδικού το οποίο άνηκε σε μέλη παλαιότερου ακροδεξιού κόμματος (Κόμμα της 4ης Αυγούστου 1936-Κ4Α)[228] τα οποία προσχώρησαν στην οργάνωση του Νίκου Μιχαλολιάκου Λαϊκός Σύνδεσμος το 1985. Ως κόμμα ο Λαϊκός Σύνδεσμος-Χρυσή Αυγή καταγράφεται για πρώτη φορά το 1994 λαμβάνοντας μέρος και στις Ευρωεκλογές του ίδιου χρόνου.[229]

Από το 1994 ως και το 2009 η ΧΑ παρέμεινε ανενεργή καθώς δεν έλαβε μέρος σε καμία εκλογική αναμέτρηση είτε σε εθνικό είτε σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ήταν εξάλλου εξαιρετικά δύσκολο για ένα ακροδεξιό κόμμα, έχοντας ακόμη τις μνήμες του δικτατορικού καθεστώς, να γίνει μέρος της πολιτικής ζωής της χώρας. Από την άλλη το πολιτικό σύστημα της Ελλάδας για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν ευνοούσε την κοινοβουλευτική πορεία πολλών και μικρών κομμάτων, εξαιτίας της μεγάλης πόλωσης και του εκλογικού συστήματος. Επίσης η ΝΔ από το 1974 και έπειτα μπόρεσε να ενσωματώσει τις ακροδεξιές ψήφους, στερώντας τα περιθώρια εκλογικής ανάπτυξης επιπλέον κομμάτων στο δεξιό άκρο του άξονα.[230]

Χρειάστηκαν αρκετά χρόνια μέχρι να εμφανιστεί ένα κόμμα «δεξιότερα» της ΝΔ και αυτό ήταν ο ΛΑΟΣ, πολιτικός σχηματισμός που δημιουργήθηκε από πρώην βουλευτές της ΝΔ οι οποίοι αποχώρησαν από το κόμμα ύστερα από διαφωνία ως προς την αλλαγή προσανατολισμού που ήθελε να επιφέρει ο τότε αρχηγός της ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ο νεώτερος.[231]

Ο ΛΑΟΣ ιδρύθηκε το 2000 από τον Γεώργιο Καρατζαφέρη αποσπώντας ουσιαστικά από τη ΝΔ τις ακροδεξιές ψήφους. Είναι ένα κόμμα καθαρά ευρωσκεπτικιστικό, το

[227] Ellinas A. Antonis, "*The rise of the Golden Dawn: The new face of the far right in Greece*" South European Society and Politics 18.4 2013 pp. 543-565
[228] Το κόμμα συνδέεται ιδεολογικά με τη δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά 1936
[229] Georgiadou Vassiliki, "*Right wing populism and extremism: The rapid rise of "Golden Dawn*" in crisis ridden Greece" Right-Wing in Europe 2013 75 pp. 75-101
[230] Ibid Georgiadou pp. 75-101
[231] Verney Susannah, "*The end of socialist hegemony: Europe and the Greek parliamentary election of 7th March 2004*" Brighton Sussex European Institute 2004 pp. 1-38

οποίο υπερασπίζεται τα εθνικά συμφέροντα της χώρας και ζητά την προστασία του έθνους, της ιστορίας και του πολιτισμού του. Είναι ενάντια στην παράνομη μετανάστευση την οποία και θεωρεί υπεύθυνη για την αύξηση της ανεργίας και της εγκληματικότητας στην Ελλάδα.[232]

Τα ποσοστά του ποτέ δεν έγιναν διψήφια παρόλο που βρέθηκε εντός του Κοινοβουλίου από το 2007 έως 2012. Η συμμετοχή του όμως στην κυβέρνηση ειδικού σκοπού υπό τον Λουκά Παπαδήμο ένα χρόνο νωρίτερα και η αποδοχή εν μέρει των πολιτικών λιτότητας, στέρησε από το κόμμα τη δυνατότητα να εισέλθει στη Βουλή στις επόμενες εκλογές. Το κενό λοιπόν που δημιούργησε ο ΛΑΟΣ ήρθε να συμπληρώσει η ΧΑ.[233]

Ευνοημένη η ΧΑ από την οικονομική κρίση και την αγανάκτηση των πολιτών, αλλά και από τις μεγάλες προσφυγικές ροές από τη Συρία, επικεντρώθηκε στην αντιμεταναστευτική της ρητορική και σε οξεία κριτική προς την Ε.Ε κερδίζοντας θέσεις και στο Ελληνικό και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.[234]

Πίνακας 1: Αντιστοιχία ποσοστών ψήφου και εδρών της ΧΑ 2009-2015

ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΈΣ ΕΚΛΟΓΕΣ	**ΠΟΣΟΣΤΑ ΨΗΦΟΥ ΕΠΙ %**	**ΕΔΡΕΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ**
2009	0,29	-
2012	6,97	21
2012	6,92	18
2015	6,28	17
2015	6,99	18

ΠΗΓΗ: ΥΠ. ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

Πολλοί είναι οι αναλυτές που χαρακτηρίζουν τη ΧΑ όχι απλά ένα ευρωσκεπτικιστικό ακροδεξιό κόμμα αλλά νεοναζιστικό εξαιτίας του συμβόλου που

[232] http://www.laos.gr/party/views

[233] Ellinas A. Antonis, "*The rise of the Golden Dawn: The new face of the far right in Greece*" South European Society and Politics 18.4 2013 pp. 543-565

[234] Bitzilekis Alexandros & Andeweg Ruby, "*The Dynamics of Party-based Euroscepticism during the Economic Crisis in Greece*" Essay Universiteit Leiden 2013 pp. 1-64

έχει υιοθετήσει (σβάστικα), του παρελθόντος του αρχηγού της αλλά και γιατί οι θέσεις του ξεπερνάν τα όρια του εθνικισμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ερμηνεία που δίνει το κόμμα στην εθνική ταυτότητα με όρους φυλής, αίματος και καταγωγής.[235]

Οι θέσεις του κόμματος εστιάζουν λιγότερο στην οικονομία και περισσότερο στην υπόσταση της χώρας ως έθνους-κράτους. Κατακρίνει το υπάρχον πολιτικό σύστημα ζητώντας συνταγματική αναθεώρηση και επιτίθεται κυρίως στα κόμματα εξουσίας για την ανθελληνική πολιτική που ακολουθούν η οποία έχει υποβαθμίσει το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων και έχει περιορίσει την εθνική κυριαρχία της χώρας. Επιπλέον, ζητά την καταγγελία των Μνημονίων και τη διαγραφή του ελληνικού χρέους και την έξοδο της χώρας από τη ζώνη του Ευρώ. Ίσως για να αποφύγει τον χαρακτηρισμό ότι αποτελεί ρατσιστικό κόμμα, οι αντιμεταναστευτικές του θέσεις αναφέρονται μόνο ως αίτιο της ανεργίας και ζητά την απέλαση των λαθρομεταναστών.[236]

Συγκεκριμένα για την Ε.Ε, όπως ειπώθηκε και παραπάνω το κόμμα δεν αναφέρει την αποχώρηση της χώρας από την Ένωση αλλά την επαναφορά του εθνικού νομίσματος το οποίο θα επιφέρει και την εθνική ανεξαρτησία. Λαμβάνοντας εντούτοις υπόψη ότι η ΧΑ βασίζεται στην ιδεολογία του εθνικισμού, η φύση της Ε.Ε με κύρια χαρακτηριστικά την πολυπολιτισμικότητα και τον (εν μέρει) φεντεραλισμό είναι εκ διαμέτρου αντίθετη στα πιστεύω των υποστηρικτών και μελών του κόμματος.[237]

Το αξιοσημείωτο στην περίπτωση της ΧΑ είναι το γεγονός ότι ενώ είναι ένα κόμμα με συγκεκριμένο ιδεολογικό προσανατολισμό μπόρεσε να προσεγγίσει ένα αξιοσέβαστο ποσοστό ψηφοφόρων και παρά τα περιστατικά βίας, ακόμη και δολοφονιών, στα οποία φαίνεται να συμμετείχαν εμμέσως και βουλευτές του κόμματος την τελευταία τριετία παραμένει τρίτο κόμμα στην προτίμηση των πολιτών.[238]

---

[235] Όπ. π. Bitzilekis pp. 1-64

[236] www.xryshaygh.com

[237] Bitzilekis Alexandros, "*The Dynamics of Party-based Euroscepticism during the Economic Crisis in Greece*" Universiteit Leiden 2013 pp. 1-64

[238] Georgiadou Vassiliki, "*Right wing populism and extremism: The rapid rise of "Golden Dawn"* in crisis ridden Greece" Right-Wing in Europe 2013 75 pp. 75-101

4.3.5 Η επιρροή

Μετά την φιλοευρωπαϊκή στροφή του ΠΑΣΟΚ στα μέσα της δεκαετίας του 1980 κανένα από τα μεγάλα τουλάχιστον κόμματα δεν αμφισβήτησε την πορεία της Ελλάδας στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Το μοναδικό κόμμα που εκφράζει ως και σήμερα την πλήρη αντίθεσή του στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα και τη συμμετοχή της χώρας σε αυτό είναι το ΚΚΕ, αποζητώντας όπως χαρακτηριστικά λέει «την αποδέσμευση της χώρας από την ΕΕ και από τους άλλους ιμπεριαλιστικούς οργανισμούς»[239]

Για αρκετές δεκαετίες η Ευρώπη δεν αποτελούσε θέμα συζήτησης ή αντιπαράθεσης μεταξύ των κομμάτων για το λόγο αυτό δεν συναντάει κανείς και ισχυρές ευρωσκεπτικιστικές πολιτικές ομάδες εντός του Κοινοβουλίου. Ο ευρωσκεπτικισμός στην Ελλάδα άρχισε να ανακτά έδαφος και να εκπροσωπείται από πληθώρα κομμάτων μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης και της ανικανότητας τόσο των ελληνικών κυβερνήσεων όσο και της ΕΕ να την αντιμετωπίσουν.[240]

Η πολιτική αντιπαράθεση σχετικά με την επίλυση των οικονομικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε η χώρα ανέδειξε ευρωσκεπτικιστικές ομάδες τόσο από το χώρο της αριστεράς, όπως ο ΣΥΡΙΖΑ, όσο και από την ακροδεξιά πτέρυγα με εκπροσώπους το ΛΑΟΣ και τη ΧΑ. Ωστόσο, η άνοδος του ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση τον ευθυγραμμίζει σταδιακά περισσότερο με τις σκληρές ευρωπαϊκές θέσεις, αφήνοντας ουσιαστικά τον ευρωσκεπτικιστικό χώρο μόνο στη ΧΑ. Ο ΣΥΡΙΖΑ διαλαλεί ότι δεν ανήκει στα ευρωσκεπτικιστικά κόμματα και ότι η θέση της χώρας είναι εντός της ΕΕ, παρόλα αυτά επικρίνει την οικονομική πολιτική του φιλελευθερισμού που ακολουθείται και τονίζει την ανάγκη αλλαγής της Ευρώπης ώστε να καταστεί προσφιλέστερη προς τους λαούς των κρατών-μελών.[241] Οι πολιτικές όμως που ακολουθεί ο ΣΥΡΙΖΑ, δεν αντιτίθενται στις απαιτήσεις της ΕΕ για την εξυγίανση του ελληνικού κράτους, αλλά αποτελούν συνέχεια των πολιτικών επιλογών των προηγούμενων κυβερνήσεων. Το γεγονός ότι διαφοροποιείται ο λόγος από την

[239]http://www.kke.gr/eyropaikh_politikh/anakoinosh_ths_ke_toy_kke_gia_ta_32_xronia_apo_thn_kyrosh_ths_synthhkhs_entakshs_ths_elladas_sthn_eok_-_ee?act=2&morf=1&tab=1
[240] Bitzilekis Alexandros, "*The Dynamics of Party-based Euroscepticism during the Economic Crisis in Greece*" Universiteit Leiden 2013 pp. 1-64
[241] http://www.syriza.gr/theseis/pros_diavoulefsi_exoteriki_politiki.pdf

πράξη του εξασφαλίζει βραχυπρόθεσμα μέρος των δυνάμεων που τον στήριξαν στο όνομα του ευρωσκεπτικιστικού του προφίλ. Ωστόσο, η στρατηγική αυτή σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα είναι αβέβαιη.

Στον αντίποδα η ΝΔ προτάσσει τη συνέχιση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και υπερασπίζεται το όραμα του Κωνσταντίνου Καραμανλή να είναι η Ελλάδα μέρος της ΕΕ. Ωστόσο ο σημερινός αρχηγός του κόμματος Κυριάκος Μητσοτάκης φαίνεται και αυτός να στοχεύει ίσως και σε πιο «εθνικιστικές» ψήφους καθώς παρά την θετική θέση ως προς την Ευρώπη, καθώς δηλώνει ότι η ΝΔ είναι ένα κόμμα πο υ υπερασπίζεται ουσιαστικά τα εθνικά συμφέροντα της χώρας και θέλει μια Ένωση που να μην αλλοιώνει την εθνική μας ταυτότητα.[242]

Η έντονη παρουσία της ΧΑ στο εκλογικό σκηνικό δημιουργεί συνθήκες εκβιασμού των μεγάλων κομμάτων, τα οποία επιχειρούν να κρατήσουν σε επίπεδο ρητορικής αποστάσεις από τις ευρωπαϊκές πολιτικές υπογραμμίζοντας ως πρωτεύοντα στόχο τους την υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων. Στην πράξη βεβαίως τα κόμματα εξουσίας είναι πολύ δύσκολο να έρθουν σε αντίθεση με την ΕΕ, καθώς από την τελευταία εξαρτάται η επιβίωση της χώρας. Όταν θα ξεπεράσει η Ελλάδα τα οικονομικά της προβλήματα τότε θα κριθεί και το μέλλον της ΧΑ αλλά και τελικά ποια πολιτική θέση θα ακολουθήσουν τα υπόλοιπα κόμματα ως προς την ΕΕ.

5. Επίλογος

Το σημείο εκκίνησης του ευρωπαϊκού ενωσιακού εγχειρήματος είναι η συνθήκη που υπογράφηκε αρχικά μεταξύ της Γαλλίας και της Γερμανίας το 1957. Ήταν η συνθήκη που ουσιαστικά τερμάτισε τις πολεμικές συρράξεις στην Ευρώπη και αποτέλεσε τον προπομπό για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ασφαλώς ένα τέτοιο εγχείρημα ήταν αρκετά δύσκολο να επιτευχθεί καθώς η καχυποψία πάνω από όλα μεταξύ των κρατών δεν είχε ακόμη εξαλειφτεί εξαιτίας των προηγούμενων εμπειριών κατά τη διάρκεια των δύο Παγκοσμίων πολέμων.

Από τη στιγμή ωστόσο που έγινε δεκτή η οικονομική, αρχικά, συνεργασία των χωρών της κεντρικής Ευρώπης η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ήταν πλέον δεδομένη. Μια διαδικασία όμως η οποία βρέθηκε αντιμέτωπη με πολλούς

[242] http://nd.gr/h-nea-dimokratia

ενδοιασμούς και αντιπαραθέσεις τις οποίες εξέφραζαν κατά καιρούς όλα τα κράτη-μέλη. Ο Charles de Gaulle και η Margaret Thatcher, αποτελούν ίσως τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα έκφρασης του ευρωσκεπτικισμού καθώς υπερασπίστηκαν σθεναρά τα εθνικά συμφέροντα της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας αντίστοιχα σε βάρος της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Μετά την περίοδο όμως των ισχυρών προσωπικοτήτων και με την προώθηση της συνθήκης για τη δημιουργία της ΕΕ (Συνθήκη του Μάαστριχτ) τα πολιτικά κόμματα ήταν αυτά που λάμβαναν πλέον τις αποφάσεις για την πορεία της Ένωση και σε πολλές περιπτώσεις οι ίδιοι οι πολίτες των κρατών-μελών μέσω δημοψηφισμάτων. Οι αντιπαραθέσεις επομένως αναφορικά με την ΕΕ μεταφέρθηκαν σε εθνικό επίπεδο δημιουργώντας ισχυρούς πόλους υπέρ ή κατά του ενωσιακού εγχειρήματος.

Οι τρεις περιπτώσεις χωρών που αναλύθηκαν έχουν εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά ως προς τη γεωγραφική τους θέση, την οικονομική τους κατάσταση ή τις ιστορικές τους καταβολές. Παρατηρείται ωστόσο και στις τρεις αυτές χώρες η ραγδαία άνοδος, ιδίως τη τελευταία 5ετία, ευρωσκεπτικιστικών κομμάτων. Λαμβάνοντας υπόψη την κατηγοριοποίηση των Taggart & Szczerbiak τα κόμματα που μελετήθηκαν παραπάνω εντάσσονται στην ομάδα των «σκληρών ευρωσκεπτικιστών» καθώς δεν εκφράζουν απλά τη δυσαρέσκειά τους σε συγκεκριμένες ευρωπαϊκές πολιτικές αλλά είναι εκ διαμέτρου αντίθετοι ως προς την ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της συμμετοχής των χωρών τους στην Ε.Ε.

Στη Μεγάλη Βρετανία και τα δύο κόμματα εξουσίας (Labour Party- Conservatives) ανάλογα με το ποια θέση κατείχαν, είτε αυτή της αντιπολίτευσης είτε της διακυβέρνησης της χώρας, διαχρονικά αμφιταλαντεύονταν ως προς τη συμμετοχή της χώρας στην ΕΕ, κάτι που τεκμαίρεται και από την απόφασή τους να μην συμμετέχουν στην νομισματική ένωση αλλά να κρατήσουν το εθνικό τους νόμισμα. Η ισχυρή θέση όμως του βρετανικού κράτους, τουλάχιστον οικονομικά και εμπορικά του επέτρεπαν να κρατάει κάποια απόσταση από την κεντρική Ευρώπη. Εξωτερικοί παράγοντες όμως ήταν αυτοί που οδήγησαν στην ραγδαία άνοδο του ευρωσκεπτικισμού και την εκπροσώπησή του τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο από το ευρωσκεπτικιστικό και ακροδεξιό UKIP. Η οικονομική κρίση και ο φόβος να επηρεαστεί και η οικονομία της χώρας αλλά και τα μεγάλα

μεταναστευτικά ρεύματα που κατέφθαναν στο νησί σε συνδυασμό με την σκληρή κριτική κατά της ΕΕ κυρίως από το UKIP οδήγησαν τελικά την κυβέρνηση των Συντηρητικών να ορίσει δημοψήφισμα με το οποίο καλούνταν να αποφασίσουν οι πολίτες αν επιθυμούν την παραμονή της χώρας στην ΕΕ. Η απάντηση αν και με μικρό ποσοστό διαφοράς ήταν η αποχώρηση της χώρας από την Ένωση. Η απόφαση εξέπληξε του ηγέτες των ευρωπαϊκών κρατών, ήταν όμως κατά κάποιο τρόπο αναμενόμενη εξέλιξη, καθώς η Μεγάλη Βρετανία δεν υπήρξε ποτέ ένθερμος υποστηρικτής της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Η Γαλλία από την άλλη αποτελεί εντελώς διαφορετική περίπτωση από αυτή της Βρετανίας, καθώς υπήρξε ιδρυτικό μέλος της ΕΕ αλλά και αυτή που πρότεινε αρχικά τη δημιουργία της. Παρόλα αυτά και στη Γαλλία παρατηρείται η άνοδος της ακροδεξιάς και του ευρωσκεπτικισμού. Σε μία χώρα που σπάνια αναφερόταν μεταξύ των κομμάτων ζητήματα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης πλέον αποτελεί μείζον θέμα καθώς το ακροδεξιό Front National «απειλεί» να διεκδικήσει ακόμη και την προεδρία της χώρας αφού αποτελεί δεύτερη πολιτική δύναμη. Παρότι οι πρώτες ενδείξεις ευρωσκεπτικισμού εντοπίζονται στην απόρριψη της Συνταγματικής Συνθήκης στο δημοψήφισμα του 2005. Τα οικονομικά προβλήματα και το μεταναστευτικό διαδραμάτισαν και σε αυτή την περίπτωση σημαντικό ρόλο στην άνοδο της ακροδεξιάς και του ευρωσκεπτικισμού τη τελευταία 5ετία. Μπορεί η χώρα να συνεχίζει να αποτελεί μέλος της ΕΕ αλλά σε μια περίπτωση ανάληψης της εξουσίας από το FN είναι δύσκολο να προβλεφθεί το μέλλον της χώρας στην Ένωση. Οι υπόλοιπες πολιτικές ομάδες για την ώρα φαίνεται να προσπαθούν να μειώσουν τη δυναμική των ευρωσκεπτικιστών υπερασπιζόμενες τη θέση της χώρας στην ΕΕ και τα οφέλη που απολαμβάνει.

Τέλος, στην περίπτωση της Ελλάδας το φαινόμενο του ευρωσκεπτικισμού αναδείχθηκε κατά κύριο λόγο εξαιτίας της οικονομικής κρίσης. Η γεωγραφική θέση της χώρας, η ισχνή οικονομία της αλλά και η πολιτική αστάθεια μετά και το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου δεν της επέτρεπαν να σταθεί μόνη της στο διεθνές πολιτικό γίγνεσθαι. Επομένως η ένταξη στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες το 1958 ήταν το κύριο μέλημα των κυβερνήσεων εκείνη της δεκαετίας. Εκτός της αντιευρωπαϊκής και αντι-ιμπεριαλιστικής ρητορικής του σοσιαλιστικού χώρου τη δεκαετία του 1980,

η πλειονότητα των πολιτικών δυνάμεων της χώρας είχαν αποδεχτεί και συμφωνήσει με την ευρωπαϊκή πορεία της Ελλάδας μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990. Η οικονομική κρίση όμως έφερε για ακόμη μια φορά την πολιτική αστάθεια και οι κομματικές ισορροπίες άλλαξαν όταν εισήλθε στο ελληνικό κοινοβούλιο ένα ευρωσκεπτικιστικό ακροδεξιό (νεοναζιστικό) κόμμα, η Χρυσή Αυγή. Εκμεταλλευόμενη το κλίμα ανασφάλειας και δυσαρέσκειας η ΧΑ κατέφερε να γίνει η τρίτη πολιτική δύναμη στη χώρα μέσα σε διάστημα λιγότερο των τριών ετών. Τα κόμματα εξουσίας ωστόσο υποχρεώνονται να εισάγουν μια οξύτητα στο λόγο τους για την Ευρωπαϊκή Ένωση, χωρίς ωστόσο να είναι πρακτικά σε θέση να αποκλίνουν από τις ευρωπαϊκές πολιτικές επιταγές.

Οι τρεις περιπτώσεις όμως που αναλύθηκαν παραπάνω δεν είναι και οι μοναδικές. Σχεδόν σε όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης η άνοδος των ευρωσκεπτιστικών κομμάτων και κυρίως αυτών του ακροδεξιού φάσματος αποτελεί γεγονός παρά τις αρνητικές εμπειρίες που βίωσε η ήπειρος από τον εθνικισμό του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Χώρες της κεντρικής Ευρώπης, της Σκανδιναβίας ακόμη και αυτές του πρώην ανατολικού μπλοκ είναι αντιμέτωπες με την Άκρα Δεξιά η οποία αυξάνει με γοργούς ρυθμούς τα ποσοστά και τη δυναμική της.[243] Όποια και να είναι τα χαρακτηριστικά των χωρών αυτών και των λαών τους, όλες έχουν στραφεί προς τον εθνικισμό και τον ευρωσκεπτικισμό. Ίσως αν ξεπεραστεί η οικονομική και προσφυγική κρίση να αποτελέσει και το τέλος της ακροδεξιάς, παρόλα αυτά πρέπει και η ίδια η ΕΕ να φανεί αντάξια των περιστάσεων και να προστατεύσει την δημοκρατία και την ειρηνική συνύπαρξη των λαών της ηπείρου.

.

[243] https://www.theguardian.com/world/2016/may/25/across-europe-distrust-of-mainstream-political-parties-is-on-the-rise

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Ξενόγλωσσες

Abts Koen, Heerwegh Dirk, Swyngedouw Marc, "*Sources of Euroscepticism Utalitarian, Interest, Social Distrust, National Identity and Institutional Distrust*" World Political Science Review Vol. 5 Issue 1 Art. 3 2009 pp.1-24

Alter J. Karen, Stenberg David, "*The Theory and Reality of the European Coal and Steel Community*" Working Paper No 07-001 January 2007 pp.1-16

Baun J. Michael, "*The Maastricht Treaty as High Politics: Germany, France and European Integration*" Political Science Quarterly 110.4 1995 pp. 605-624

Berger Michael, "*Motives for the foundation of the ECSC*", The Poznan University of Economic Review 13.3 55 2012 pp.1-43

Bitzilekis Alexandros, Andeweg Rudy, "*The Dynamics of Party-based Euroscepticism during the Economic Crisis in Greece*" Essay Universiteit Leiden 2013 pp.1-64

Blanchet Therese, "*The Treaty of Lisbon: A story in History of the making or the Making of a Treaty*" Fordham International Law Journal Vol. 34 Issue 5 Art. 3 2011 pp. 1217- 1250

Camus Jean-Yves, «*Chapter 1. Origine et formation du front national (1972-1981)*» in Nonna Mayer et Pascal Perrineau, Le Front national à découvert Presse de Sciences Po «Références» 1996 pp. 17-36

Carbone Maurizio, "*From Paris to Dublin: Domestics Politics and the Treaty of Lisbon*", JCER Vol. 5 Issue 1 pp. 43-60

Church H. Clive, Phinnemore David, "*Understanding the Treaty of Lisbon*" Romanian Journal of European Affairs Vol. 10 No 2 June 2010 1-111

Condruz-Bacescu Monica "*Euroscepticism Across Europe: Drivers and Challenges*", European Journal of Interdisciplinary Studies Vol.6 Issue 2 2014 pp.52-59

Crespy Amandine, Verschueren Nicolas, "*From Euroscepticism to Resistance to European Integration: An interdisciplinary perspective*", Perspectives on European Politics and Society Vol. 10 No 3 September 2009 pp. 377-393

De Areilza M. Jose, "*The History and Foundation of European Integration: A Contribution to the Debate on the Future of the Union*" Reforming Europe Springer Berlin Heidelberg 2009 pp. 9-21

Dinan Desmond, "*Europe recast: A history of European Union*" Vol. 373 Basingstoke Palgrave Macmillan 2004

Dinan Desmond, "*Fifty Years of European Integration. A Remarkable Achievement*", Fordham International Law Journal Vol. 21 Issue 5 Art. 3 2007 pp.1118-1142

Drake Helen, "*Europe in the 2002 French election*" 8th EUSA Biennal International Conference March 2003 Nashville Tennessee USA pp.1-26

Duseigneur Guillaume, "*Views from Inside: The Various Aspects of French Political Parties' Europeanization*" Lille-France SP 2010 pp.1-15

Eichenberg C. Richard, Dalton J. Russell, "*Post-Maastricht Blues: The Transformation of Citizen support for European Integration 1973-2004*", Acta Politica 42.2 2007 pp. 128-152

Ellinas A. Antonis, "*The rise of the Golden Dawn: The new face of the far right in Greece*" South European Society and Politics 18.4 2013 pp. 543-565

Flood Chris, "*Euroscepticism: A problematic concept*" UACES 32nd Annual Conference and 7th Research Conference Queen's University, Belfast September 2002 pp.1-22

Forster Anthony, "*Anti-Europeans, Anti-Marketeers and Eurosceptics: The Evaluation and Influence of Labour and Conservative Opposition to Europe*", The Political Quarterly Publishing Co Ltd 2002 pp.299-308

Fontana Cary, Parsons Craig, "*One Woman's Prejudice: Did Margaret Thatcher cause Britain's Anti-Europeanism?*", JCMS Vol. 53 No 1 2015 pp. 89-105

Geary J. Michael, "*The process of European integration from the Hague to Maastricht 1969-92: An irreversible advance?*" Debater a Europa No 6 January 2012 pp. 6-23

Georgiadou Vassiliki, "*Right wing populism and extremism: The rapid rise of "Golden Dawn" in crisis ridden Greece*" Right-Wing in Europe 2013 pp.75-101

Gifford C. "*The rise of post-imperial populism: the case of right wing Euroscepticism in Britain*", European Journal of Political Research Vol. 45 No 5 2006 pp. 851-869

Goodliffe Gabriel, "*Twenty years after the Maastricht: Euroscepticism and the politics of European Economic integration in France*" Annual Conference of the Political Studies Association, March 2013 pp.1-61

Goodwin Matthew, Milazzo Gaitlin, "*Britain, the European Union and the Referendum: What Drives Euroscepticism?*" Europe Programme Clatham House 2015 pp.1-12

Grant Charles, "*Why is Britain euroskeptic?*" Center of European Reform 2008 pp.1-8

Groeneudijk Nico, Gert H. Jan, "*Notes and Communications, A Requiem for the European Coal and Steel Community (1952-2002)*" De Economist No 5 2002 pp. 601-612

Heinsworth Paul, "The extreme right in France: The rise and rise of Jean Marie Le Pen's Front National" Representation Vol. 40 No 2 2004 pp.104-114

Halikopoulou Daphne, Nanou Kyriaki, Vasilopoulou Sofia, "*The paradox of Nationalism: The Common Denominator of Radical Left and Radical Right Euroscepticism*" European Journal of Political Research 51.4 2012 pp. 504-539

Hooghe Liesbet, "*What Drives Euroskepticism, Party-Public cueing, ideology and Strategic Opportunity*" European Union Politics 8,1 2007 pp.5-12

Hooghe Liesbet, Marks Gary, "*Calculations, community and cues*", SAGE Publications 6 (4) 2005 pp.419-443

Hooghe Liesbet, Marks Gary, "*Sources of Euroscepticism*" Acta Political 42 2007 pp.119-127

Hooghe Liesbet, Marks Gary, Wilson J. Carole, "*Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration?*" Comparative Political Studies Vol. 35 No 8 2002 pp.965-989

Kassimeris Christos, "*Causes of the 1967 Greek coup*" Democracy and Security 2:1-12 2006 pp.61-72

Kuhnharalt Indger, "*The fall of the Berlin Wall and European Integration*" Panorama, Insights into Southeast Asian and European Affairs 20 2009 pp. 47-60

Lequesne Christian, "*France and the European Union: a story of reason rather than love*" NUPI December 2015 pp.1-4

Lewis P. David, "*The road to Europe, history, institutions and prospects of European Integration 1945-1993*" Peter Lang Publishing 1993

Marliere Philippe, "*Social Democratic parties in the European Union, history, organization, policies*" Palgrave Macmillan 1999 pp.110-12

McLaren Lauren, "*Explaining Mass-Level Euroskepticism: Identity, Interests and Institutional Distrust*" Acta Politica 42 2-3 2007 pp. 233-251

Moravcsik Andrew, "*Europe after the crisis, how to sustain a common currency*" Foreign Affairs 91 2012 pp.1-10

Moravcsik Andrew, "*Negotiating the Single European Act: national interests and conventional statecraft in the European Community*" International organization 45 (01) 1991 pp. 19-56

Moravcsik Andrew, "*What can we learn from the collapse of the European Constitutional Project?*" Politische Vierteljahresschrift 47.2 2006 pp. 219-241

Nafpliotis Alexandros, "*Britain and the Greek colonels: Accommodating the Junta in the Cold War*" IB Tauris & Co Ltd 2012

Schneider Carmen, "*Euroscepticism in Right-wing Parties, A comparison of three emerging right-wing parties*" Essay University Twente 2014 pp.1-39

Sitter Nick, "*Euro-scepticism as Party Strategy: Persistence and Change in Party-based Opposition to European Integration*" EUSA 8th International Biennal Conference 2003 pp.1-22

Sutcliff John, "*The roots and Consequences of Euroscepticism: An Evaluation of the United Kingdom Independence Party*" Geopolitics, History and International Relations 4.1 2012 pp. 1-27

Szczerbiak Aleks, Taggart Paul, "*Theorising Party-based Euroscepticism: Problems of definition, measurement and causality*" Opposing Europe 2008 pp. 238-262

Taggart Paul, Szczerbiak Aleks, "*Parties, Positions and Europe: Euroscepticism in the EU candidate states of Central and Eastern Europe*" European Institute Brighton Sussex 2001 pp-1-39

Taggart Paul, Szczerbiak Aleks, "*The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and candidate States*" Opposing Europe Research Network 2002 pp.1-33

Topaloff Liubomir Kiriloff, "*Cuing Euroscepticism, or what parties make of it. European Integration and the Strategic Use of its Consequences*" Northeastern University Boston, Massachusetts December 2009 pp.1-395

Toshkov Dimiter, "*Public opinion and policy output in the European Union: A lost relationship*" European Union Politics SAGE Publications 12 (2) 2011 pp.169-191

Urwin DW, "*The Community of Europe. A History of European Integration since 1945*" Routledge 2014

Usherwood McDougall Simon, "*Beyond Party Politics: Opposition to the European Union in France and the UK, 1985-1999*" University of London 2003 pp.1-259

Usherwood Simon, Startin Nick, "*Euroscepticism as a Persistent Phenomenon*" Journal of Common Market Studies 51.1 2012 pp. 1-16

Van Elsas T. Kuhn, Vander W. Brug, "*An ever wider gap in an ever closer Union. Rising inequalities and Euroscepticism in 12 West European Democracies 1976-2008*" Socio-Economic Review 2014 pp. 1-37

Vanthoor Win, "*A chronological History of the European Union*" Books 1999

Vasilopoulou Sofia, "*Varieties of Euroscepticism: The Case of the European Extreme Right*" JCER Vol. 5 Issue 1 2009 pp. 3-23

Verney Susannah, "*An exceptional case? Party and popular Euroscepticism in Greece, 1959-2009*" South European Society and Politics 16:01 2011 pp.51-79

Verney Susannah, "*The end of socialist hegemony: Europe and the Greek parliamentary election of 7th March 2004*" Brighton Sussex European Institute 2004 pp.1-38

Yongmin Kim, "*History and Influences of Euroscepticism on British Politics*" 5th Japanese-Korean Conference of British History 2013 pp.351-371

<u>Β. Ελληνόγλωσσες</u>

Βοσκόπουλος Γεώργιος, *«Ευρωπαϊκή Ένωση, θεσμοί, πολιτικές, προκλήσεις, προβληματισμοί»* Εκδόσεις Επίκεντρο Θεσσαλονίκη 2009

Κολιόπουλος «*Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία 1789-1945, Από τη γαλλική επανάσταση μέχρι τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο»* Εκδόσεις ΒΑΝΙΑΣ Θεσσαλονίκη 2001 Η' ανατύπωση

Καρτάκης Ε., Παπαθανασόπουλος Βασίλης, *«Ο πολιτικός λόγος του Κωνσταντίνου Καραμανλή»* ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ Γ' ΕΚΔΟΣΗ 2004

Κωνσταντινίδης Ιωάννης, *«Ο αντιευρωπαϊσμός ως παράπλευρη συνέπεια της προσφυγής στα άκρα»*, Jean Monnet IRA Action Πανεπιστήμιο Μακεδονίας 2013

Γ. Διαδικτυακοί τόποι

www.bbc.co.uk

www.bbc.com

www.cvce.eu

www.economist.com

www.eur-lex.europa.eu

www.europarl.europa.eu

www.foreignaffairs.com

www.frontnational.com

www.ft.com

www.greece.greekreporter.com

www.humanite.fr

www.independent.co.uk

www.kathimerini.gr

www.kke.gr

www.laos.gr

www.larousse.fr

www.lemonde.fr

www.liberation.com

www.money.cnn.com

www.naftemporiki.gr

www.nd.gr

www.nytimes.com

www.parliament.uk

www.ps.com

www.sarkozy.fr

www.senat.fr

www.spiegel.de

www.syn.gr

www.syriza.gr

www.telegragh.co.uk

www.theguardian.com

www.thelocal.fr

www.ukip.org

www.xryshaygh.com

www.ypes.gr